

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

А. А. Коваль

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**Методичні рекомендації
для підготовки до семінарських занять**

Випуск 239

Миколаїв – 2016

УДК 342 (477)(076)
ББК 67
К 56

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського державного університету імені Петра Могили (протокол № 3 від 12 листопада 2015 р.).

Рецензенти:

1. *Бевзенко В. М.*, д-р юрид. наук, професор, професор кафедри адміністративного права Київського національного університету імені Т. Шевченка;

2. *Кириченко О. А.*, д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри правознавства ННІ історії, політології і права МНУ імені В. О. Сухомлинського;

3. *Галуцько В. В.*, д-р юрид. наук, професор, директор науково-дослідного інституту публічного права.

К 56

Коваль А. А.

Конституційне право України : [методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять] / А. А. Коваль. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – 208 с. (Методична серія ; Вип. 239).

Методичні рекомендації містять програму навчальної дисципліни «Конституційне право України», плани практичних занять, тематику рефератів, нормативно-правові акти та рекомендовану літературу, практичні завдання, тестові завдання, тематику курсових і наукових робіт, а також методичні вказівки щодо складання, вирішення та аналізу практичних завдань.

Видання розраховано на студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю «Правознавство» й освоюють положення конституційного права, а також для юристів-практиків та інших осіб, які цікавляться питаннями конституційного права і прагнуть до його поглибленого вивчення.

УДК 342 (477)(076)
ББК 67

ISSN 1811-492X

© Коваль А. А., 2016
© ЧДУ ім. Петра Могили, 2016

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	5
Програма навчальної дисципліни.....	7
Структура навчальної дисципліни.....	16
Питання для підготовки до іспиту.....	20
Теми курсових робіт.....	24
ТЕМА 1. Конституційне право України як провідна галузь національного права.....	26
ТЕМА 2. Конституція та конституціоналізм в Україні.....	33
ТЕМА 3. Загальні засади конституційного ладу України.....	40
ТЕМА 4. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні.....	46
ТЕМА 5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні.....	55
ТЕМА 6. Конституційні засади громадянського суспільства.....	63
ТЕМА 7. Правовий статус політичних партій та громадських об'єднань.....	67
ТЕМА 8. Конституційно-правовий статус релігійних організацій та засобів масової інформації.....	74
ТЕМА 9. Народне волевиявлення в Україні. Вибори. Референдум.....	78
ТЕМА 10. Конституційні основи організації і здійснення державної влади в Україні.....	86
ТЕМА 11. Законодавча влада в Україні. Верховна Рада України.....	90
ТЕМА 12. Законодавчий процес та інші парламентські процедури.....	101
ТЕМА 13. Президент України в системі органів державної влади.....	111
ТЕМА 14. Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади.....	120
ТЕМА 15. Конституційний статус органів правосуддя та прокуратури України.....	131
ТЕМА 16. Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції.....	140
ТЕМА 17. Конституційні основи територіального устрою України.....	148

ТЕМА 18. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні	154
ТЕМА 19. Конституційно-правові основи національної безпеки та оборони України	163
Основна література до всіх тем курсу	167
Словник	173

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Конституційне право України – одна з профільованих та єдина в правовій системі України фундаментальна галузь права. Це проявляється в тому, що конституційні приписи регулюють та охороняють найважливіші суспільні відносини, встановлюючи демократичні принципи організації публічної влади, взаємовідносини влади з людиною та громадянським суспільством, гарантії основних прав і свобод людини і громадянина.

Вивчення конституційного права України, дослідження його основних інститутів та аналіз сприяють формуванню у студентів демократичних поглядів і правосвідомості, розвивають аналітичне мислення та дають можливість краще зрозуміти процес формування в Україні конституційної доктрини як системи конституційно-правових цінностей і поглядів на владу, власність, політичну систему суспільства.

Навчальна дисципліна «Конституційне право України» передбачає вивчення провідної галузі національного права України студентами вищих навчальних закладів юридичної спрямованості та студентами педагогічної спрямованості (вчителів права).

Предметом вивчення дисципліни є демократичні принципи організації публічної влади, взаємовідносини влади з людиною та громадянським суспільством, засади формування та діяльності вищих органів державної влади, правосуддя.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни «Конституційне право України» визначаються її предметом – галуззю права – яка є невід'ємною частиною правової системи України, знаходиться у тісному зв'язку та взаємодії з іншими галузями права, а також місцем та значенням конституційного права в регулюванні суспільних відносин. Формування конституційно-правового регулювання відбувається з урахуванням загальнотеоретичних правових теорій, правових традицій, правового досвіду інших країн, соціальних та економічних умов. Унаслідок зазначеного, вивчення навчальної дисципліни «Конституційне право України» відбувається на ґрунті знань, раніше отриманих студентом під час засвоєння матеріалів навчальних дисциплін, а саме «Теорії держави та права», «Історії держави та права України», «Філософії».

Вивчення навчальної дисципліни «Конституційне право України» дає фундаментальні знання для засвоєння навчальних дисциплін з усіх інших галузей права, в першу чергу «Адміністративне право», «Цивільне право», «Кримінальне право», «Кримінально-процесуальне право», «Трудове право» тощо.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни: засвоєння студентами основних теоретичних понять навчальної дисципліни та науки конституційного права України для використання отриманих знань у майбутній практичній діяльності, формування вміння правильно оцінювати конкретні конституційно-правові явища, а також отримання знань та вмінь правильно застосовувати відповідне конституційне законодавство.

Завдання: забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців, що володіють ґрунтовними знаннями в галузі конституційного права, вміють використовувати їх у повсякденному житті та у професійній діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційного рівня студенти повинні:

Знати:

– основні поняття та категорії з курсу «Конституційне право України», зміст предмету «Конституційне право України» як навчальної дисципліни, систему галузі конституційного права, особливості його норм та інститутів;

– основи теорії конституції та конституціоналізму, особливості правового положення людини і громадянина в Україні, основи парламентаризму, зміст конституційно-правової системи організації органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні, основи територіальної організації України;

– вимоги, які ставляться до юриста як фахівця, юристів, які працюють в органах державної виконавчої влади, органах місцевого самоврядування, суддів, прокурорів, адвокатів, нотаріусів тощо.

Уміти:

– аналізувати та адекватно оцінювати сутність та зміст конкретних конституційно-правових явищ, орієнтуватися в чинному конституційному законодавстві, актах Конституційного Суду України, Верховного Суду України, відповідних підзаконних нормативно-правових актах, застосовувати їх у практичній діяльності;

– використовувати свої особисті якості у підвищенні якості професійної діяльності, досліджувати конституційно-правові явища, формулювати наукові проблеми.

Вивчення навчальної дисципліни «Конституційне право України» сприяє формуванню у студентів професійної правосвідомості, демократичного світогляду, поваги до Конституції України, законів, держави, державних символів, мови, а також усвідомленню студентами загальнолюдських цінностей, на яких базується Конституція України.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. Конституційне право України як провідна галузь національного права

Поняття конституційного права як провідної, фундаментальної галузі права. Місце та роль конституційного права в системі національного права України. Риси (ознаки) галузі конституційного права.

Предмет та метод правового регулювання конституційного права. Співвідношення предмету і методу конституційного права. Загальні та спеціальні методи, імперативні та диспозитивні. Дозвіл, заборона, зобов'язання як методи конституційного права.

Конституційне право як наука та навчальна дисципліна.

Поняття та елементи системи конституційного права України. Конституційно-правові норми, їх класифікація, загальні та специфічні особливості. Конституційно-правові санкції.

Поняття та види інститутів конституційного права, їх особливості.

Конституційно-правові відносини, їх структура та особливості. Джерела галузі конституційного права України. Система нормативних джерел галузі конституційного права України. Місце закону в системі джерел галузі конституційного права.

ТЕМА 2. Конституція та конституціоналізм в Україні

Поняття конституції, її сутність та значення. Теоретичне обґрунтування необхідності ухвалення, предмета та природи конституції. Функції конституції.

Конституціоналізм в Україні: зародження та основні етапи розвитку. Етапи та напрями конституційного процесу в Україні. Особливості розробки, обговорення та ухвалення Конституції України 1996 року.

Порядок розробки, ухвалення та внесення змін до Конституції України. Новітній етап конституційного розвитку України. Передумови сучасної конституційної реформи в Україні.

Структура Конституції. Розділи, статті, преамбула, основна частина, перехідні положення. Стиль та мова Конституції.

Юридичні властивості Конституції України. Правова охорона конституції. Конституційний контроль та конституційний нагляд. Організація правової охорони Конституції в Україні.

Тлумачення Конституції. Реалізація Конституції України.

ТЕМА 3. Загальні засади конституційного ладу України

Поняття конституційного ладу і його співвідношення з державним ладом. Риси конституційної держави. Закріплення конституційного ладу Конституції України. Засади конституційного ладу. Гуманістичні та демократичні засади конституційного ладу в Україні.

Конституційне закріплення принципу народного суверенітету. Співвідношення народного, національного і державного суверенітету. Форми здійснення влади народу.

Конституційне закріплення форми української держави. Поняття та ознаки унітарної держави. Особливості республіканської форми правління в Україні. Характеристика державного (політичного) режиму в Україні.

Характеристика рис України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Державний суверенітет: поняття та елементи. Ознаки України як суверенної держави.

Демократична держава та її ознаки. Сучасна концепція соціальної держави. Мета соціальної держави. Основні напрями соціальної політики України. Правова держава. Конституційне закріплення ознак України як правової держави.

Здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Принцип верховенства права. Конституція України про основні функції та обов'язки держави. Економічні та політичні засади конституційного ладу в Україні.

Конституційні принципи культурної та мовної політики Української держави. Статус української мови як державної мови. Державні символи України, їх закріплення.

ТЕМА 4. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні

Поняття та види правового статусу людини і громадянина. Основи правового статусу людини і громадянина як конституційно-правовий інститут.

Положення сучасної концепції прав людини та їх відображення в Основному законі України. Конституційні принципи правового статусу людини і громадянина та їх закріплення в Конституції України.

Принцип свободи людини. Принцип невідчуження природних прав і свобод людини. Принцип свободи людини, основні положення вчення про свободу. Принцип рівності людей і громадян у своїй гідності та правах. Принцип невичерпності конституційного переліку прав та свобод людини і громадянина.

Громадянство України: поняття та ознаки. Принципи громадянства України та їх закріплення в Конституції України та законодавстві про громадянство. Принцип єдиного громадянства.

Підстави набуття громадянства. Припинення громадянства України. Втрата громадянства і вихід із громадянства.

Повноваження органів і посадових осіб щодо вирішення питань громадянства України.

ТЕМА 5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні

Поняття прав і свобод людини і громадянина, їх співвідношення. Конституційні права, свободи людини і громадянина. Класифікація конституційних прав та свобод людини і громадянина. Особисті права і свободи. Політичні права і свободи. Соціальні, економічні, екологічні, культурні права і свободи.

Конституційні гарантії захисту та забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Рівність обов'язків людини і громадянина.

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні. Поняття «іноземець» та «особа без громадянства». Імміграція в Україну.

Поняття правового статусу біженця. Порядок набуття статусу біженця. Права та обов'язки біженця. Відповідальність іноземців та осіб без громадянства. Депортація іноземців. Екстрадиція іноземців іноземній державі.

Судовий захист прав та свобод людини і громадянина. Міжнародно-правовий механізм захисту прав та свобод людини і громадянина.

ТЕМА 6. Конституційні засади громадянського суспільства

Поняття громадянського суспільства. Громадянське суспільство і правова держава. Принципи, структура (елементи, інститути) громадянського суспільства. Конституційно-правові передумови становлення в Україні громадянського суспільства. Роль Основного закону та конституційного законодавства у формуванні громадянського суспільства. Взаємозв'язок процесів становлення в Україні правової державності і формування дієздатного громадянського суспільства.

Громадські об'єднання, професійні спілки, творчі спілки, благодійні і релігійні організації, організації роботодавців, органи самоорганізації населення.

Закріплення в Конституції України принципів політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Конституційне регулювання питань власності та її захисту. Участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики.

ТЕМА 7. Правовий статус політичних партій та громадських об'єднань

Свобода політичної діяльності. Політичні партії і громадські організації, їх конституційно-правовий статус. Види політичних партій і громадських організацій. Утворення та реєстрація політичних партій і громадських організацій. Конституційні обмеження права на утворення і діяльність політичних партій і громадських організацій. Відповідальність політичних партій і громадських організацій, припинення їх діяльності.

Права політичних партій. Припинення діяльності політичної партії.

Поняття громадського об'єднання, громадської спілки. Принципи утворення і діяльності громадських об'єднань. Обмеження щодо утворення і діяльності громадських об'єднань. Гарантії права на свободу об'єднань. Права та діяльність громадських об'єднань. Особливості припинення громадських об'єднань.

ТЕМА 8. Конституційно-правовий статус релігійних організацій та засобів масової інформації

Право на свободу совісті. Поняття релігійних організацій та релігійної громади. Утворення та ліквідація релігійних організацій. Права релігійних організацій та громадян, пов'язані зі свободою віросповідання. Принципи взаємовідносин держави і релігійних організацій. Державний контроль за додержанням законодавства України про свободу совісті та релігійні організації.

Зміст режиму відокремлення церкви (релігійних організацій) від держави, принцип відокремлення школи від церкви. Принцип рівного ставлення до кожної організації з боку держави. Принцип взаємної лояльності.

Поняття інформації. Право на інформацію. Зміст державної інформаційної політики. Напрями і способи реалізації державної інформаційної політики. Об'єкти та суб'єкти інформаційних відносин. Види інформації та їх конституційно-правове регулювання. Правовий статус друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації. Взаємовідносини держави і друкованих ЗМІ в Україні.

ТЕМА 9. Народне волевиявлення в Україні. Вибори. Референдум

Поняття виборів та їх соціальна функція. Види виборів. Виборче право України в об'єктивному і суб'єктивному значеннях. Принципи виборчого права та їх закріплення в Конституції України. Принцип вільних виборів. Загальне, рівне і пряме виборче право. Таємне голосування.

Виборча система: поняття та види виборчих систем. Особливості застосування виборчих систем в Україні. Переваги та недоліки мажоритарної та пропорційної виборчих систем. Види мажоритарної та пропорційної виборчої системи. Змішана виборча система. Порядок призначення виборів в Україні. Поняття та стадії виборчого процесу. Суб'єкти виборчої системи.

Поняття і соціальна функція референдумів. Види референдумів за конституційним законодавством. Призначення та порядок проведення референдумів. Предмет всеукраїнського референдуму. Правова регламентація організації референдумів та визначення їх результатів. Правові наслідки референдуму. Зміна і відміна рішень, прийнятих референдумом. Відповідальність за порушення виборчих прав громадян.

ТЕМА 10. Конституційні основи організації і здійснення державної влади в Україні

Поняття та ознаки державної влади. Поняття та ознаки державного органу. Засади правового статусу органів державної влади. Класифікація та види органів державної влади. Принципи організації і діяльності державних органів. Принципи народовладдя, державного суверенітету, верховенства державної влади, поділу державної влади, унітаризму, гуманізму, законності, гласності, позапартійності, відокремленості від церкви, ієрархічності. Право громадян України на рівний доступ до державної служби. Право не виконувати явно злочинні накази.

Система органів державної влади. Парламент – Верховна Рада України, система органів виконавчої влади – Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, служби, агентства, інспекції. Судова влада, система судоустрою, Конституційний Суд України. Органи прокуратури. Інститут глави держави – Президента України. Рахункова плата, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Вища рада юстиції.

ТЕМА 11. Законодавча влада в Україні. Верховна Рада України

Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні, парламент України. Порядок формування парламенту. Функції Верховної Ради України. Конституційний склад та структура Верховної Ради України. Конституційні повноваження. Представницькі, законодавчі, установчі, зовнішньополітичні повноваження Верховної ради України. Структура Верховної Ради України, її керівні органи. Комітети Верховної Ради України, їх функції, склад, порядок утворення. Тимчасові спеціальні та слідчі комісії, їх повноваження, порядок формування. Депутатські фракції, їх конституційно-правовий статус.

Коаліція депутатських фракцій, її роль. Апарат Верховної Ради, його склад, функції. Строк повноважень Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України. Статус народного депутата України. Депутатський запит. Організація роботи Верховної Ради України. Порядок обрання та повноваження Голови Верховної Ради України, Першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України.

Форми роботи Верховної Ради України. Сесії чергові та позачергові. Перша сесія Верховної Ради. Порядок скликання та проведення сесій Верховної Ради України. Розгляд питань на пленарних засіданнях Верховної Ради України. Голосування у Верховній Раді України.

ТЕМА 12. Законодавчий процес та інші парламентські процедури

Поняття законодавчої функції Верховної Ради України. Відмінність її від законотворчості та правотворчості.

Закон та його види. Законодавчий процес та його стадії. Поняття законодавчої ініціативи. Суб'єкти законодавчої ініціативи. Роль комітетів ВРУ у правотворчості.

Попереднє обговорення законопроектів у комітетах Верховної Ради України. Порядок обговорення законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради України в ході трьох читань.

Ухвалення законопроекту на пленарному засіданні ВРУ.

Підписання закону спікером. Підписання закону Президентом. Вето Президента. Повторний розгляд законопроекту у ВРУ. Оприлюднення законів та інших актів Верховної Ради України. Введення в дію законів та інших актів Верховної Ради України.

Особливості законодавчої функції ВРУ за спеціальними процедурами.

ТЕМА 13. Президент України в системі державної влади

Президент – глава держави. Порядок обрання Президента України. Вимоги до кандидата в Президенти. Порядок проведення виборів Президента.

Приведення Президента України до присяги. Вступ новообраного Президента на посаду.

Повноваження Президента, їх класифікація. Номінаційні повноваження Президента. Повноваження Президента у сфері національної безпеки та оборони України. Повноваження Президента у сфері міжнародних відносин. Установчі повноваження Президента України.

Роль Президента у законодавчому процесі. Види нормативно-правових актів, які видаються Президентом.

Строк повноважень Президента України. Конституційні підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України.

Відставка Президента України. Неможливість виконання Президентом України своїх обов'язків за станом здоров'я. Усунення Президента України з поста в порядку імпичменту Верховною Радою України.

Виконання обов'язків Президента України в разі дострокового припинення повноважень Президента України. Консультативно-дорадчі органи при Президентові. Адміністрація Президента.

ТЕМА 14. Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади

Поняття та зміст виконавчої влади. Система органів виконавчої влади.

Місце та роль Кабінету Міністрів України в механізмі державної влади. Склад Кабінету Міністрів України. Порядок формування Кабінету Міністрів України. Конституційний порядок призначення на посаду Прем'єр-міністра України.

Відповідальність, підзвітність та підконтрольність Кабінету Міністрів України. Відставка Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України.

Компетенція Кабінету Міністрів України. Постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України.

Організація роботи Кабінету Міністрів України.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади: система, порядок формування. Основні завдання та функції міністерств.

Система місцевих органів виконавчої влади. Конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій.

Порядок формування, структура, функції та повноваження місцевих державних адміністрацій. Порядок призначення та відповідальність голів місцевих державних адміністрацій.

Підстави та порядок припинення повноважень голів місцевих державних адміністрацій. Взаємовідносини місцевих державних адміністрацій з органами місцевого самоврядування.

ТЕМА 15. Конституційний статус органів правосуддя та прокуратури України

Правосуддя в Україні. Поняття та ознаки судової влади. Судочинство в Україні.

Система судів загальної юрисдикції. Принципи територіальності, інстанційності та спеціалізації. Порядок утворення судів. Порядок призначення суддів на посаду.

Гарантії діяльності суддів. Незалежність і недоторканість суддів. Участь народу в здійсненні правосуддя. Склад судів. Професійні судді, народні засідателі присяжні. Вимоги до суддів, народних засідателів і присяжних. Складання списків присяжних.

Конституційні принципи правосуддя в Україні. Законність; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому права на захист; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду; обов'язковість рішень суду.

Вища рада юстиції та її повноваження. Склад Вищої ради юстиції.

Поняття прокуратури, система органів прокуратури.

Функції прокуратури. Порядок призначення Генерального прокурора. Організація і порядок діяльності прокуратури

ТЕМА 16. Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції

Поняття конституційної юрисдикції. Конституцій контроль. Конституційний Суд України та його місце в механізмі державної влади. Склад та порядок формування Конституційного Суду України. Вимоги до судді Конституційного Суду України. Повноваження Конституційного Суду України.

Поняття та зміст конституційного судочинства. Офіційне тлумачення Конституції України. Правовий захист Конституції України Конституційним Судом. Стадії конституційного судочинства.

Суб'єкти конституційного подання та конституційного звернення. Порядок провадження за конституційними поданнями та зверненнями. Ухвалення рішень і висновків. Структура Конституційного Суду України. Організація його роботи.

ТЕМА 17. Конституційні основи територіального устрою України

Поняття територіального устрою держави. Принципи територіального устрою. Співвідношення територіального та державного устрою.

Конституційні засади територіального устрою України. Система адміністративно-територіального устрою України.

Адміністративно-територіальні одиниці. Автономна Республіка Крим, області, міста, райони, райони у місті, села, селища.

Автономія: поняття та види. Види та форми територіальної автономії. Адміністративно-територіальна, національно-територіальна і національно-державна автономія.

Статус столиці України – міста Київ.

Охорона державного кордону України, органи, що забезпечують його охорону, їх повноваження.

ТЕМА 18. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні

Поняття місцевого самоврядування та його правова природа.

Місцеве самоврядування в системі організації публічної влади на місцях. Місцеве самоврядування і місцеве управління.

Система місцевого самоврядування. Форми здійснення місцевого самоврядування територіальною громадою. Органи та посадові особи місцевого самоврядування. Статус сільських, селищних, міських рад як представницьких органів місцевого самоврядування. Компетенція сільської, селищної, міської ради. Статус голів, депутатів і виконавчих органів ради та їх повноваження. Надання органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів виконавчої влади, сфера делегованих повноважень.

Відповідальність та підконтрольність органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Особливості статусу районних та обласних рад як органів місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст. Компетенція районних та обласних рад.

Гарантії прав місцевого самоврядування. Судовий захист прав місцевого самоврядування.

ТЕМА 19. Конституційно-правові основи національної безпеки та оборони України

Поняття, об'єкти, суб'єкти та принципи національної безпеки України. Національні інтереси і загрози національній безпеці України. Основні напрями державної політики у сфері національної безпеки, забезпечення національної безпеки України. Гарантування прав, свобод і обов'язків громадян України при забезпеченні національної безпеки. Система забезпечення національної безпеки України, її функції, повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Правовий статус, склад та порядок формування Ради національної безпеки і оборони. Основні завдання РНБО та порядок ухвалення нею рішень. Поняття, організація та структура Збройних Сил України. Правові основи підготовки Збройних Сил до захисту країни від агресії.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		Л	С	Лаб	Інд	С.Р.		Л	С	Лаб	Інд	С.Р.
Модуль 1												
<i>Змістовий модуль 1</i>												
<i>Конституційне право як галузь права. Засади конституційного ладу</i>												
Тема 1. Конституційне право України як провідна галузь національного права	10	2	2			6	4	2	2			
Тема 2. Основи теорії конституції. Конституція та конституціоналізм в Україні	10	2	2			6						
Тема 3. Засади конституційного ладу України	14	4	4			6						
Разом за змістовим модулем	34	8	8			18	4	2	2			
<i>Змістовий модуль 2</i>												
<i>Конституційно-правовий статус людини і громадянина. Інститути громадянського суспільства</i>												
Тема 4. Конституційно-правовий статус людини та громадянина в Україні	14	4	4			6	4	2	2			

Продовження табл.

Тема 5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні	14	4	4			6						
Тема 6. Конституційні засади громадянського суспільства	10	2	2			6						
Тема 7. Правовий статус політичних партій та громадських об'єднань	10	2	2			6						
Тема 8. Конституційно-правовий статус релігійних організацій та засобів масової інформації	18	2	2			4						
Разом за змістовим модулем	56	14	14			28	4	2	2			
Змістовий модуль 3												
<i>Народовладдя в Україні. Конституційно-правовий статус вищих представницьких державних органів</i>												
Тема 9. Народне волевиявлення в Україні. Вибори. Референдум	12	4	4			4						
Тема 10. Конституційні основи організації і здійснення державної влади в Україні	8	2	2			4						

Продовження табл.

Тема 11. Законодавча влада в Україні. Верховна Рада України	14	4	4			6	4	2	2			
Тема 12. Законодавчий процес та інші парламентські процедури	8	2	2			4						
Тема 13. Президент України в системі державної влади	12	4	4			4	4	2	2			
Разом за змістовим модулем	54	16	16			22	8	4	4			
<i>Змістовий модуль 4</i> <i>Виконавча та судова влада в Україні</i>												
Тема 14. Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади.	14	4	4			6	2	2				
Тема 15. Конституційний статус органів правосуддя і прокуратури України	10	2	2			6						
Тема 16. Конституційний суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції	14	4	4			6						
Разом за змістовим модулем 4	38	10	10			18	2	2				

Закінчення табл.

<i>Змістовий модуль 5</i>												
<i>Конституційні основи територіального устрою та місцевого самоврядування</i>												
Тема 17. Конституційні основи територіального устрою України	10	2	2			6						
Тема 18. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні	14	4	4			6						
Тема 19. Конституційно-правові основи національної безпеки та оборони України	10	2	2			6						
Разом за змістовим модулем 5	34	8	8			18						
Усього годин	216	56	56			104	180	14	8			154

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Поняття, предмет, метод конституційного права України.
2. Конституційні механізми «стримування та противаг» у повноваженнях органів державної влади: загальна характеристика та особливості застосування в Україні.
3. Конституційно-правовий статус органів парламентського контролю, їх характеристика та повноваження (Рахункова палата, омбудсмен, парламентські комітети).
4. Поняття конституційно-правової відповідальності, співвідношення з іншими видами юридичної відповідальності.
5. Поняття системи конституційного права, загальна характеристика її елементів.
6. Верховна Рада України в механізмі державної влади, її ознаки як єдиного законодавчого органу в Україні.
7. Особливості конституційно-правового статусу депутатів місцевих рад та сільського, селищного, міського голови.
8. Джерела конституційного права, їх загальна характеристика
9. Організаційно-правові засади діяльності Верховної Ради України (порядок роботи).
10. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим.
11. Особливості Конституції України як Основного Закону держави.
12. Функції та конституційні повноваження Верховної Ради України.
13. Правове регулювання та порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради, сільський, селищний, міський голова, районні області ради)
14. Конституційно-правові відносини і їх загальна характеристика.
15. Поняття та конституційно-правовий статус іноземців і осіб без громадянства в Україні.
16. Конституційні засади, порядок формування, склад та повноваження суду присяжних в Україні.
17. Парламентсько-президентська форма республіки України: особливості організації та функціонування державної влади.
18. Суб'єкти конституційно-правових відносин: загальна характеристика й класифікація.

19. Поняття й особливості конституційно-правового статусу біженця та осіб, що потребують додаткового або тимчасового захисту в Україні.

20. Організаційно-правові форми волевиявлення народу, їх загальна характеристика.

21. Конституційний закон, звичайні закони та підзаконні акти як джерела конституційного права в Україні.

22. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування.

23. Конституційний суд як єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.

24. Конституційні (юридичні) ознаки унітарної держави

25. Поняття й зміст конституційного ладу держави.

26. Державні символи України, порядок їх затвердження, правова охорона.

27. Адміністративно-територіальний устрій України та порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою.

28. Система судів загальної юрисдикції, їх характеристика.

29. Правова охорона Конституції: загальна характеристика.

30. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як орган конституційного контролю.

31. Конституційні засади правосуддя в Україні.

32. Підстави набуття громадянства України.

33. Дія конституційних норм у часі, просторі та за колом осіб.

34. Органи та посадові особи місцевого самоврядування, їх повноваження.

35. Конституційний статус Президента України як глави держави.

36. Класифікація норм конституційного права.

37. Громадянство: поняття та конституційно-правова природа.

38. Поняття державного органу України і його конституційний статус.

39. Правовий статус сільського, селищного, міського голови. Порядок дострокового припинення ним своїх повноважень.

40. Міжнародно-правові стандарти щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини й громадянина.

41. Конституційні взаємовідносини держави і релігійних організацій в Україні

42. Поняття інституту конституційного права.

43. Гаранті здійснення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

44. Вища Рада юстиції в Україні: поняття, порядок формування, повноваження.

45. Громадські об'єднання як інститут громадянського суспільства: поняття, види.
46. Підстави та порядок усунення Президента в порядку імпічменту.
47. Кабінет Міністрів України: місце в системі органів виконавчої влади, структура, порядок формування, компетенція.
48. Політичні партії та їх роль у житті громадянського суспільства.
49. Поняття, юридична природа и класифікація конституційних прав, свобод людини і громадянина.
50. Засади конституційного ладу в Україні
51. Центральні та місцеві органи виконавчої влади в Україні: загальна характеристика, структура, компетенція.
52. Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина та його структура.
53. Державний лад і форма держави в Україні: поняття і співвідношення.
54. Особисті права людини і громадянина: поняття, характеристика, підстави обмеження.
55. Форми діяльності народного депутата України, його повноваження, гарантії діяльності.
56. Політичні права громадянина: поняття, характеристика, гарантії забезпечення та підстави обмеження.
57. Тимчасові спеціальні та тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України: поняття, порядок формування, повноваження.
58. Виборче право і виборча система України: поняття та принципи реалізації.
59. Конституційно-правова норма: поняття, структура, особливості, класифікація.
60. Соціально-економічні права людини: поняття та загальна характеристика.
61. Конституційні повноваження Президента України.
62. Принципи конституційного права України.
63. Функції, завдання, засади діяльності, повноваження органів судової влади.
64. Об'єкти конституційно-правових відносин: поняття, класифікація, характеристика.
65. Загальна характеристика змішаної виборчої системи в Україні.
66. Порядок набуття громадянства України за клопотанням особи (натуралізації).
61. Прокуратура України та її конституційні функції.
68. Виборчий процес в Україні: поняття та стадії.

69. Поняття, система, компетенція і завдання органів виконавчої влади.
70. Порядок внесення змін до Конституції України.
71. Державний, народний, національний суверенітет: поняття, елементи. Ознаки суверенної держави.
72. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень ВРУ.
73. Конституційно-правовий статус суддів України.
74. Поняття, значення та класифікація референдумів в Україні.
75. Законодавчий процес: поняття та стадії.
76. Консультативно-дорадчі органи при Президентові України.
77. Конституційна організація місцевого управління й місцевого самоврядування в Україні. Адміністративно-територіальна реформа в Україні.
78. Характеристика правотворчої функції ВРУ, акти ВРУ.
79. Конституційні підстави та порядок припинення повноважень Президента України.
80. Основні інститути громадянського суспільства та конституційні засоби забезпечення їх функціонування.
81. Поняття Конституційного Суду України та порядок його формування. Вимоги, що висуваються до судді Конституційного Суду України.
82. Порядок обрання Президента України.
83. Поняття та принципи територіального устрою України.
84. Конституційні обов'язки людини і громадянина.
85. Поняття території України та державного кордону, охорона державного кордону.
86. Взаємодія Президента України з Верховною Радою України.
87. Судова влада і судові органи: поняття, структура і принципи функціонування.
88. Принципи громадянства за законодавством України.
89. Підстави та порядок припинення громадянства України.
90. Політична відповідальність уряду України.

ТЕМИ КУРСОВИХ РОБІТ

1. Конституційно-правовий статус громадських об'єднань.
2. Конституційні гарантії забезпечення прав людини.
3. Проблеми реалізації конституційного права на мирні зібрання.
4. Конституційно-правовий статус сільського, селищного, міського голови.
5. Місцеві вибори в Україні.
6. Правова природа джерел конституційного права.
7. Правовий статус Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.
8. Правова природа та принципи громадянства в Україні.
9. Конституція України – Основний закон держави.
10. Конституційний статус прокуратури в Україні.
11. Проблеми реалізації конституційного права на доступ до інформації.
12. Адміністративно-територіальний устрій України.
13. Судоустрій в Україні.
14. Референдум як форма безпосередньої демократії.
15. Законодавчий процес в Україні.
16. Вибори в Україні: поняття, функції, порядок проведення.
17. Виборча система за законодавством України.
18. Конституційні засади суду присяжних в Україні.
19. Верховна Рада України в механізмі державної влади.
20. Правовий статус народного депутата.
21. Конституційно-правовий статус Президента України як глави держави.
22. Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.
23. Конституційні засади правосуддя в Україні.
24. Конституційний статус Ради національної безпеки та оборони.
25. Місцеве самоврядування в Україні: перспективи розвитку.
26. Кабінет Міністрів України – вищий орган виконавчої влади.
27. Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні.
28. Правовий статус національних меншин в Україні.
29. Оголошення надзвичайного та воєнного стану в Україні: конституційно-правовий аспект.
30. Народний суверенітет та форми його здійснення в Україні.
31. Правовий статус Вищої Ради юстиції.

32. Рахункова палата як спеціалізований орган парламентського контролю.
33. Конституційно-правовий статус комітетів Верховної Ради України.
34. Проблеми розвитку конституційного права в Україні.

ТЕМА 1

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття і предмет конституційного права України як галузі права.
2. Метод конституційного права: поняття, характеристика.
3. Поняття, особливості та класифікація норм конституційного права.
4. Поняття, види та особливості інститутів конституційного права.
5. Конституційно-правові відносини. Юридичні факти в конституційному праві України.
6. Джерела конституційного права України.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Історія становлення конституційного права України.
2. Конституція – головне джерело конституційного права.
3. Об'єкти та суб'єкти конституційно-правових відносин.
4. Санкції у конституційному праві (конституційно-правова відповідальність).

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Місце конституційного права в системі національного права України.
2. Система конституційного права України.
3. Зв'язок конституційного права з іншими галузями права України.
4. Які методи властиві конституційному праву України?

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Закон України «Про міжнародні договори» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>.

2. Закон України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року № 1543-ХІІ // *Голос України* від 24.09.1991.
3. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
4. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
5. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 р. № 1427-ХІІ // *Відомості Верховної Ради України* – 1991. – № 38. – Ст. 502 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
6. Конституція України. – Харків : ФОП Стеценко І. І., 2010. – 48 с.

Додаткова література

1. Бабенко К. А. Конституційні засади розвитку і регулювання політико-правових відносин в Україні : [монографія] / К. А. Бабенко ; наук. ред. О. В. Скрипнюк. – К. : Ін Юре, 2008. – 480 с.
2. Бровченко Н. В. Юридичні факти в конституційному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Н. В. Бровченко ; Маріуп. держ. ун-т. – Маріуполь, 2012. – 20 с.
3. Васильченко О. П. Класифікація законів як джерел Конституційного права України. Концепція розвитку законодавства України / О. П. Васильченко : [матеріали науково-практичної конференції]. Травень. – 1996 р. – К. : АТ «Книга», 1996.
4. Георгіца А. З. Конституційно-правові інститути зарубіжних країн / А. З. Георгіца. – Чернівці, ЧДУ : Рута, 1994. – 138 с.
5. Денисов В. Н. Статус міжнародних договорів у Конституції України / В. Н. Денисов // *Вісник Академії правових наук України*. – 1997. – № 1(8).
6. Євграфова Є. Акти Конституційного Суду України в системі національного законодавства / Є. Євграфова // *Право України*. – 2001. – № 10.
7. Летнянчин Л. І. Основні обов'язки людини і громадянина як самостійний конституційно-правовий інститут / Л. І. Летнянчин // *Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відпов. ред. В. Я. Тацій*. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2000. – Вип. 44.
8. Марченко М. Н. *Источники права* : [учеб. пос.] / М. Н. Марченко. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 760 с.

9. Поваляєва М. Інститути конституційного права України: поняття, ознаки, критерії розмежування / М. Поваляєва // *Право України*. – № 5. – 2000. – С. 20–23.

10. Погорілко В. Джерела конституційного права України: (загальна теорія джерел конституційного права) / В. Погорілко, В. Федоренко // *Вісник Академії правових наук України*. – 2002. – № 1 (28).

11. Погорілко В. Джерела конституційного права України: поняття, види і система / В. Погорілко, В. Федоренко // *Право України*. – 2002. – № 3. – С. 8–16.

12. Погорілко В. Об'єкти конституційного права України: поняття, ознаки, види / В. Погорілко, В. Федоренко // *Право України*. – 2004. – № 2.

13. Погорілко В. Поняття, ознаки, види і структура конституційно-правових норм / В. Погорілко, В. Федоренко // *Право України*. – 2001. – № 9.

14. Погорілко В. Суб'єкти конституційно-правових відносин: поняття, ознаки, види / В. Погорілко, В. Федоренко // *Право України*. – 2002. – № 10.

15. Рабінович П. М. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на національну юридичну практику: спроба порівняльної характеристики / П. М. Рабінович // *Вісник Академії правових наук України*. – 2000. – № 2(21).

16. Сінькевич О. Щодо особливостей норм конституційного права України / О. Сінькевич // *Право України*. – 2002. – № 11.

17. Терлецький Д. Джерела конституційного та міжнародного права: співвідношення та взаємодія / Д. Терлецький // *Право України*. – 2005. – № 9. – С. 131–135.

18. Федоренко В. Л. Концепція багатовимірної системи конституційного права України – теоретико-методологічна основа вдосконалення системи конституційного законодавства України / В. Л. Федоренко // *Бюлетень Міністерства юстиції України*. – 2007. – № 9. – С. 31. та ін.

19. Федоренко В. Л. Структура інститутів конституційного права України: проблеми теорії та практики / В. Л. Федоренко // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. – 2007. – № 8. – С. 95–97.

20. Федоренко В. Л. Теоретико-методологічні проблеми системи сучасного конституційного права України / В. Л. Федоренко // *Право України*. – 2007. – № 2. – С. 22.

21. Федоренко В. Поняття системи конституційного права України / В. Федоренко // *Право України*. – 2000. – № 7.

22. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : [монографія] / В. Л. Федоренко. – К. : Ліра, 2009. – 580 с.

23. Цоклан В. І. Система сучасних джерел конституційного права України : [монографія] / В. І. Цоклан, В. Л. Федоренко. – К. : Ліра, 2009. – 400 с.

24. Шаповал В. М. Основні характеристики конституційного права / В. М. Шаповал // Вісник Конституційного Суду України. – 2003. – № 6. – С. 60–70.

25. Шаповал В. Перспективи розвитку науки конституційного права в Україні / В. М. Шаповал // Право України. – 1996. – № 9. – С. 49–52.

26. Шаповал В. М. Конституція як форма (джерело) конституційного права України (питання теорії) / В. М. Шаповал // Право України. – 1999. – № 6.

27. Шаповал В. М. Основні характеристики конституційного права / В. М. Шаповал // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 1. – С. 77–87.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть у Конституції України і запишіть приклади уповноважуючої, дозволяючої, забороняючої, зобов'язуючої норм, а також матеріальної і процесуальної норми, норми-дефініції, норми-засади.

2. Знайдіть у статтях Конституції по три приклади норм, що є гіпотезою, диспозицією і санкцією.

3. Розкрийте зміст понять: конституціоналізм, конституційне право, державне право, предмет правового регулювання, метод правового регулювання, публічне право.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь (або декілька)

1. Конституційне право розглядається в таких аспектах:

- а) як галузь права;
- б) як процес ухвалення Конституції;
- в) як навчальна дисципліна;
- г) як основний закон України;
- д) як наука.

2. До найбільш суттєвих підстав поділу системи права на галузі права відносяться:

- а) джерела правового регулювання;
- б) коло суспільних відносин, які регулюються певною галуззю права;

- c) сукупність способів і засобів правового впливу на суспільні відносини;
- d) юридична сила джерел, якими регулюються суспільні відносини;
- e) відповідні норми правового регулювання.

3. *Пріоритетним методом конституційно-правового регулювання є:*

- a) імперативний;
- b) дозволу;
- c) диспозитивний;
- d) заборони;
- e) покладення обов'язків.

4. *Про який метод йде мова в цьому випадку: право обирати і бути обраним до органів місцевого самоврядування громадяни?*

- a) імперативний;
- b) дозволу;
- c) диспозитивний;
- d) самовизначення;
- e) регулювання.

5. *Частина норми, яка визначає правило поведінки, має назву:*

- a) диспозиція;
- b) гіпотеза;
- c) санкція.

6. *Якої класифікації конституційно-правових норм не існує?*

- a) за змістом;
- b) за юридичною силою;
- c) за територією дії;
- d) за значущістю;
- e) за призначенням у механізмі правового регулювання.

7. *За якою ознакою конституційні норми поділяються на матеріальні і процесуальні?*

- a) за характером втілення приписів;
- b) за призначенням у механізмі правового регулювання;
- c) за функціональною спрямованістю;
- d) за значущістю;
- e) за процедурою.

8. *За характером приписів конституційні норми бувають:*

- a) уповноважуючі;
- b) тимчасові;
- c) зобов'язуючі;
- d) що регулюють певну сферу суспільних відносин;
- e) забороняючі.

9. За змістом норми конституційного права поділяються на:

- a) імперативні;
- b) виключні;
- c) диспозитивні;
- d) ті, що регулюють певні відносини;
- e) ті, що діють певний час.

10. Дефінітивні норми – це норми, що:

- a) визначають конституційно-правові явища і категорії;
- b) закріплюють основи конституційного ладу;
- c) закріплюють основоположні ідеї і цінності правової системи суспільства;
- d) які містять гарантії реалізації суб'єктами конституційно-правових відносин прав і обов'язків;
- e) визначають завдання правової регламентації окремих видів суспільних відносин.

11. Яке джерело конституційного права не є правовим актом?

- a) постанови Верховної Ради України;
- b) акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- c) декларації;
- d) прецедент;
- e) акти органів місцевого самоврядування.

12. Основним джерелом конституційного права в Україні є:

- a) кодифікована конституція;
- b) сукупність «конституційних» законів;
- c) судовий прецедент;
- d) правовий звичай.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте відомі Вам підручники з навчальної дисципліни «Конституційне право України», зазначивши їх переваги і недоліки.

2. Як проходило становлення конституційного права?

3. Дайте визначення поняттю «конституційне право України»?

4. Чим зумовлена провідна роль конституційного права в системі права України?

5. Чому конституційне право відносять до публічних галузей права?

6. Назвіть галузі права, з якими конституційне право найтісніше пов'язане.

7. Назвіть групи суспільних відносин, що становлять предмет конституційного права України. Розкрийте їх зміст та особливості.

8. Дайте класифікацію норм конституційного права. Які її можливі критерії? Наведіть конкретні приклади.
9. Які методи властиві для конституційного права?
10. Що означає поняття «джерела конституційного права»? Яке співвідношення між поняттями «джерела права» та «форми вираження права»?
11. Чи є Указ Президента України від 21 квітня 2015 р. «Про прийняття до громадянства України Лордкіпанідзе Г.» джерелом конституційного права України?

Питання для розвитку аналітичного мислення

1. Який конституційний акт започаткував становлення конституційного права у світі, в Україні?
2. Чим можна пояснити, що в деяких країнах світу конституційне право носить назву державного? Назвіть ці країни.
3. Чому конституційне право відносять до публічних галузей права?
5. Яка роль конституційного права України в розвитку державності та демократії?

ТЕМА 2

КОНСТИТУЦІЯ ТА КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УКРАЇНІ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття, властивості і соціальна цінність Конституції України.
2. Основні етапи розвитку конституційного процесу в Україні.
3. Зміст та властивості Конституції.
4. Структура та характеристика чинної Конституції України.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Акти конституційного змісту УНР, ЗУНР, Директорії.
2. Конституції радянського періоду.
3. Конституційна реформа в Україні.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Історія виникнення конституції у світі.
2. Необхідність конституції у державі.
4. Функції Конституції.
5. Види конституцій.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 р. № 1427-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
3. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
4. Закон України «Про міжнародні договори» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
5. Закон України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р. № 1543-XII // Голос України від 24.09.1991.
6. Конституція України. – Харків : ФОП Стеценко І. І., 2010. – 48 с.

Додаткова література

1. Бесчастний В. М. Роль і перспективи правового інституту омбудсмана (уповноваженого з прав людини) у захисті прав і свобод громадян в Україні : [монографія] / В. М. Бесчастний, В. М. Субботін. – Донецьк : Ноулідж, Донец. вид-ня, 2010. – 159 с.
2. Головатий С. Конституція України в системі європейського конституціоналізму / С. Головатий // Право України. – 1997. – № 8. – С. 3–6.
3. Заєць А. П. Формування ідеї правової державності в процесі створення нової Конституції України (1990–1994 рр.) / А. П. Заєць // Вісник Академії правових наук. – 1998. – № 1 (15).
4. Заєць А. П. Формування ідеї правової державності в процесі створення нової Конституції України (1994–1996 рр.) / А. П. Заєць // Вісник Академії правових наук. – 1998. – № 4 (16).
5. Коментар до Конституції України / Ред. кол. : В. Ф. Опришко, Л. С. Горьовий, М. І. Корнієнко та ін. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1996. – 378 с.
6. Конституційна юрисдикція в Україні : [навч. посіб.] – К. : Школа, 2003. – 254 с.
7. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність : До 15-річчя Конституції України і 20-ї річниці незалежності України / НАН України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2011. – 328 с.
8. Конституція незалежної України / За ред. В. Ф. Погорілка, Ю. С. Шемшученка, В. О. Євдокимова. – К., 2000. – № 3.
9. Конституція України – основа модернізації держави і суспільства. – Х., 2001.
10. Конституція України у судових рішеннях / М. П. Орзіх, А. А. Єзеров, Д. С. Терлецький. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 432 с.
11. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тасій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.: Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2011. – 1128 с.
12. Конституція України: Текст Основного Закону з офіційними тлумаченнями Конституційного Суду. (Огляд і коментарі В. Ф. Погорілка та В. Л. Федоренка). – К. : Наукова думка, 2006. – 210 с.
13. Копиленко О. Від Конституції України до Конституції Автономної республіки Крим / О. Копиленко // Право України. – 1999. – № 3.
14. Костицький В. Конституція України 1996 року – модель української державності / В. Костицький // Право України. – 2001. – № 8.
15. Мірошниченко Ю. Контроль Конституційного Суду України за додержанням процедури внесення змін до Конституції України як

засіб забезпечення її верховенства / Ю. Мірошніченко // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – №1. – С. 42–53.

16. Онищук М. Верховенство Конституції України як засадничий принцип правової держави / М. Онищук // Віче. – 2010. – № 18. – С. 6–7.

17. Орзіх М. Ф. Конституційна реформа в Україні : [учеб. посібник] / М. Ф. Орзіх. – Одеса : Юрид. літ-ра, 2003. – 128 с.

18. Орзіх М. Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція / М. Орзіх // Вісник Конституційного Суду України. – 2001. – № 1.

19. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп. ред. В. Ф. Погорілко : [монографія]. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: А.С.К., 2003. – 652 с.

20. Рудик П. А. Конституційна реформа в Україні: проблеми та перспективи / П. А. Рудик. – К. : Атіка, 2006. – 256 с.

21. Святоцький О. Питання теорії і практики конституціоналізму в Україні / О. Святоцький, В. Чушенко // Право України. – 1998. – № 2.

22. Скрипнюк О. В. Конституція України та її функції: проблеми теорії та практики реалізації. До десятої річниці прийняття Конституції України / О. В. Скрипнюк. – К. : Академія правових наук України, 2005. – 168 с.

23. Слісаренко А. Г. Історія української Конституції / А. Г. Слісаренко, М. В. Томенко. – К., 1993.

24. Стецюк П. Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму : [посібник для студентів : частина перша] / П. Б. Стецюк. – Львів : Астролябія, 2003. – 232 с.

25. Стрижак А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної правової держави / А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С. 4–11.

26. Тацій В. Конституція України і правосвідомість юристів / В. Тацій, Ю. Тодика // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 4 (15).

27. Теплюк М. Р. Правові проблеми змінення Конституції України / М. Р. Теплюк // Право України. – 2007. – № 12 – С. 4–9.

28. Тодика Ю. Конституція як соціальна цінність / Ю. Тодика // Право України. – 2000. – № 12.

29. Тодика Ю. Реалізувати потенціал Основного Закону / Ю. Тодика. – Віче. – 2001. – № 6.

30. Тодика Ю. М. Конституція України – Основний Закон держави і суспільства : [навчальний посібник] / Ю. М. Тодика. – Х. : Факт, 2001. – 328 с.

31. Тодика Ю. М. Конституція України: проблеми теорії і практики : [монографія] / Ю. М. Тодика. – Х. : Факт, 2000. – 608 с.

32. Тодика Ю. М. Роль Конституції України в становленні громадянського суспільства / Ю. М. Тодика // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 2 (17).

33. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика : [монографія] / Ю. М. Тодика. – Х. : Факт, 2003. – 328 с.

34. Тодика Ю. М. Функції Конституції України та їх загальна характеристика / Ю. М. Тодика // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 1 (8).

35. Шаповал В. Верховенство закону як принцип Конституції України / В. Шаповал // Право України. – 1999. – № 1.

36. Шаповал В. Конституція як форма (джерело) Конституційного права України / В. Шаповал // Право України. – 1999. – № 6. – С. 5–10.

37. Шаповал В. Основний Закон України у світовому конституційному вимірі / В. Шаповал // Право України. – 2002. – № 6.

38. Шемшученко Ю. Теоретичні засади реалізації Конституції 1996 р. / Ю. Шемшученко // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 4 (11).

39. Юшик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу / О. І. Юшик. – К., 2004. – С. 239.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуйте Розділ XIII Конституції і занотуйте в робочому зошиті у вигляді таблиці порядок внесення змін до Розділів I, III, XIII та усіх інших розділів Конституції.

2. Відшукайте в Конституції норму, в якій мова йде про набрання чинності Конституції.

3. 19.09.2012 року Президент України вніс до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до ч. 5 ст. 103 Конституції України щодо дати проведення виборів Президента – в останню неділю березня п'ятого року повноважень. На засіданні ВРУ цей законопроект схвалили 225 народних депутатів з присутніх 300 і ухвалили рішення призначити остаточне схвалення законопроекту на 1 грудня 2012 року. Призначеної дати за внесення змін до Конституції України проголосувало 297 народних депутатів.

Надайте юридичний аналіз ситуації, чи достатньо вжито заходів, щоб законопроект про внесення змін до Конституції України набрав чинності?

30 серпня 2014 року двісті двадцять шість народних депутатів внесли на розгляд Верховної Ради України законопроект про внесення змін до ст. 71 Конституції України, саме слово «вільними» змінити на

«обов'язковими». За цей законопроект проголосували 260 депутатів. Оскільки голосів виявилось недостатньо, розгляд цього питання перенесли на наступну чергову сесію – на 10 березня 2015 року.

Проаналізуйте ситуацію. Чи відповідає Конституції України окреслена процедура внесення змін до Основного закону?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. Конституція України (ст. 125) прямо забороняє створення:
 - a) місцевих судів;
 - b) господарських судів;
 - c) особливих судів;
 - d) загальних судів.
2. Що не властиво Преамбулі Конституції України?
 - a) акцентує увагу на історико-політичних і юридичних підставах виникнення України як незалежної держави;
 - b) зазначено правове джерело, керуючись яким ВРУ прийняла Конституцію;
 - c) стисло визначає основні цілі (загальну мету);
 - d) визначає загальні принципи політики України щодо національних меншин.
3. Конституції, залежно від ступеня складності процедури їх зміни, бувають:
 - a) гнучкі, жорсткі та змішані;
 - b) писані та неписані;
 - c) реальні та фіктивні;
 - d) народні та парламентські.
4. Прикінцеві положення Конституції України не містять норм про:
 - a) час набуття чинності Конституції;
 - b) проголошення дня ухвалення Конституції державним святом;
 - c) встановлення тимчасових винятків для застосування конституційних норм.
5. Конституція України набула чинності:
 - a) з моменту офіційного оприлюднення;
 - b) з дня її ухвалення;
 - c) з моменту голосування $\frac{2}{3}$ депутатів від конституційного складу ВРУ;
 - d) з моменту підписання Президентом України.
6. Верховна Рада України, ухваючи Конституцію керувалась:
 - a) Декларацією про державний суверенітет України;
 - b) Актом проголошення незалежності України;

- с) Загальною декларацією прав людини України;
- д) Пактом про громадянські та політичні права.

7. *Неписана конституція – це:*

- а) моноконституційний акт;
- б) збірник звичайних законів;
- с) конституція, яка складається з декількох парламентських законів, судових прецедентів, звичаїв;
- д) відсутність формально закріпленого конституційного акта.

8. *Кількість народних депутатів, що може подавати законопроект про внесення змін до розділів I, III та XIII Конституції України, становить:*

- а) не менше $\frac{1}{2}$ від конституційного складу ВРУ;
- б) не менше $\frac{2}{3}$ від конституційного складу ВРУ;
- с) не менше $\frac{3}{4}$ від конституційного складу ВРУ;
- д) не менше ніж депутати 5 депутатських груп.

9. *Право законодавчої ініціативи щодо внесення змін до Конституції України не надано:*

- а) Президенту України;
- б) Кабінету Міністрів України;
- с) Народним депутатам;
- д) Національному банку України.

10. *Яка з юридичних властивостей Основного Закону означає можливість звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина на підставі Конституції України?*

- а) стабільність;
- б) юридичне верховенство;
- с) пряма дія норм;
- д) особливий правовий захист.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Коли і за яких причин з'являються конституції у сучасному розумінні?
2. У чому суть установчої влади?
3. Назвіть способи ухвалення конституцій.
4. Чи можна говорити про певну ступінь легітимності конституції залежно від способу її ухвалення?
5. У чому полягає основна суть конституції?
6. Що означає «соціальна сутність конституції»?
7. У чому проявляється політична функція конституції?
8. Що означає верховенство конституції?
9. Як Ви розумієте поняття «Конституція – Основний закон держави»?

10. Яке Ваше ставлення до проблеми «фактична» і «юридична» конституція?
11. Чи мають місце конституційні закони в теорії і практиці конституції?
12. Назвіть та дайте загальну характеристику основним документам, ухваленим у Гетьманській державі.
13. Основні положення Конституції Пилипа Орлика.
14. Універсали Центральної Ради і Конституція УНР.
15. Історичні передумови розвитку сучасного конституційного процесу.
16. Значення ухвалення Акта проголошення незалежності України.
17. Основні положення конституційної реформи.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Який розділ Конституції України акцентує увагу на такій її властивості як стабільність?
2. Коли було внесено останні зміни до Конституції України та в чому їх сутність?
3. Яку назву носить закон, яким вносяться зміни до Конституції України щодо відновлення дії її окремих положень?
4. Доведіть, що Конституція України носить установчий характер.
5. У якій структурній частині Конституції України йдеться про історико-політичні і юридичні підстави виникнення України як незалежної держави?
6. Укажіть ті розділи Конституції України, які вказують на спеціальні форми охорони Конституції.

ТЕМА 3

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття конституційного ладу і його співвідношення з державним ладом.
2. Принципи (засади) конституційного ладу України.
3. Україна як суверенна і незалежна держава. Види суверенітету.
4. Конституційне закріплення України як правової та соціальної держави.
5. Демократична держава та її ознаки.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Проблеми формування правової держави в Україні.
2. Державні символи України.
3. Демократія і законність, демократія і дисципліна.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Риси України як конституційної держави.
2. Основні напрями соціальної політики України.
3. Статус української мови як державної.
4. Суспільний лад як складова конституційного ладу України.
5. Конституційні засади регулювання військового і надзвичайного стану.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 р. № 1427-ХІІ // Відомості Верховної Ради України – 1991. – № 38. – Ст. 502 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
3. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року № 2017-ІІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000. – № 48. – Ст. 409.

4. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI // Офіційний Вісник України. – 2010. – № 55, стор. 17, Ст. 1840.

5. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. № 5029-VI // Голос України від 10.08.2012. – № 146.

6. Закон України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 р. № 1934-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. – № 9. – Ст. 108.

7. Закон України «Про міжнародні договори» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>.

8. Закон України «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. – № 9. – Ст. 106.

9. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. – № 39. – Ст. 351.

10. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 06.04.2000 р. № 1647-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000. – № 28, Ст. 224.

11. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000. – № 23. – Ст. 176.

12. Постанова Верховної Ради України «Про державні символи України» від 3 вересня 1996 року № 347/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. – № 45. – Ст. 241.

13. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.96 р. «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>.

Додаткова література

1. Бабенко К. А. Конституційне регулювання основ суспільного ладу як предмет дослідження науки конституційного права / К. А. Бабенко // Держава і право: зб. наук. пр. юрид. і політ. Науки. – 2007. – Вип. 35. – С. 172–179.

2. Веніславський Ф. Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України / Ф. Веніславський // Право України. – 1998. – № 1.

3. Григоренко Є. І. Конституція та засади конституційного ладу України у питаннях та відповідях : [навч. посіб.] / Є. І. Григоренко, О. С. Передерій. – Х. : ХУПС, 2010. – 171 с.

4. Заєць А. П. Правова держава в контексті сучасного українського досвіду / А. П. Заєць. – К., 1999.
5. Кичун В. І. Специфіка правового статусу автономії в унітарній державі / В. І. Кичун // Проблеми законності : Респ. міжвід. наук. зб. / Відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х., 1998. – Вип. 34.
6. Лукаш С. Ю. Політичний плюралізм як принцип конституційного ладу / С. Ю. Лукаш // Віче. – 1997. – № 7. – С. 13–24.
7. Погорілко В. Ф. Основи конституційного ладу України / В. Ф. Погорілко. – К., 1997.
8. Приходько С. Держава і соціальний захист громадян / С. Приходько // Право України. – 1999. – № 9. – С. 22–24.
9. Проблеми та перспективи побудови правової держави України // Право України. – 2000. – № 1.
10. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти / В. М. Селіванов. – К., 2002.
11. Телешун С. Державний устрій України. Перспективи розвитку / С. Телешун // Віче. – 2000. – № 7.
12. Ткаченко Є. В. Конституційно-правове регулювання мовних відносин : [монографія] / Є. В. Ткаченко ; Нац. юрид. акад. ім. Я. Мудрого. – Х. : ФІНН, 2010. – 333 с.
13. Ткаченко Ю. В. Функції конституційної законності в демократичній правовій державі / Ю. В. Ткаченко // Держава і право. – 2000. – № 8.
14. Тодика О. Категорія народовладдя в системі інших категорій конституційного права: співвідношення і взаємозв'язок / О. Тодика // Вісн. Акад. прав. наук України : зб. наук. пр. – 2004. – № 2. – С. 35–46.
15. Француз А. Й. Конституційно-правові основи демократичного розвитку політичної системи сучасної України: концептуальний та нормативний аналіз / А. Й. Француз. – К. : Логос, 2005. – 515 с.
16. Шаповал В. М. Поняття держави і суверенітет в конституційному праві / В. М. Шаповал // Сучасний конституціоналізм : [монографія] / В. М. Шаповал. – К., 2005. – С. 109–139.
17. Яковюк І. В. Соціальна і правова держава: співвідношення понять / І. В. Яковюк // Державне будівництво і місцеве самоврядування : Зб. наук. праць. – Х., 2001. – Вип. 1.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте письмово в зошиті зміст понять: конституційний лад, державний лад, суспільний лад, правова держава, демократична держава, соціальна держава, державний суверенітет, національний суверенітет, народний суверенітет, державні символи, громадянське суспільство.

2. Проаналізуйте у формі таблиці питання: форма державного устрою, форма правління та вид державного режиму в Україні.

3. У яких статтях Конституції згадується про конституційний лад України?

4. Відшукайте та занотуйте в робочих зошитах ті статті Конституції, в яких йде мова про:

- форму української держави;
- форми власності;
- державні символи;
- про гарантії застосування мов в Україні.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. В основі визначення конституційного ладу покладено:

- a) норми;
- b) принципи;
- c) інститути;
- d) субінститути.

2. Який розділ Конституції закріплює основні засади конституційного ладу України?

- a) усі розділи;
- b) другий;
- c) перший;
- d) преамбула.

3. Укажіть хибну тезу: Особливий рівень захисту конституційного ладу і забезпечення його стабільності полягає в тому, що?

- a) його не можна змінити;
- b) спеціальні правила внесення змін до Розділу I Конституції України;
- c) ухвалення змін до Розділу I Конституції України на всеукраїнському референдумі;
- d) право визначати і змінювати конституційний лад належить виключно народові.

4. За своїм державним (територіальним) устроєм Україна є ...:

- a) унітарною децентралізованою державою;
- b) федерацією;
- c) унітарною відносно децентралізованою державою;
- d) унітарною централізованою державою;
- e) республікою.

6. Що з перерахованого не є адміністративно-територіальною одиницею?

- a) район у місті;
- b) місто;
- c) територіальна громада;
- d) область.

7. Пряма дія норм Конституції означає:

a) гарантування звернення до суду безпосередньо на підставі норм Конституції;

- b) вища юридична сила норм Конституції;
- c) спеціальна процедура ухвалення норм Конституції;
- d) норми конституції регулюють найважливіші суспільні відносини.

8. Яким чином установлюється опис державних символів України та порядок їх використання:

- a) Указом Президента України;
- b) Законом України, що приймається $\frac{2}{3}$ від конституційного складу ВРУ;
- c) Законом України, що приймається більшістю (50 % + 1) від конституційного складу ВРУ;
- d) Постановою Верховної Ради України.

9. Що не відноситься до принципів територіального устрою України?

- a) єдність;
- b) недоторканість;
- c) федеративність;
- d) цілісність державної території.

10. Які конституційно-правові ознаки характеризують Україну як суверенну державу?

- a) установчий характер державної влади України;
- b) єдиний конституційний простір;
- c) міжнародна правосуб'єктність;
- d) усе вищевикладене.

Питання для самоконтролю

1. Як слід тлумачити поняття: «Україна суверенна держава», «Україна незалежна держава», «Україна демократична держава»?

- 2. Назвіть ознаки правової держави.
- 3. Що означає принцип розподілу влади?
- 4. Система стримувань та противаг в Україні.
- 5. Форма правління в Україні.
- 6. Форма державного устрою в Україні.
- 7. У чому різниця між поняттями «український народ», «українська нація», «населення України»?

8. Співвідношення народного та державного суверенітету.
9. Назвіть ознаки державного суверенітету.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Як Ви вважаєте, чи є Україна правовою державою?
2. Як ви розумієте конституційне положення: в Україні визнається і діє принцип верховенства права?
3. Як ви розумієте конституційне положення: норми Конституції є нормами прямої дії?
4. Чи згодні Ви з редакцією статті 10 Конституції?
5. Як держава повинна забезпечувати всебічний розвиток та функціонування української мови?

ТЕМА 4

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Людина, особа, громадянин у сучасному конституційному праві.
2. Поняття та сутність правового статусу особи (людини і громадянина) в державі.
3. Поняття і значення громадянства. Документи, що підтверджують належність до громадянства.
4. Принципи громадянства за законодавством України. Підстави набуття та припинення громадянства.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Міжнародно-правові стандарти та конституційне законодавство про правовий статус людини та громадянина.
2. Людина, особа, громадянин у сучасному конституціоналізмі.
3. Правовий статус біженців в Україні.
4. Право на інформацію та гарантії його забезпечення.
5. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Нормативно-правові акти, що регулюють питання правового статусу людини.
2. Принципи правового та конституційного статусу особи.
3. Громадянство дітей.
4. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні.
5. Суб'єкти, які наділені повноваженнями вирішувати питання громадянства.
6. Поняття національного режиму.
7. Поняття права притулку.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Віденська конвенція про дипломатичні відносини від 18 квітня 1961 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_048.

2. Віденська конвенція про консульські відносини від 24 квітня 1963 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_048.

3. Гаазька конвенція з деяких питань, що стосуються колізій законодавства про громадянство від 12 квітня 1930 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_218.

4. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 року № ETS № 166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_004.

4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995015>.

6. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р. № 3671-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.

7. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 р. № 2235-III. – Урядовий кур'єр. – 2001. – 1 березня.

8. Закон України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 р. № 2232-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27.

9. Закон України «Про імміграцію» від 07.06.2001 р. № 2235-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 41.

10. Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. № 2494-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.

11. Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 р. № 3857-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3857-12>.

12. Закон України «Про закордонних українців» від 04.03.2004 р. № 1582-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1582-15>.

13. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 р. № 3773-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.

14. Закон України «Про правонаступництво України» від 12.09.1991 р. № 1543-XII // Голос України. – 1991. – 24 вересня.

15. Конвенція про громадянство заміжньої жінки від 29 січня 1957 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_158.

16. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

17. Конвенція про скорочення безгромадянства від 30 серпня 1961 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_240.

18. Конвенція про скорочення випадків множинності громадянства і військову повинність у випадку множинності громадянства від 6 травня 1963 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU63002.html.

19. Конвенція про статус апатридів від 28.09.1954 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_232.

20. Конституція України. – Харків : ФОРМ Стеценко І. І., 2010. – 48 с.

21. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

Додаткова література

1. Волинка К. Г. Правовий статус особи та гарантії реалізації прав і свобод за Конституцією України / К. Г. Волинка. – К. : РННЦ «ДІНІТ», 1998.

2. Добрянський С. Т. Актуальні проблеми загальної теорії прав людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / С. Т. Добрянський ; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2005.

3. Єрмоленко Д. О. Правовий статус людини і громадянина в Україні як соціальній державі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Д. О. Єрмоленко ; Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2002.

4. Ковалишин І. Правовий статус біженців в Україні як вид правового статусу іноземців / І. Ковалишин // Право України. – 2001. – № 2. – С. 38–42.

5. Колісник В. Про визначення поняття правового статусу національних меншин та його головних елементів / В. Колісник // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 2 (29).

6. Конституція України: Офіційний текст. Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина : [навч. посіб.] / Авт.-упоряд. М. І. Хавронюк. – К., 1999.

7. Ладиченко В. П. Теоретичні основи правового статусу особи / В. П. Ладиченко // Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – 2006. – № 32. – С. 32–39.

8. Магновський І. Конституційно-правовий статус особи (Громадянські права і свободи людини) / І. Магновський // Право України. – 2002. – № 7. – С. 18–21.

9. Наливайко Л. Р. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (Explanatory Terminological Dictionary on Constitu-

tional law) / Л. Р. Наливайко, М. В. Беляєва. – Запоріжжя : Дніпровський металург, 2008. – 256 с.

10. Тимчук Г. Деякі аспекти правового статусу політичних біженців в Україні / Г. Тимчук // Юридичний журнал. – 2004. – № 5 (23).

11. Тодика О. Ю. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні / О. Ю. Тодика. – К., 2004. – 119 с.

12. Тодика Ю. М. Конституційно-правовий статус іноземців і біженців в Україні / Ю. М. Тодика. – Х., 1999.

13. Тодыка Ю. Н. Гражданство Украины: конституционно-правовой аспект / Ю. Н. Тодыка. – Х. : Факт, 2002.

14. Француз-Яковець Т. А. Гарантії забезпечення конституційно-правового статусу особи: Україна на шляху реалізації ідеалу правової, демократичної держави / Т. А. Француз-Яковець // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 4. – С. 97–107.

15. Француз-Яковець Т. А. Особисті права як основа конституційного статусу людини і громадянина // Проблеми захисту особистих майнових прав фізичної особи : матер. Всеукр. наук.-практ. конфер. Прикарпат. юрид. ін. Львів. держав. ун-ту внутрішніх справ. – 2006. – 6 жовтня. – С. 123–125.

16. Француз-Яковець Т. А. Політичні права людини в структурі конституційно-правового статусу людини і громадянина / Т. А. Француз-Яковець // Держава і право : Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – Вип. 22. – С. 168–175.

17. Француз-Яковець Т. А. Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина (теоретико-методологічний аналіз) / Т. А. Француз-Яковець // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. статей. – Івано-Франківськ, 2004. – Вип. 12. – С. 41–49.

18. Француз-Яковець Т. А. Принципи конституційно-правового статусу особи та специфіка їх взаємодії / Т. А. Француз-Яковець // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 7. – С. 118–129.

19. Шмітт А. Правовий статус особи в Україні: де-юре та де-факто (Правовий статус як система суб'єктивних прав і обов'язків, що закріпленні в чинному законодавстві України) / А. Шмітт // Право України. – 2005. – № 1. – С. 19–20.

20. Тодыка Ю. Н. Гражданство Украины: конституционно-правовой аспект / Ю. Н. Тодыка. – Х., 2002.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Складіть перелік чинних міжнародно-правових актів з питань громадянства з вказівкою дати ухвалення та органів, що їх ухвалили.

2. Розкрийте зміст понять: правовий статус особи, конституційний статус особи, конституційні права, принципи конституційного статусу особи, гарантії реалізації прав і свобод, омбудсмен, міжнародні стандарти в галузі прав людини, конституційні обов'язки, громадянство України, громадянин України, іноземець, особа без громадянства, біженець.

3. Проаналізуйте норми Конституції України та випишіть у робочий зошит обов'язки, які в рівній мірі стосуються людини і громадянина та які стосуються лише громадянина.

Вирішіть ситуації:

1. Новікова, родина якої переїхала на постійне місце проживання до США, звернулася у дипломатичне представництво України з проханням про припинення громадянства України. У заяві йшлося про припинення громадянства України її 15-річного сина. Чоловік Новікової згоди на зміну громадянства України на громадянство США не дав.

Який порядок припинення громадянства України? Який порядок зміни громадянства дітей? Чи зміниться громадянство Новікової та її сина в конкретній ситуації?

2. Пан К., проживши 2 роки в іншій державі, повернувся з сім'єю в Україну. Тут він зіткнувся з ситуацією, коли за лікування та навчання дітей в школі йому необхідно було платити гроші. У райвиконкомі йому відмовили в постановці на чергу для отримання квартири. Тоді він звернувся зі скаргою до голови обласної державної адміністрації. Йому відповіли, що ніякого порушення його прав і прав його сім'ї в цих випадках не було, бо всі вони є іноземцями, а згідно із законодавством України про іноземців послуги в Україні для цієї категорії осіб не є безплатними.

К. заперечив, заявивши, що він і його сім'я іноземного громадянства не отримали, а тому їх ніяк не можна вважати іноземцями.

Чи знаходите Ви в цьому випадку порушення прав людини та громадянина? Якщо так, то які права порушені? Відповідь аргументуйте.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. *Індивід – це:*

а) неподільна цілісна частка людства, окремий представник біологічного роду;

- b) соціальна істота, пов'язана з громадським життям, усвідомленням своєї ролі в ньому;
- c) людина як суб'єкт відносин і свідомої діяльності.

2. У політичному аспекті, відповідно до конституції, особа виступає як:

- a) громадянин;
- b) особа без громадянства;
- c) іноземний громадянин;
- d) біженець або примусовий переселенець;
- e) правильні відповіді всі;
- f) правильні відповіді а, б, в.

3. Право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян із пропозиціями, заявами і скаргами мають:

- a) тільки громадяни України;
- b) особи, які не є громадянами України, мають таке ж право на подання звернення, як і громадяни України;
- c) особи, які не є громадянами України, можуть звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування тощо, якщо інше не передбачено міжнародними договорами;
- d) можуть звертатись усі, окрім біженців.

4. Більший обсяг прав та свобод в Україні мають громадяни України, що набули цей статус за:

- a) народженням;
- b) принципом крові;
- c) процесом натуралізації;
- d) всі громадяни рівні у своїх правах і обов'язках незалежно від підстав, порядку і моменту набуття громадянства.

5. Людина, яка вже подала заяву про вихід із громадянства України, є:

- a) громадянином України;
- b) громадянином іншої держави;
- c) тимчасово особою без громадянства;
- d) тимчасово громадянином обох держав.

6. Філіація – це:

- a) набуття громадянства за «принципом ґрунту» чи «принципом крові»;
- b) набуття громадянства внаслідок його поновлення;
- c) процес позбавлення громадянства за вчинення державного злочину;
- d) назва процесу денатуралізації.

7. Громадянство – це:

- a) правовий зв'язок між особою і Україною, що визнається у взаємних правах та обов'язках;
- b) категорія, що визначає місце народження людини;
- c) категорія, що визначає національність людини;
- d) категорія, що визначає права людини в конкретній державі.

8. Екстрадиція – це:

- a) позбавлення громадянства натуралізованих осіб;
- b) видворення іноземця за межі України;
- c) видача особи на вимогу органу державної влади іншої країни;
- d) підстава набуття громадянства України.

9. Оптація – це:

- a) поновлення в громадянстві;
- b) вибір громадянства;
- c) вихід із громадянства України і набуття іноземного громадянства;
- d) набуття громадянства за народженням.

10. Апатрид – це:

- a) особа з подвійним громадянством;
- b) особа, яка просить надати їй притулок в Україні;
- c) особа без громадянства;
- d) посадова особа дипломатичного представництва.

11. До принципів громадянства України не належить принцип:

- a) автоматичного набуття громадянства України у випадку укладання;
- b) шлюбу з громадянином України;
- c) єдиного громадянства;
- d) неможливості позбавлення громадянства;
- e) рівності конституційних прав всіх громадян.

12. Втрата громадянства України відбувається у випадку:

- a) добровільного вступу на військову службу іншої держави, яка відповідно до законодавства цієї держави не є військовим обов'язком чи альтернативною (невійськовою) службою;
- b) якщо громадянин України, що постійно проживає за межами України, протягом 7 років не став на консульський облік;
- c) вчинення державної зради;
- d) ухилення від сплати податків та виконання інших обов'язків, передбачених Конституцією України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1. Що слід розуміти під правовим статусом особи?
- 2. Які основоположні принципи правового статусу громадян?

3. Які існують підходи щодо правового статусу особи?
4. Який правовий статус іноземців в Україні?
5. У чому сутність права притулку?
6. Назвіть підстави розрізнення категорій «права людини» та «права громадянина» і відповідних статусів у позитивному праві.
7. Які основні види прав і свобод людини і громадянина, визначені Конституцією України?
8. Співвідношення індивідуальних та колективних прав громадян.
9. Гарантії здійснення прав, свобод та обов'язків громадян.
10. Система правових засобів (механізм) реалізації прав та свобод людини і громадянина.
11. Чи є всі права однаково важливими для людей?
12. Чи є права людини універсальними?
13. Назвіть основні принципи сучасного права з прав людини.
14. Чи є межі прав людини універсальними або локальними, тимчасовими?
15. Яка відмінність конституційних прав людини та міжнародних прав людини?
16. Назвіть підстави розрізнення категорій «права людини» та «права громадянина» і відповідних статусів у позитивному праві.
17. Права людини і права громадянина: загальна порівняльна характеристика.
18. Співвідношення категорій «права» та «свободи» людини і громадянина, їх взаємозв'язок з категорією обов'язків.
19. Назвіть підстави обмежень прав і свобод особи.
20. Принцип неприпустимості свавільного обмеження прав і свобод.
21. Права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного стану.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чи є доцільним нормативне розрізнення прав людини та прав громадянина і відповідних статусів?
2. Чи гарантує Україна комплекс загальнолюдських прав та свобод особам, що не мають громадянства України, але перебувають на її території?
3. Чи може громадянин України бути позбавлений громадянства?
4. Як співвідносяться поняття «позбавлення громадянства» та «втрата громадянства»?
5. Як ви розумієте припис статті 22 «Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними»? При характеристиці акцентуйте свою увагу на словосполученні людина і громадянин.

6. Як розуміти норму вказаного закону: Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України? Про який принцип громадянства йде мова в цій нормі?

ТЕМА 5

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОBOB'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття та система конституційних прав і свобод людини та громадянина.
2. Класифікація, ознаки та межі прав і свобод людини.
3. Гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина.
4. Конституційні обов'язки людини і громадянина.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Право людини на особисту недоторканість.
2. Право людини на непорушність власності.
3. Право людини на недоторканість житла.
4. Політичні права і свободи людини в Україні.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Нормативно-правові акти щодо забезпечення прав людини.
2. Особисті права і свободи.
3. Політичні права і свободи.
4. Економічні, соціальні, культурні права людини.
5. Механізми захисту прав людини в Україні.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. – Харків : ФОП Стеценко І. І., 2010. – 48 с.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 27. – Ст. 282.

6. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12.12.1991 р. № 1975-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1975-12>.

7. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, Ст. 577.

8. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, Ст. 1.

9. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 13, Ст. 65.

10. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 51, Ст. 716.

11. Про загальний військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 27, Ст. 385.

12. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 23, Ст. 118.

13. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI // Голос України від 25.10.2011. – № 199.

14. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 38, Ст. 348.

15. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>.

16. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 25, Ст. 283.

17. Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 20, Ст. 99.

Додаткова література

1. Андрейцев В. Право громадян на екологічну безпеку: проблеми конституційно-правового забезпечення / В. Андрейцев // Право України. – 2001. – № 8.
2. Биков В. Внутрішньодержавні нормативно-правові гарантії забезпечення прав та свобод національних меншин в Україні / В. Биков // Право України. – 2000. – № 8.
3. Гончаренко О. М. Права людини в Україні : [навч. посібник] / О. М. Гончаренко. – К., 2008.
4. Закоморна К. Особливості законодавчого регулювання діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / К. Закоморна // Право України. – 2000. – № 1.
5. Князев В. Конституційні гарантії прав, свобод та обов'язків людини і громадянина / В. Князев // Право України. – 1998. – № 11.
6. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні : [навч. посіб.] / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К. : Юрінком-Інтер, 2004. – 336 с.
7. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2008. – 252 с.
8. Копиленко О. Щодо закону про громадянство України / О. Копиленко // Право України. – 2001. – № 10.
9. Котляр И. И. Права человека : [учебное пособие для вузов] / И. И. Котляр. – Минск, 2002.
10. Кравченко Ю. Ф. Свобода як принцип демократичної держави : [монографія] / Ю. Ф. Кравченко. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 406 с.
11. Кушніренко О. Г. Права і свободи людини і громадянина / О. Г. Кушніренко, Т. М. Слінько. – Х., 2001.
12. Кушніренко О. Г. Права людини в умовах формування правової держави і становлення конституційного ладу України / О. Г. Кушніренко, Т. М. Слінько // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 1998. – Вип. 36.
13. Летнянчин Л. І. Основні обов'язки людини і громадянина як самостійний конституційно-правовий інститут / Л. І. Летнянчин // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2000. – Вип. 44.
14. Марцеляк О. В. Інститут омбудсмана : теорія і практика : [монографія] / О. В. Марцеляк ; відп. ред. член-кор. АПРН України О. Н. Ярмиш. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 450 с.

15. Погорілко В. Ф. Права і свободи людини і громадянина в Україні / В. Ф. Погорілко, В. В. Головченко, М. І. Сірий – К. : Істина, 1997. – 423 с.

16. Права людини і громадянина в афоризмах та прислів'ях // Пр. Львів. лабораторії прав людини і громадянина НДІ держ. будівництва та місцевого самоврядування Акад. правових наук України / Редкол. : П. М. Рабінович та ін. – К., 2001. – Вип. 2. – (Серія II. Коментарі прав і законодавства).

17. Савенко М. Конституційний Суд України і омбудсмен у державному механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина / М. Савенко // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 1.

18. Серьогіна С. Використання практики Європейського суду з прав людини як перспективний напрям оптимізації конституційного судочинства в Україні / С. Серьогіна // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 6. – С. 42–43.

19. Хальота А. Класифікація особистих прав і свобод людини і громадянина / А. Хальота // Право України. – 2000. – № 8.

20. Шевчук С. Судовий захист прав людини: практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук. – К., 2007.

21. Шемшученко Ю. Конституція України і права людини / Ю. Шемшученко // Право України. – 2001. – № 8.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Дайте визначення термінам: права людини, права громадянина, конституційне право людини і громадянина, невід'ємні права, фундаментальні права, особисті права, політичні права, соціальні права, економічні права, конституційний обов'язок людини і громадянина, омбудсмен.

Вирішіть ситуації:

1. У зв'язку з вчиненням масових безпорядків, які супроводжувалися насиллям над громадянами, Президент України ухвалив рішення про введення на території однієї з областей України надзвичайного стану, терміном на 45 діб. На цій підставі по області було запроваджено комендантську годину, скасовано футбольний матч, обмежено виїзд за межі області, заборонено торгівлю алкогольними напоями, вимкнено мобільний зв'язок. Більшість мешканців сприйняли подібні заходи як недоцільні та такі, що порушують їх конституційні права.

Проаналізуйте, чи в межах законодавства діяв Президент України. Відповідь аргументуйте.

2. Громадянин Панько, який проживав у готелі Миколаєва, був розбуджений вночі адміністратором готелю з метою перевірки режиму проживання, а саме, чи не перебуває в номері інша особа. Панько обурився діям адміністратора, звинувативши її в порушенні права громадянина на недоторканність житла, закріпленого в Конституції України. Адміністратор посилалася на інструкцію про порядок проживання громадян у готелях та зауважила, що зазначене право на готельні номери не поширюється. Крім того, повідомила, що тиждень тому інший громадянин завів до свого номеру дівчину і скоїв злочин. У зв'язку з цим працівники міліції дали вказівку адміністрації посилити контроль за проживанням гостей у готелі з метою попередження вчинення злочинів.

Хто правий у цьому конфлікті відповідно до чинного законодавства?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. *За характером утворення основні права та свободи особи класифікуються на:*

- a) основні та додаткові;
- b) першого, другого та третього покоління;
- c) індивідуальні та колективні;
- d) права людини і права громадянина.

2. *Комітет з прав людини ухвалює повідомлення про порушення зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права:*

a) коли вони допущені будь-якою державою-учасницею договору і стосуються держави-учасниці, яка зробила заяву про визнання для себе компетенції цього Комітету;

b) коли вони стосуються будь-якої держави, яка ратифікувала Міжнародний пакт про громадянські і політичні права;

c) коли вони подані державою-учасницею, яка зробила заяву про визнання для себе компетенції цього Комітету, і стосуються держави-учасниці, яка зробила таку заяву.

3. *Примусовою працею не вважається:*

- a) військова служба;
- b) альтернативна служба;
- c) робота або служба, виконувана за вироком суду;
- d) робота, виконувана відповідно до законів про воєнний і надзвичайний стан;
- e) усе вищесказане.

4. У якому Розділі Конституції закріплено права, свободи та обов'язки людини і громадянина?

- a) першому;
- b) третьому;
- c) четвертому;
- d) другому.

5. Право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації належить:

- a) будь-якій людині, яка проживає в Україні;
- b) громадянам України;
- c) і людині, і громадянину України.

6. Право на соціальний захист належить:

- a) будь-якій людині, яка проживає в Україні;
- b) громадянам України;
- c) і людині, і громадянину України.

7. Ліберальна концепція правового статусу людини і громадянина виходить із того, що:

- a) кожна людина від моменту народження природою наділена невід'ємними правами;
- b) при вирішенні проблеми прав людини надається пріоритет не особистості, а суспільству, об'єднанням;
- c) права людини встановлюються та вирішуються на розсуд органів держави.

8. Свобода людини і громадянина – це:

- a) можливість кожної людини і громадянина вільно і самостійно обирати вид своєї поведінки;
- b) можливість кожної людини і громадянина вільно і самостійно користуватися наданими соціальними благами як в особистих, так і в суспільних інтересах;
- c) можливість кожної людини і громадянина вільно і самостійно обирати міру своєї поведінки;
- d) правильні відповіді а і б;
- e) усі відповіді правильні.

9. Що не є ознакою права людини?

- a) задовольняють природні інтереси;
- b) мають моральну основу;
- c) засновуються на загальнолюдських цінностях;
- d) задовольняють політичні, економічні та соціальні інтереси;
- e) не залежать від політики держави.

10. Укажіть хибну тезу: За статусом права класифікують на ті, що:

- а) належать у рівній мірі всім громадянам незалежно від їх соціальної, професійної чи іншої належності;
- б) які відображають специфіку статусу різноманітних груп населення;
- в) забезпечують збереження та розвиток людини як складової соціальної структури суспільства і держави.

11. Назвіть хибну тезу. Ознакою юридичного обов'язку є:

- а) це міра необхідної поведінки;
- б) це необхідна поведінка задля задоволення інтересів уповноваженої особи;
- в) це необхідна поведінка, яка закріплена правовою нормою;
- г) це необхідна поведінка, що покладається лише на громадян;
- д) це необхідна поведінка, яка гарантується державою шляхом встановлення юридичної відповідальності за невиконання обов'язків чи створення перешкод до реалізації необхідної поведінки.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Чи є всі права однаково важливими для людей?
2. Чи є права людини універсальними?
3. Назвіть основні принципи сучасного права з прав людини.
4. Чи є межі прав людини універсальними або локальними, тимчасовими?
5. Яка відмінність конституційних прав людини та міжнародних прав людини?
6. Права людини і права громадянина: загальна порівняльна характеристика.
7. Співвідношення категорій «права» та «свободи» людини і громадянина, їх взаємозв'язок з категорією обов'язків.
8. Що лежить в основі класифікації прав та свобод громадянина?
9. Назвіть підстави обмежень прав і свобод особи.
10. Конституційні підстави обмежень прав і свобод в Україні.
11. Принцип неприпустимості свавільного обмеження прав і свобод.
12. Права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного стану.
13. Система політичних прав і демократичних свобод громадян.
14. Економічні права громадян України.
15. Конституційні обов'язки громадян України.
16. Конституційні гарантії прав людини.
17. Суб'єкти здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ:

1. Чи доцільно нормативне розрізнення прав людини та прав громадянина і відповідних статусів.
2. У чому полягає принцип єдності прав і обов'язків людини і громадянина. Чи є цей принцип конституційним?
3. Яким чином реалізується принцип гарантування прав і свобод людини і громадянина?
4. Як член громадянського суспільства людина рівноправна з ким?
5. Відшукайте в розділі 2 Конституції статті, які закріплюють:
 - a. заборону позбавлення громадянина України громадянства;
 - b. заборону позбавлення права власності;
 - c. заборону позбавлення житла.
6. Відшукайте в розділі 2 Конституції статтю з диспозитивним та імперативним методом правового регулювання.

ТЕМА 6

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття громадянського суспільства. Структура і принципи самоорганізації громадянського суспільства.
2. Конституційні основи формування і розвитку громадянського суспільства в Україні.
3. Основні інститути громадянського суспільства і конституційні засоби забезпечення їх функціонування в Україні.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Історія становлення громадянського суспільства.
2. Громадянське суспільство як основа правової держави.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України – 1991. – № 38. – Ст. 502.
2. Конституція України (Основний Закон) від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
3. Декларація про державний суверенітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
4. Закон України «Про міжнародні договори» від 29 червня 2004 р. України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/rada/show/1906-15>.
5. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
7. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5.04.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

8. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

9. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1.12.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/281-14>.

10. Закон України «Про благодійність і благодійні організації» від 05.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.

11. Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 07.10.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80>.

12. Закон України «Про організації роботодавців» від 22.06.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5026-17/page>.

13. Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16.04.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1275-17>.

14. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства: Роз'яснення Міністерства юстиції від України від 24.01.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-11>.

15. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінета Міністрів України від 05.11.2008 № 976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF>.

Додаткова література

1. Демократизація України: програма малих проєктів. Посібник з розвитку громад : [практичний poradnik для небайдужих] / Кол. авт. : Л. О. Сльчева, І. М. Ібрагімова та ін. – К., 2007. – 458 с.

2. Джекі Сміт. Світове громадянське суспільство? Міжнародні громадські рухи та організації і соціальний капітал // Журнал «І». – 2001. – № 21.

3. Драгоманов М. Передне слово / М. Драгоманов // Драгоманов М. П. Вибране. – К. : Либідь, 1991. – С. 276–327.

4. Кант І. Критика чистого розуму. – К. : Юніверс, 2000. – 501 с.

5. Кістяківський Б. Держава і особистість / Б. Кістяківський. Вибране. – К. : Абрис, 1996. – С.252.

6. Колодій А. На шляху до громадянського суспільства / А. Колодій. – Львів : «Червона калина». – 2002. – 276 с.

7. Кравченко П. А. Вітчизняний культурно-історичний досвід у системі сучасного державотворення / П. А. Кравченко. – К. : Генеза, 2001. – 332 с.
8. Кухта Б. Історія політико-правових вчень / Б. Кухта. – Львів.
9. Основи демократії : [навч. посіб.] / за заг. редакцією А. Ф. Колодій. – К. : «Ай-Бі», 2004. – С. 161–199.
10. Рікер П. Право і справедливість / П. Рікер. – К. : Дух і літера, 2002. – 218 с.

Завдання для письмового виконання

1. Проаналізуйте норми Конституції України 1996 та знайдіть відповідні статті, які закріплюють:

- a) Принцип конституційного ладу, що визначають засади становлення та розвитку громадянського суспільства;
- b) структуру (інститути) громадянського суспільства;
- c) гарантії функціонування громадянського суспільства в Україні.

Вирішіть ситуації:

1. В Апараті ВРУ одним із народних депутатів України було зареєстровано законопроект «Про громадянське суспільство». Цей законопроект закріплював структуру громадянського суспільства, його органи та їх повноваження, гарантії функціонування. Проаналізуйте, чи узгоджується з правовою природою громадянського суспільства ухвалення цього законопроекту?

2. Проаналізуйте норми Конституції України та назвіть статті, у яких закріплено пріоритет людини перед державою. У яких нормативно-правових актах ці положення конкретизуються?

Завдання виконується письмово.

Питання для самоконтролю

1. Надайте поняття «громадянського суспільства».
2. Назвіть інститути громадянського суспільства.
3. Визначте, яка роль у формуванні громадянського суспільства належить Конституції України?
4. Назвіть відомих Вам вітчизняних та зарубіжних учених, які обґрунтували концепцію громадянського суспільства.
5. Який взаємозв'язок процесів становлення в Україні правової держави і формування дієздатного суспільства?
6. Назвіть фактори, що заважають розвитку громадянського суспільства.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Розтлумачте тезу: «Простір, вільний від владного впливу держави».
2. Поясніть, яку роль відіграють правоохоронні органи в забезпеченні функціонування громадянського суспільства?

ТЕМА 7

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття політичних партій, їх роль у громадянському суспільстві.
2. Порядок створення та реєстрації політичних партій.
3. Права політичних партій.
4. Поняття та види громадських об'єднань.
5. Порядок створення та реєстрації громадських об'єднань.
6. Правовий статус громадських об'єднань.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Політичний плюралізм як принцип конституційного ладу.
2. Проблеми змін у політичній системі України.
3. Форми правового забезпечення діяльності політичних партій в Україні.
4. Права людини за конституційним та міжнародним правом: порівняльний аспект.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Становлення інститутів громадянського суспільства крізь призму європейського вибору України.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Загальна декларація прав людини. Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 // Голос України від 10.12.2008. – № 236.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Конвенція про свободу асоціацій та захист прав на організацію від 9 липня 1948 р. // Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М. : Из-во НОРМА, 2000. – С.394.

5. Резолюція 36/55 Генеральної Ассамблеї ООН «Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставі релігії чи переконань» від 25.11.1981 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/995_284.

6. Підсумковий документ Віденської зустрічі держав-учасниць Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 15.01.1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_081.

7. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, Ст. 1.

8. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 31-32, Ст. 263.

9. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 р. № 281-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 1, Ст. 2.

10. Закон України «Про національні меншини» від 25 червня 1992 р. № 2494-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 36, Ст. 529.

11. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року № 2365-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

12. Конституція України. – Харків : ФОП Стеценко І. І., 2010. – 48 с.

Додаткова література

1. Колісник В. Про визначення поняття правового статусу національних меншин та його головних елементів / В. Колісник // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 2 (29).

2. Колісник В. Правова природа Рамкової конвенції про захист національних меншин / В. Колісник // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4 (27).

3. Ковальова Г. Л. Свобода совісті як основоположний принцип державно-конфесійних відносин / Г. Л. Ковальова // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 1999. – Вип. 37.

4. Дашковська О. Р. Принцип поділу влади як гарантія політичної свободи людини і громадянина / О. Р. Дашковська // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 1998. – Вип. 36.

5. Лукаш С. Ю. Природа конституційного права громадян на об'єднання в політичні партії / С. Ю. Лукаш // Проблеми законності:

Респ. міжвід. наук. зб. / відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2001. – Вип. 48.

6. Лук'янов Д. В. Проблеми правового забезпечення взаємодії політичних партій і державної влади / Д. В. Лук'янов // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 1999. – Вип. 37.

7. Лук'янов Д. В. Діяльність політичних партій у парламенті та їх правове регулювання // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2000. – Вип. 44.

8. Німченко В. Конституційні гарантії свободи релігії і переконань людини і громадянина в Україні / В. Німченко, Н. Картавцева // Вісник Конституційного Суду України. – 1999. – № 5.

9. Слінько Т. М. Конституційно-правовий статус об'єднань громадян в Україні / Т. М. Слінько, О. Г. Кушніренко. – Харків : Арсіс, 1998. – 176 с.

10. Аніщук В. Форми правового забезпечення діяльності політичних партій в Україні / В. Аніщук // Право України. – 2000. – № 2. – С. 95–96.

11. Антонович М. М. Права людини за конституційним та міжнародним правом: порівняльний аспект / М. М. Антонович // Наук. зап. НаУКМА. Правн. науки. – 2000. – Т. 18 – С. 16–20. – Бібліогр.: 14 назв.

12. Барановський Ф. В. Становлення інститутів громадянського суспільства крізь призму європейського вибору України / Ф. В. Барановський // Грані. – 2007. – № 2. – С. 114–118.

13. Колпаков А. Проблеми змін в політичній системі України: політико-правовий вимір / А. Колпаков // Право України. – 2003. – № 4. – С. 5–8.

14. Шевченко А. Є. Реалізація конституційного права на мирні зібрання в Україні: монографія / [А. Є. Шевченко, М. М. Денісова, О. С. Денісова]; Донец. юрид ін-т Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Донецьк : Ноулідж, Донец. видання, 2011. – 138 с.

15. Щедрова Г. П. Громадянське суспільство, права держава і політична свідомість / Г. П. Щедрова. – К. : ІСДО, 1994. – 100 с.

16. Український Д. Статусне законодавство для несприятливих організацій / Д. Український, М. Лациба, О. Вінніков, Л. Сідельнік, // Пріоритети розвитку громадянського суспільства України; Український незалежний центр політичних досліджень. – К., 2008. – С. 188.

17. Слюсаревський М. Про право юридичних осіб засновувати громадські організації та бути їх учасником / М. Слюсаревський // Вісник Центру комерційного права. – 2007. – № 25–26. – С. 7.

18. Вінніков О. Українським організаціям – європейське законодавство / О. Вінніков // Громадянське суспільство – 2007. – № 1. – С. 27.

19. Гаєва Н. П. Проблеми правового забезпечення діяльності громадських організацій / Н. П. Гаєва // Правова держава. – Вип. 11. – К. : Юридична книга, 2000. – С. 82–83.

20. Додіна Є. Є. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / Є. Є. Додіна. – Одеса, 2002. – С. 56.

21. Гаєва Н. П. Взаємодія органів державної влади та об'єднань громадян / Н. П. Гаєва // Держава і право. – 2010. – Вип. 49. – С. 133–140.

22. Максименко О. М. Організаційно-правове забезпечення форм співпраці громадських організацій та органів місцевого самоврядування / О. М. Максименко // Правова держава: Щорічник наукових праць ІДП НАН України. Вип. 13. – К., 2002. – С. 487.

23. Скрипнюк О. Вплив інститутів громадянського суспільства на становлення і розвиток демократичного політичного режиму / О. Скрипнюк // Право України. – № 5. – 2001. – С. 12.

24. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658 // Довідка ідеологічної комісії ЦК КПУ «Про роботу партійних комітетів республіки з самодіяльними громадськими об'єднаннями» від 24 червня 1989 р., арк. 76.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Вирішіть ситуації:

1. Громадянин України, якому виповнилося 16 років, вирішив за-снувати дитячу громадську організацію «Щасливе дитинство», й визначив вік членів – від 5 до 16 років.

Проаналізуйте ситуацію.

Який порядок реєстрації громадської організації?

2. ЦВК відмовила у реєстрації кандидатом у депутати (за партійним списком) громадянинові Романову – начальнику відділу кадрів Національної академії внутрішніх справ України, підполковнику міліції на підставі того, що: по-перше, у списки кандидатів у депутати від політичної партії можуть бути внесені тільки представники цієї партії; по-друге, співробітник міліції не може бути представником від політичної партії, оскільки чинне законодавство забороняє цій категорії службовців бути членом політичної партії.

Чи правомірна відмова Центральної виборчої комісії?

Відповідь обгрунтуйте.

3. Один із священників Миколаївської області активно займався політичною діяльністю, зокрема агітував своїх прихожан голосувати на наступних виборах за кандидатів однієї з політичних партій. Це викликало неоднозначну реакцію серед громадян. Деякі з них звернулися зі скаргою до прокурора, інші – до церковної влади.

Проаналізуйте ситуацію.

Чи можуть святенники та інші церковнослужителі займатися політичною діяльністю?

Хто має право ухвалити рішення з цього питання?

4. 18 мешканців м. Первомайськ вирішили заснувати дитячу організацію «Юність» для дітей віком від 10 до 13 років. Підготувавши необхідні документи, вони звернулися з проханням про реєстрацію до міськвиконкому. В реєстрації їм було відмовлено в зв'язку з тим, що засновниками громадської організації можуть бути не менше як 20 громадян.

Дайте правову оцінку наведеній ситуації.

ТЕСТОВІ ЗАДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. *Укажіть хибну тезу: Принципами громадянського суспільства є:*

- a) свобода та ініціативність особистості, що спрямовані на задоволення розумних потреб членів суспільства без шкоди для його загальних інтересів;
- b) ліквідація відчуженості людини, прийняття людьми соціально-економічних реформ і перетворень, економічних і політичних структур та інститутів;
- c) реальне забезпечення здійснення принципу рівних можливостей у політиці, економіці, духовній сфері життя суспільства (Ст. 24 Конституції України).

2. *Не є принципом громадянського суспільства:*

- a) постійний захист прав і свобод людини і громадянина, який зумовлює необхідність визнання незалежності громадянського суспільства щодо держави (Ст. 22 Конституції України);
- b) плюралізм усіх форм власності, серед яких приватна власність в її різних формах посідає домінуюче місце як основа ініціативної, творчої, підприємницької та іншої господарської діяльності;
- c) участь у всіх сферах суспільного життя недержавних самоврядних людських спільностей (сім'я, корпорація, господарські товариства, громадські організації, професійні, творчі, спортивні, етнічні, конфесійні та інші об'єднання), що потребує дозволу держави.

3. Провідну роль у вирішенні спірних питань і конфліктних ситуацій між усіма соціальними суб'єктами відіграють:

- a) територіальні громади;
- b) судові органи;
- c) місцеві державні адміністрації.

4. Ознаками громадянського суспільства є:

- a) приватна власність, вільна праця, підприємництво;
- b) різноманітність виховання, освіти, науки, культури;
- c) наявність державної системи засобів масової інформації.

5. Принцип громадянського суспільства, що полягає у свободі і добровільності праці, вільному виборі трудової діяльності на основі ринку праці, ліквідація зрівнялівки, створення умов для зайнятості працездатного населення є:

- a) соціальним принципом;
- b) економічним принципом;
- c) політичним принципом.

6. Укажіть принцип громадянського суспільства, який відноситься до правових принципів:

- a) людина з її потребами та інтересами, правами й свободами є центральним суб'єктом суспільства, його найвищою цінністю;
- b) визнання і реальне забезпечення гуманістичних і демократичних загальнолюдських цінностей;
- c) політична свобода, розвиток демократії у всіх сферах суспільного життя.

7. Діяльність політичної партії може бути заборонена рішенням:

- a) Конституційного Суду України;
- b) Суду загальної юрисдикції;
- c) Міністерства юстиції.

8. Членом політичної партії може бути:

- a) громадянин України, який відповідно до Конституції України має право голосу на виборах;
- b) людина і громадянин, яка має право голосу;
- c) будь-яка особа за рішенням суду.

9. Для зупинення чи припинення членства в політичній партії громадянин:

- a) подає заяву до відповідних статутних органів політичної партії;
- b) подає заяву до відповідних статутних органів політичної партії і отримує відповідне рішення органів партії;
- c) процедура виходу із партії залежить від причини виходу;

10. Реєстрацію політичних партій здійснює:

- a) Державна реєстраційна служба;
- b) Центральна виборча комісія;
- c) Міністерство юстиції України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Надайте поняття громадської спілки.
2. Надайте поняття громадської організації.
3. На яких принципах будується діяльність громадських об'єднань?
4. Які обмеження існують щодо створення громадських об'єднань?
5. Які вимоги до засновників та членів громадських об'єднань встановлено законом?
6. Які документи необхідно подати для реєстрації громадських об'єднань?
7. Яким повинно бути найменування громадських об'єднань?
8. Які строки реєстрації встановлені законом?
9. Якою є символіка громадських об'єднань?
10. Які права мають громадські об'єднання?
11. Способи припинення діяльності громадських об'єднань?
12. Що таке політична партія?
13. Які обмеження щодо діяльності політичних партій?
14. Хто може бути членом політичної партії?
15. Кому заборонено членство в політичних партіях?
16. Який порядок створення та реєстрації політичних партій?
17. Як фінансуються політичні партії?
18. Які права мають політичні партії?
19. Які державні органи контролюють діяльність політичних партій?
20. Які підстави для заборони політичної партії?
21. З якого віку засновниками молодіжної та дитячої громадської організації можуть бути діти?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Коли політична партія набуває статусу юридичної особи?
2. Хто реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань?
3. Чи є громадська спілка громадським об'єднанням?
4. Чи можуть бути засновниками громадської організації іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах?

ТЕМА 8

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Право людини на свободу совісті та віросповідання.
2. Створення релігійних організацій, їх види, правовий статус.
3. Поняття, види та конституційно-правове регулювання інформації.
4. Правовий статус друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Принципи взаємовідносин держави і релігійних організацій.
2. Принципи інформаційних відносин в Україні.
3. Взаємовідносини державних і друкованих ЗМІ.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
2. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page3>.
3. Закон України «Про інформацію» від 2.10.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
4. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2782-12/page2>.
5. Закон України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3855-12/page3>.
6. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3759-12/page4>.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Буткевич В. Г. Права людини в Україні. З погляду творення нової правової бази / В. Г. Буткевич // Політична думка. – 1993. – № 1.
2. Бурило Ю. Правовий режим веб-сайту як засобу масової інформації в Україні / Ю. Бурило // Юридична Україна. – 2011. – № 12. – С. 26-30.
3. Вартанова Е. Л. Новые медиа как фактор модернизации СМИ / Е. Л. Вартанова // Информационное общество. – 2008. – № 5–6. – С. 37–39.
4. Ващук О. М. Конституційно-правовий статус громадських організацій України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / О. М. Ващук ; НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 17 с.
5. Годованець В. Ф. Конституційне право України : [конспект лекцій] / В. Ф. Годованець. – К. : МАУП, 2000.
6. Гриценко О. М. Основи теорії міжнародної журналістики / О. М. Гриценко, В. І. Шкляр. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. – 304 с.
7. Кампо В. Конституційний контроль. Засади, статус, механізми / В. Кампо // Віче. – 1993. – № 6.
8. Каплій О. В. Класифікація засобів масової інформації: конституційно-правові питання / О. В. Каплій // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 50.
9. Конституційне право України : [хрестоматія] / Упоряд. В. С. Журавський, Ю. М. Тодика. – К. : Ін Юре, 2003.
10. Конституційне право України : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / За ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. – Х. : Право, 2008. – 416 с.
11. Конституційне право України : [підручник] / За ред. В. Ф. Погорілка. – 2-ге вид. – К. : Наукова думка, 2000.
12. Конституційне право України. Академічний курс : [підруч.] : У 2 т. / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2008. – 800 с.
13. Копейчиков В. В. Про теоретичні засади конституційного ладу / В. В. Копейчиков // Вісник Академії правових наук України. – Харків, 1993. – № 1.
14. Корміч Л. І. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України / Л. І. Корміч, Д. С. Шелест. – К. : АВРІО, 2004.
15. Коцарев О. О. Типологія Інтернет-СМИ / О. О. Коцарев // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Сер. Филология. – Т. 19, № 5. – С. 321–324.

16. Кравченко В. В. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В. В. Кравченко – 3-тє вид. – К. : Атіка, 2004.
17. Кравченко В. В. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В. В. Кравченко. – Вид. 6-те, випр. та доповн. – К. : Атіка, 2009. – 608 с.
18. Людвик І. В. Теоретико-методологічні підходи до класифікації засобів масової інформації України / І. В. Людвик // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 11/12. – С. 150–154.
19. Московцева В. В. Типологія друкованих засобів масової інформації / В. В. Московцева. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 44 с.
20. Мороз Н. О. Роль засобів масової інформації у формуванні громадянського суспільства України [Електронний ресурс] / Н. О. Мороз. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Gumj/2012_2-3/Moroz.pdf.
21. Сергієнко Г. Л. Роль конституційно-правового регулювання відносин держави і релігійних організацій у гарантуванні свободи віросповідання в Україні 2004 года : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Г. Л. Сергієнко ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2004. – 21 с.
22. Серьогін В. О. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В. О. Серьогін ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : [ХНУВС], 2010. – 368 с.
23. Тодыка Ю. Н. Конституционное право Украины : [учеб. пос.] / Ю. Н. Тодыка, О. Ю. Тодыка. – Х. : Райдер, 2003.
24. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : [підручник] / О. Ф. Фрицький. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2004
25. Хмельовська О. Релігійні організації житимуть по-новому. – [Електронний ресурс] / О. Хмельовська. – Режим доступу : <http://lifepravda.com.ua/society/2013/01/31/120137/>.
26. Церковне (канонічне) право : [підручник] / В. І. Лубський, Є. А. Харьковченко, М. В. Лубська, Т. Г. Горбаченко. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 640 с.
27. Шемшученко Ю. С. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні : [монографія] / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Чижа ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Юридична думка, 2006. – 384 с
28. Югин В. Независимость от государственного вмешательства / В. Югин // Международная жизнь. – 1993. – № 10. – С. 32–33.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте зміст поняття права особи на свободу совісті і віросповідання?

2. Які види релігійних організацій існують в Україні?
3. Що означає принцип відокремлення церкви від держави?
4. Який порядок утворення та припинення релігійних організацій?
5. Де реєструються релігійні організації?
6. Що становить матеріальну базу релігійних організацій?
7. Який порядок фінансування релігійних організацій?
8. Надайте поняття інформації?
9. У чому полягає роль правового регулювання інформаційних відносин?
10. Назвіть види інформації.
11. Які види засобів масової інформації існують в Україні?
12. Дайте поняття друкованого засобу масової інформації.
13. Назвіть аудіовізуальні, електронні засоби масової інформації
14. На яких конституційно-правових засадах будуються взаємовідносини держави і засобів масової інформації?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чому ЗМІ називають четвертою гілкою влади?
2. Які винятки у виконанні обов'язків допускаються у зв'язку з віросповіданням особи?

ТЕМА 9

НАРОДНЕ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ В УКРАЇНІ. ВИБОРИ. РЕФЕРЕНДУМ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Сутність і зміст народовладдя в Україні.
2. Форми здійснення безпосередньої (прямої) демократії, її характерні ознаки.
3. Поняття виборів та їх соціальна функція.
4. Види виборів за чинним законодавством.
5. Поняття, види, характеристика виборчих систем.
6. Поняття та основні принципи виборчого права в Україні.
7. Виборчий процес: поняття, стадії, характеристика стадій.
8. Поняття, види, порядок проведення референдумів.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Становлення інституту виборів в Україні.
2. Види та порядок утворення виборчих дільниць.
3. Відповідальність за порушення законодавства про вибори.
4. Принципи виборів.
5. Особливості пропорційної виборчої системи.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Референдум як форма прямого народовладдя.
2. Дорадчі опитування та народні обговорення як форми безпосередньої демократії.
3. Поняття виборчого процесу.
4. Суб'єкти виборчого процесу.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 р. № 4061-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 10-11, Ст. 73.
2. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, міських, селищних, сільських голів» від 10.07.2010 № 2487-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2487-17>.

3. Закон України «Про державний реєстр виборців» від 22.02.2007 року № 698-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 20, Ст. 282.

4. Закон України «Про Центральну виборчу комісію» від 30.06.2004 р. № 1932-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-15>.

5. Закон України «Про вибори Президента України» від 5.03.1999 р. № 474-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.

6. Закон України «Про всеукраїнський референдум» від 06.11.2012 р. № 5475-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 44–45, Ст. 634.

7. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

8. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5.04.2001 р. № 2365-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

Додаткова література

1. Карта народовладдя в Україні в інтернет мережі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vgolos.com.ua/news/v_internet_vyklaly_kartu_narodnoi_vlady_v_ukraini_131902.html.

2. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики / За ред. проф. В. Ф. Погорілка. – К., 2001. – 356 с.

3. Куйбіда В. Система місцевого самоврядування в Україні / В. Куйбіда, В. Чушенко // Вісник Львівського університету. – Сер. юридична. – Львів, 2000. – Вип. 35. – С. 195–199.

4. Лавринович О. Конституційне забезпечення народовладдя в Україні / О. Лавринович // Віче. – 2002. – № 2.

5. Лавринович О. Проблема надійності виборів / О. Лавринович // Право України. – 2000. – № 6.

6. Лукашев Е. А. Права человека : [учебник для вузов] / Е. А. Лукашев. – М. : Издательство «Норма», 2001. – 573 с.

7. Мурашин О. Акти прямого народовладдя у механізмі правового регулювання / О. Мурашин // Право України. – 2000. – № 9.

8. Погорілко В. Основні засади теорії безпосередньої демократії / В. Погорілко // Право України. – 2001. – № 8.

9. Погорілко В. Ф. Референдуми в Україні: історія та сучасність / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко ; За ред. академіка НАН України

Ю. С. Шемшученка : [монографія]. – К. : Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 248 с.

10. Погорілко В. Ф. Основні засади теорії безпосередньої демократії / В. Ф. Погорілко // Право України. – 2001. – № 8. – С. 26–32.

11. Ставнійчук М. І. Вибори в Україні / М. І. Ставнійчук. – К. : Видавництво: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 1998. – 48 с.

12. Стешенко Т. В. Проблемы формирования избирательных комиссий в Украине // Проблемы законности: Респ. міжвід. наук. зб. / відповід. ред. В. Я. Тацій. – Х., 1999. – Вип. 37.

13. Сучасна правова енциклопедія / за заг. ред. О. В. Зайчука. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 399 с.

14. Тодика О. Ю. Особливості виборчих правовідносин на сучасному етапі / О. Ю. Тодика // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / Відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х., 2000. – Вип. 43.

15. Тодика О. Ю. Конституційно-правове закріплення принципів участі громадян країн СНД у виборах / О. Ю. Тодика // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 1 (20).

16. Тодика О. Ю. Особливості виборчих правовідносин на сучасному етапі / О. Ю. Тодика // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відповід. ред. В. Я. Тацій. – Х., 2000. – Вип. 43.

17. Федоренко В. Юридична сила референдумів, плебісцитів / В. Федоренко // Віче. – 2000. – № 8.

18. Шаповал В. Парламент як орган народного представництва / В. Шаповал // Віче. – 1999. – № 5.

19. Яворський В. Принципи сучасного виборчого права / В. Яворський // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 3 (30).

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуйте закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 року і занотуйте наступні терміни: виборчий процес, виборче право, вибори, пряме виборче право, загальне виборче право, виборча дільниця, виборча комісія.

2. Дайте визначення термінам: абсентеїзм, активне виборче право, пасивне виборче право, виборча система, демократія, плебісцит.

Вирішіть ситуації:

1. Група громадян вирішила бойкотувати референдум, про проведення якого який ухвалила рішення селищна рада. Метою проведення референдуму було перейменування селища. Із цією метою використовувались плакати, листівки, що закликали мешканців не приходити на голосування. Оскільки усна агітація велась також і в день проведення референдуму, члени дільничної комісії робили спроби

припинити дії противників референдуму. Водночас його прихильники виступили по місцевому радіо із закликом висловитися за перейменування селища.

Дайте оцінку діям учасників процесу проведення місцевого референдуму.

Чи відповідають вони вимогам чинного законодавства?

2. У день проведення Всеукраїнського референдуму один із виборців тяжко захворів і доручив своєму сусідові Колосову проголосувати за нього. Член дільничної комісії Баранов видав 2 бюлетені Колосову, який проголосовав за себе і за свого сусіда. На зауваження спостерігачів під час голосування відповів, що ніякого порушення тут немає, адже Петров хворий і не варто робити з цього приводу проблему.

Які гарантії здійснення виборчого та референдного права громадян?

Ваша пропозиція з цього питання.

Чи немає тут порушень чинного законодавства?

3. Весною 2013 року, збираючи підписи для проголошення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, в шести областях центрального та південного регіонів України не було зібрано жодного підпису громадян України, які мають право голосу. Водночас у Дніпропетровській, Чернігівській, Черкаській, Донецькій, Закарпатській та Луганській областях зібрано по 150 000 підписів; у Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській та Миколаївській областях – по 20 000; у Волинській – 291 000, Івано-Франківській та Кіровоградській – 300 000 підписів громадян України, які мають право голосу. На Житомирщині цю народну ініціативу підтримало своїми підписами 360 голів сільських і селищних рад – учасників обласного семінару з питань управління об'єктами комунальної власності.

Скільки підписів громадян України не вистачає для проголошення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. Представницькими органами в Україні є:

- a) Верховна Рада України;
- b) Кабінет Міністрів України та Президент України;
- c) Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування;
- d) місцеві суди, Президент України, Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування.

2. Який з принципів не відповідає засадам, на яких здійснюються вибори в Україні?

- a) вільне волевиявлення;
- b) тасмне голосування;
- c) рівні виборчі права;
- d) непрямі вибори.

3. За чий рахунок здійснюється підготовка і проведення референдуму?

- a) державного бюджету;
- b) політичних партій;
- c) міжнародних організацій;
- d) місцевих бюджетів.

4. З якого із перелічених питань може проводитись референдум?

- a) податки;
- b) бюджет;
- c) амністія;
- d) ухвалення Конституції.

5. Як називаються вибори, що проводяться в зв'язку із закінченням строку повноважень?

- a) позачергові;
- b) повторні;
- c) чергові;
- d) проміжні.

6. Абсентеїзм – це:

- a) висока активність виборців;
- b) відмова від пасивного виборчого права;
- c) відмова від активного виборчого права;
- d) незгода з політикою органів державної влади.

7. За якою виборчою системою проходять вибори до ВРУ?

- a) мажоритарна;
- b) пропорційна;
- c) змішана;
- d) представницька.

8. Імперативний референдум – це:

- a) референдум, який за законодавством проводиться обов'язково;
- b) референдум, який набуває вищу юридичну силу без затвердження іншими суб'єктами;
- c) референдум, на який виноситься обговорення проектів законів;
- d) референдум, результати якого не є обов'язковими для органів державної влади.

9. Підписи про проведення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою мають бути зібрані не менше ніж:

- a) у 1/2 областей;
- b) у 2/3 областей;
- c) у 3/4 областей;
- d) в усіх областях України.

10. У період якого часу позачергові вибори до Верховної Ради України проводяться після ухвалення рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради:

- a) 30 днів;
- b) 60 днів;
- c) 90 днів;
- d) немає правильної відповіді.

11. Виборчий корпус – це:

a) сукупність виборців, що підтримують певного кандидата чи партію;

b) персональний склад усіх виборчих комісій України;

c) сукупність виборців, що мають проголосувати на закордонних виборчих дільницях;

d) сукупність усіх громадян України, що мають право голосу і внесені в списки виборців.

12. До сільської та селищної ради депутати обираються за:

- a) пропорційною виборчою системою;
- b) мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості;
- c) мажоритарною виборчою системою відносної більшості;
- d) змішаною виборчою системою.

13. ВР Автономної Республіки Крим є:

- a) законодавчим органом;
- b) органом місцевого самоврядування;
- c) органом виконавчої влади;
- d) представницьким органом.

14. Підписів громадян України для проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою має бути зібрано:

- a) 1 млн;
- b) 3 млн;
- c) 500 тис.;
- d) 5 млн.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке народовладдя?
2. Що означає безпосереднє (пряме) народовладдя?

3. На яких демократичних принципах ґрунтується виборче право України?
4. Дайте визначення поняттю «активне виборче право».
5. Дайте визначення поняттю «пасивне виборче право».
6. Що означає поняття «вільні вибори»?
7. Як Ви розумієте поняття «демократія»?
8. Назвіть основний конституційний принцип діяльності державних органів.
9. Дайте визначення прямої демократії.
10. Які способи реалізації представницької демократії?
11. Дайте визначення виборам.
12. Дайте визначення виборчої системи.
13. Яка виборча система діє в Україні?
14. Дайте визначення поняття референдуму.
15. Дайте визначення поняття виборчого процесу.
16. Принципи виборчого процесу.
17. Назвіть основні стадії виборчого процесу в Україні, їх зміст.
18. Публічність і відкритість виборчого процесу.
19. Види виборчих округів.
20. Види виборчих дільниць.
21. Види виборчих комісій.
22. Повторне голосування.
23. Повторні вибори.
24. Що таке референдум, які є його види?
25. Ким призначається всеукраїнський референдум?
26. Який порядок призначення референдуму за народною ініціативою?

Питання для розвитку аналітичного мислення

1. Як здійснюється народовладдя українського народу?
2. Яке співвідношення двох основних форм здійснення народовладдя?
3. Яка відмінність між мажоритарною і пропорційною виборчими системами, в чому їх недоліки та переваги?
4. Чи є відмінність між поняттями державний орган і орган державної влади?
5. Чи є правомірним проведення повторних виборів до Верховної Ради України протягом п'ятого року її повноважень поточного скликання?
6. Чи була на вашу думку конституційною наступна норма Закону «Про вибори народних депутатів України»: Не може бути висунутий

кандидатом й обраний депутатом громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

7. Яким чином в Україні реалізується право висування кандидатів у депутати?

8. Хто є суб'єктом призначення всеукраїнського референдуму, де це закріплено?

ТЕМА 10

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Державна влада як інститут конституційного права. Принцип поділу влади.
2. Конституційні засади закріплення, організації і здійснення державної влади в Україні.
3. Поняття, система і види органів державної влади.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Поняття державного органу і його конституційний статус.
2. Принципи організації і діяльності державних органів.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Теорія і практика співвідношення в Конституції України принципів народного суверенітету і розподілу державної влади.
2. Джерела легітимізації державної влади.
3. Конституційний процес в Україні і організація державної влади і місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 // Відомості Верховної Ради. – 2010. – № 14–15, № 16–17. – Ст. 133.
2. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI // Офіційний Вісник України. – 2010. – № 55, стор. 17, стаття 1840.
3. Закон України «Про державне фінансування органів державної влади» від 30.06.1999 р. № 783-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 34, Ст. 274.
4. Про Антимонопольний комітет України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472.
5. Про державну службу. Закон України від 17.11.2011 № 4050-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012, № 26, Ст. 273.

6. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст. 79.
7. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 13. – Ст. 222.
8. Про Конституційний Суд України: Закон України України від 16.10.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.
9. Про місцеві державні адміністрації: Закон України України від 9.04.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20–21. – Ст. 190.
10. Про Національне антикорупційне бюро: Закон України від 14.10.2014 № 1698 – VII // Голос України. – № 206 (5956) від 24 жовтня 2014.

Додаткова література

1. Скрипнюк О. В. Теоретико-методологічні засади формування громадянського суспільства і правової держави в Україні / О. В. Скрипнюк. – К. : Хрещатик, 1995.
2. Медведчук В. В. Конституційний процес в Україні і організація державної влади та місцевого самоврядування / В. В. Медведчук. – К., 1996. – С. 76–104.
3. Шаповал В. М. Розподіл влад і конституціоналізм: досвід України / В. М. Шаповал. – К. : Вид-во Нац. ін-ту стратегічних досліджень, 1994.
4. Корж А. А. Теория разделения властей в истории развития конституционализма / А. А. Корж, А. В. Негодченко. – Днепропетровск, 1995.
5. Фрицький О. В. Деякі питання розвитку законодавства в галузі конституційного права і державного будівництва до 2005 року / О. В. Фрицький // Матеріали наук.-практ. конф. «Концепція розвитку законодавства України». – К., 1996. – С. 183–184.
6. Скрипченко Н. М. Діяльність органів публічної влади на місцевому рівні в контексті реалізації принципів стійкого розвитку / Н. М. Скрипченко // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 1 (35).
7. Бажинова О. А. Взаємодія органів публічної влади з громадськістю як чинник демократизації державного управління / О. А. Бажинова // Державне будівництво. – 2001. – № 2.
8. Мінаєва І. М. Складові поняття «публічна влада» / І. М. Мінаєва // Державне будівництво. – 2008. – № 1.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Назвіть державні органи за наведеними нижче ознаками, а також встановіть, за якими критеріями їх класифіковано (у формі таблиці):

- 1) ті, що обираються й ті, що призначаються;
- 2) загальнодержавні, регіональні, місцеві;
- 3) постійно діючі та тимчасові;
- 4) колегіальні та одноособові;
- 5) загальної компетенції та спеціальної компетенції;
- 6) законодавчі, виконавчі та судові;
- 7) правотворчі, правозастосовні, правоохоронні та контрольно-наглядові.

2. Визначте, до якої гілки влади належать перераховані органи:

- 1) Фонд державного майна України;
- 2) Генеральна прокуратура України;
- 3) Миколаївська обласна державна адміністрація;
- 4) Конституційний Суд України;
- 5) Президент України;
- 6) Національний банк України;
- 7) Служба безпеки України;
- 8) Центральна виборча комісія;
- 9) Вища рада юстиції України;
- 10) Рахункова палата;
- 11) Міська рада м. Миколаїв;
- 12) Відділ ведення державного реєстру виборців Вознесенської міськради;

13) Вищий господарський суд України.

3. Кабінет Міністрів України звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України про офіційне тлумачення терміну «орган державної влади», який вживається у ч. 1 ст. 5, ч. 1 ст. 13, ч. 2 ст. 19, ч. 3 ст. 32, ч. 1 ст. 38, ст. 40, ч. 2 ст. 42, ч. 2 ст. 55, ст. 56, ч. 1 ст. 71, ст. 86, п. 4 ст. 88, ч. 4 ст. 103, ч. 3 ст. 142 Конституції України та «державний орган», який відповідно закріплений у ч. 2 ст. 59 Конституції України? Чи є вони тотожними?

Як розтлумачити порушене в конституційному поданні питання?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте визначення поняття «державний орган».
2. Назвіть конституційно-правові ознаки державного органу.
3. Надайте класифікацію органів державної влади.
4. На яких конституційно-правових принципах базується організація і діяльність органів державної влади?
5. Якою є система органів державної влади в Україні?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. На основі системного аналізу статей Конституції України (ст. ст. 38, 69, 71, 76, 88, 102, 118, 127 та ін.) і законодавства про державні органи сформулюйте конституційно-правові принципи формування державних органів.

2. Назвіть особливості, специфічні ознаки, які відрізняють державні органи від інших організацій, що функціонують у державі.

ТЕМА 11

ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА В УКРАЇНІ. ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Характеристка Верховної Ради України як вищого представницького органу державної влади.
2. Загальна характеристика конституційного складу та структури Верховної Ради України.
3. Функції та повноваження Верховної Ради України.
4. Конституційно-правовий статус депутатських фракцій та їх коаліції.
5. Порядок утворення, призначення та повноваження комітетів Верховної Ради України.
6. Тимчасові спеціальні та тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України.
7. Конституційно-правовий статус Голови Верховної Ради України. Заступники Голови Верховної Ради України.
8. Організація та форми роботи парламенту України.
9. Характеристика органів парламентського контролю.
10. Правовий статус народного депутата України. Форми діяльності народного депутата, його повноваження, гарантії діяльності.

ТЕМИ ДЛЯ РЕФЕРАТІВ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Депутатський імунітет та депутатський індемнітет.
2. Запит та звернення народного депутата.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Порядок формування парламенту України.
2. Набуття статусу народного депутата України.
3. Порядок проведення сесій ВРУ.
4. Робота народних депутатів у комітетах, тимчасових спеціальних комісіях і тимчасових слідчих комісіях, депутатських фракціях (депутатських групах).

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Конституція України. – Харків : ФОП Стеценко І. І., 2010. – 48 с.

2. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 р. 4061-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.

3. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, міських, селищних, сільських голів» від 10.07.2012 р. № 2487-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2487-17>.

4. Закон України «Про регламент Верховної Ради України» від 10.02.2012 р. № 1861-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.

5. Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 р. 116/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/116/95-вр>.

6. Закон України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. № 2790-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>.

7. Закон України «Про вибори Президента України» від 5.03.1999 р. № 474-XIV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.

8. Закон України «Про всеукраїнський референдум» від 06.11.2012 р. № 5475-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5475-17>.

9. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5.04.2001 р. № 2365-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

10. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. 5029-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.

11. Закон України «Про Державний реєстр виборців» 22 лютого 2007 року № 698-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/698-16>.

12. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні» від 16 листопада 1992 року № 2782-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.

13. Проект Закон України «Про закони і законодавчу діяльність» від 22 грудня 2005 року № 3265-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://static.rada.gov.ua/osmir/tables/03_2001/TABL0945002V.html.

14. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року

№ 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

15. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>.

16. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.

17. Закон України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 року № 392/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/392/96-%D0%B2%D1%80>.

18. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 року № 2591-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2591-17>

19. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80>.

20. Закон України «Про парламентську опозицію» від 19.03.2014 № 4494 (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG3GU00A.html

21. Постанова Верховної Ради України «Про введення в дію Закону України «Про постійні комісії Верховної Ради України» від 04.04.1995 № 117/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/117/95-%D0%B2%D1%80>.

22. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року № 1550-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.

23. Закон України «Про Рахункову палату» від 11.07.1996 року № 315/96-ВР із змінами станом на 16.10.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/315/96%D0%B2%D1%80>.

24. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>.

25. Закон України «Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 року № 1932-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1932-15>.

26. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №24/53-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/>.

27. Закон України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>.

28. Постанова Верховної Ради України «Про затвердження Положення про помічника-консультанта народного депутата України» від 13 жовтня 1995 року № 379/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/379/95-%D0%B2%D1%80>.

Додаткова література

1. Барабаш Ю. Г. Розвиток засад парламентаризму в Україні / Ю. Г. Барабаш // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2006. – № 11. – С. 175–183.

2. Веніславський Ф. Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України / Ф. Веніславський // Право України. – 1998. – № 1.

3. Внутрішня структура Парламенту: шляхи підвищення ефективності функціонування : матеріали дослідження Лабораторії законодавчих ініціатив. Березень, 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parlament.org.ua>.

4. Воронов М. М. Законодавча влада в системі державної влади / М. М. Воронов // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1997. – № 2.

5. Гавриш С. Парламентаризм на чолі суспільного прогресу / С. Гавриш // Віче. – 2001. – № 7. – С. 3.

6. Горбач В. Криза демократії / В. Горбач // Народна правда. – 23 травня 2007 року.

7. Журавський В. С. Бікамеральна структура парламенту: історія, сучасність та мови впровадження в Україні / В. С. Журавський. – Х., 2000. – 28 с.

8. Журавський В. С. Керівні органи Верховної Ради України / В. С. Журавський // Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 9. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, 2001.

9. Журавський В. С. Парламентаризм в Україні та європейський досвід / В. С. Журавський // Держава і право: Зб. наук. Праць. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Спілка юристів України, 2001. – Вип. 11. – С. 101–107.

10. Журавський В. С. Становлення політичних партій в українському суспільстві та їх роль у політичному структуруванні парламенту / В. С. Журавський. – К. : Парламентське видавництво, 2002.

11. Заєць А. Український парламентаризм: Формування і удосконалення / А. Заєць // Віче. – 1999. – № 2.

12. Історія українського парламентаризму: від Віча Київської Русі до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.rada.gov.ua/static/excursion/parliamentaryzn>.

13. Каліберда Ю. Ю. Парламентаризм та шляхи його розвитку в сучасній Україні [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Каліберда, А. В. Федько, Д. О. Анікіна. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/8NMIW2008/Politologia.doc.htm>.

14. Кривенко Л. Законодавча влада в системі державної влади / Л. Кривенко // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 1 (24).

15. Кривенко Л. Український парламент: двопалатність чи однопалатність / Л. Кривенко // Віче. – 1999. – № 9.

16. Кушніренко О. Комітети Верховної Ради України: проблеми формування і статусу / О. Кушніренко, А. Мельничук // Право України. – 1998. – № 11.

17. Кушніренко О. Г. Комітети Верховної Ради України і проблеми підвищення ефективності їх діяльності / О. Г. Кушніренко, Т. М. Слінько // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відповід. ред. В. Я. Тацій. – Х., 2000. – Вип. 42.

18. Литвин В. Верховна Рада і парламентаризм в Україні остаточно зруйновані, і парламент має ухвалити рішення про саморозпуск [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/5/25/64598.htm>.

19. Ломжець Ю. В. Основні історичні етапи становлення і розвитку інституту парламентаризму / Ю. В. Ломжець // Грані : Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Днепропетровск, 2012/1. – № 5. – С. 137–141.

20. Мартиненко П. Парламентаризм та імунітети: критичний досвід України [Електронний ресурс] / П. Мартиненко. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3491>.

21. Мартинюк Р. С. Перспективи розвитку парламентаризму як форми правління в Україні / Р. С. Мартинюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія право. – 2012. – № 1 (5). – С. 1–19.

22. Медведчук В. Конституційні основи становлення парламентаризму в незалежній Україні / В. Медведчук // Право України. – 2001. – № 3.

23. Мудра О. Роль комітетів Верховної Ради України у законодавчому процесі / О. Мудра // Право України. – 2000. – № 12.

24. Седин Н. А. Парламентаризм и основные политико-правовые факторы его становления в Украине [Електронний ресурс] / Н. А. Се-

дин. – Режим доступу : <http://donkclass.com/2010-03-15-15-40-59/13-2009-05-21-17-58-46/401-2010-08-29-21-32-28.html>.

25. Тодыка Ю. Н. Выборы народных депутатов Украины: конституционно-правовой аспект / Ю. Н. Тодыка, В. Д. Яворский. – Х., 2000.

26. Шаповал В. Парламент як орган народного представництва / В. Шаповал // Віче. – 1999. – № 5.

27. Шемшученко Ю. Проблеми українського парламентаризму у світлі конституційної реформи в Україні / Ю. Шемшученко // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 2(7). – С. 99–104.

28. Шемшученко Ю. Теоретичні засади розвитку українського парламентаризму / Ю. Шемшученко // Право України. – 1998. – № 1.

29. Яровой Т. Парламентаризм як засіб розвитку демократії / Т. Яровой, Н. Гулевата // Віче. – 2010. – № 10.

30. Журавський В. С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми) / В. С. Журавський. – К. : Парламентське вид-во, 2002. – 274 с.

31. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні: На тлі світового досвіду / П. Кислий, Ч. Вайз. – К., 2000. – 414 с.

32. Кривенко Л. Конституційна модель Верховної Ради. Повернення до майбутнього: Український парламентаризм : [Конституційний статус Верховної Ради України] / Л. Кривенко // Віче. – 2002. – № 10.

33. Парламентаризм в Україні: теорія та практика : [матеріали міжнародної науково-практичної конференції]. – К. : Інститут законодавства ВРУ, 2001. – 660 с.

34. Томенко М. Український парламентаризм у контексті історичного досвіду та сучасної практики / М. Томенко // Хроніка. – 2000. – 1998. – Вип. 27–28.

35. Шаповал В. М. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні : [навч. посіб.] / В. М. Шаповал, В. І. Борденюк, Г. С. Журавльова. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 216 с.

36. Шляхтун П. П. Парламентаризм: Словник-довідник / П. П. Шляхтун. – К. : Парламентське вид-во, 2003. – 151 с.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Вирішіть ситуації:

1. На пленарному засіданні Верховної Ради України народний депутат Н. запропонував провести закрите засідання парламенту та розглянути питання ухвалення закону про введення надзвичайного стану. В голосуванні щодо ухвалення відповідного рішення взяли участь усі присутні на сесії парламенту депутати. Із них при голосуванні «утрималось» 60, «проти» проголосувало 150, усі інші – за. На

цей час обраних народних депутатів становила 88 % від конституційного складу; водночас на засідання не з'явилась група депутатів, яка є у п'ять разів меншою від кількості депутатів, що взяли участь у цьому засіданні.

Чи вистачає голосів для проведення закритого засідання Верховної Ради України? Якщо ні, то скільки?

2. На засіданні комітетів Верховної Ради України з етики та регламенту заслухали питання щодо виконання депутатських доручень депутатом А. Зазначалось, що депутат несумлінно ставиться до виконання своїх обов'язків: систематично не з'являється на засідання Верховної Ради України, порушує регламент тощо.

Проаналізуйте чинне законодавство і визначте, які види санкцій можуть бути застосовані до народного депутата.

3. Депутат Верховної Ради України звернувся до Міністерства освіти і науки України з депутатським запитом щодо виконання ним окремих положень Закону України «Про вищу освіту». Однак Міністерство не надало відповіді.

Назвіть правові підстави депутатського запиту. Як вирішити це питання? Який строк надання відповіді на депутатський запит? Чи передбачено юридичну відповідальність за невиконання депутатського запиту?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. Коли відбуваються чергові вибори до Верховної Ради України:

- a) остання неділя березня п'ятого року повноважень ВРУ;
- b) остання неділя березня четвертого року повноважень;
- c) остання неділя останнього місяця п'ятого року повноважень;
- d) остання неділя жовтня п'ятого року повноважень.

2. За якою виборчою системою проходять вибори до ВРУ?

- a) мажоритарною;
- b) пропорційною із закритими списками партій;
- c) змішаною;
- d) пропорційною з відкритими списками партій.

3. Депутатський імунітет – це:

- a) невідповідальність депутата за результати голосування та висловлювання в парламенті;
- b) неможливість притягнення депутата до кримінальної відповідальності без згоди ВРУ;
- c) право депутата на винагороду за свою депутатську діяльність;
- d) усі відповіді правильні.

4. Вимагати скликання позачергової сесії ВРУ має право:

- a) Президент України;
- b) Голова Конституційного Суду України;
- c) Голова ВРУ;
- d) найстарший за віком народний депутат.

5. Президент України може розпустити ВРУ, якщо:

- a) протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій;
- b) протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися;
- c) протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України;
- d) в усіх перелічених випадках.

6. До установчих функцій ВРУ не відносяться:

- a) призначення Прем'єр-міністра України;
- b) призначення виборів Президента у строки, передбачені Конституцією;
- c) звільнення з посади голови Рахункової палати;
- d) внесення законодавчої ініціативи про ухвалення закону.

7. Мінімальна кількість депутатів Верховної Ради України, яка має звернутись до Конституційного Суду України, щоб він прийняв до розгляду подання щодо конституційності нормативно-правового акта, становить:

- a) 45 депутатів;
- b) 225 депутатів;
- c) 150 депутатів;
- d) 100 депутатів.

8. Верховна Рада України призначає власним рішенням:

- a) Голову Рахункової палати;
- b) Генерального прокурора України;
- c) Прем'єр-міністра України;
- d) Голову Держкомітету з телебачення і радіомовлення.

9. Кількість народних депутатів, що може подавати законопроект про внесення змін до розділів I, III та XIII Конституції України, становить:

- a) не менше $\frac{1}{2}$ від конституційного складу ВРУ;
- b) більшість від конституційного складу ВРУ;
- c) не менше $\frac{2}{3}$ від конституційного складу ВРУ;
- d) не менше $\frac{3}{4}$ від конституційного складу ВРУ.

10. Позачергову сесію ВРУ має право скликати:

- a) Президент України;
- b) Голова Конституційного Суду України;
- c) Голова ВРУ;
- d) найстарший за віком народний депутат.

11. Питання про усунення з посади Президента в порядку імпичменту може ініціюватись:

- a) більшістю від конституційного складу ВРУ;
- b) не менше як $\frac{2}{3}$ від конституційного складу ВРУ;
- c) не менше як $\frac{3}{4}$ від конституційного складу ВРУ;
- d) Конституційним Судом України.

12. Позачергові вибори до Верховної Ради проводяться після ухвалення рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради в період:

- a) 30 днів;
- b) 60 днів;
- c) 90 днів;
- d) немає правильної відповіді.

13. Резолюція недовіри Кабінету Міністрів України Верховною Радою України може бути висловлена:

- a) більшістю від конституційного складу ВРУ;
- b) $\frac{2}{3}$ від конституційного складу ВРУ;
- c) $\frac{3}{4}$ від конституційного складу ВРУ;
- d) $\frac{1}{3}$ від конституційного складу ВРУ.

14. Чергові сесії Верховної Ради починаються:

- a) першого вівторка лютого та першого вівторка вересня кожного року;
- b) останньої неділі жовтня та останньої неділі березня кожного року;
- c) останньої неділі жовтня;
- d) першого вівторка лютого.

15. Депутатський індемнітет – це:

- a) невідповідальність депутата за результати голосування та висловлювання в парламенті;
- b) неможливість притягнути депутата до відповідальності без згоди ВРУ;
- c) право депутата на винагороду за свою депутатську діяльність;
- d) правильно а) і c).

16. Який орган розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням?

- a) Верховна Рада України;
- b) Кабінет Міністрів України;

- с) Національний банк України;
- д) Рада Національного банку України.

17. *Верховна Рада є повноважною за умови обрання:*

- а) не менше половини від конституційного складу;
- б) не менше $\frac{2}{3}$ від конституційного складу;
- с) не менше $\frac{3}{4}$ від конституційного складу;
- д) 450 народних депутатів.

18. *Назвіть повноваження Верховної Ради України:*

- а) проголошення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою;
- б) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики;
- с) усунення Президента з поста в порядку імпичменту;
- д) призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Генерального прокурора;
- е) призначення голови Фонду державного майна України.

19. *Якою є умова реалізації повноваження Верховної Ради України щодо ухвалення рішення про направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата України, групи народних депутатів чи комітету Верховної Ради України?*

- а) запит має бути попередньо підтриманий не менш як 150 народними депутатами;
- б) запит має бути попередньо підтриманий більшістю комітетів Верховної Ради України;
- с) запит має бути попередньо підтриманий не менш як 300 народними депутатами;
- д) запит має бути попередньо підтриманий конституційною більшістю депутатів.

20. *Не пізніше якого терміну після офіційного оголошення результатів виборів Верховна Рада збирається на перше засідання?*

- а) 60 днів;
- б) 20 днів;
- с) 30 днів;
- д) 15 днів.

Питання для самоконтролю

1. Надайте визначення парламенту
2. Назвіть функції парламенту.
3. Що означає гласність та відкритість роботи Верховної Ради?
4. Який строк повноважень Верховної Ради України?
5. З якого моменту починаються повноваження народного депутата?

6. Коли закінчуються повноваження народного депутата?
7. Хто входить до складу тимчасових спеціальних та слідчих комісій?
8. Яка роль комітетів Верховної Ради України?
9. Хто може бути Головою Верховної Ради?
10. Який порядок обрання Голови Верховної Ради?
11. У чому суть представницької функції Верховної Ради України?
12. Які повноваження Голови Верховної Ради України?
13. Назвіть органи Верховної Ради України.
14. Назвіть акти, що ухвалює парламент України.
15. У яких випадках можуть скликатися позачергові сесії парламенту України?
16. Дайте визначення поняття і назвіть суб'єктів, що можуть здійснювати парламентський контроль.
17. У чому полягає функція міжнародних зв'язків парламенту України?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чим зумовлено місце і роль парламенту у механізмі державної влади?
2. У чому переваги і недоліки двопалатного парламенту?
3. Чи потрібен в Україні двопалатний парламент?
4. За якою на вашу думку системою повинні відбуватися вибори до Верховної Ради України?

ТЕМА 12

ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС ТА ІНШІ ПАРЛАМЕНТСЬКІ ПРОЦЕДУРИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття законодавчої функції Верховної Ради України, її відмінність від законотворчості, правотворчості.
2. Законодавчий процес та його стадії.
3. Особливості законодавчої функції ВРУ за спеціальними процедурами.
4. Інша правотворча функція ВРУ.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Закон та його види.
2. Законодавча діяльність парламенту як частина процесу законотворчості.
3. Роль комітетів ВРУ у правотворчості.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Форми розробки (підготовки) законопроектів.
2. Ратифікація міжнародних договорів України.
3. Приєднання України до міжнародних договорів.
4. Ухвалення договору.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 р. 4061-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.
2. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
3. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні» від 16 листопада 1992 року № 2782-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.

4. Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 р. 116/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/116/95-вр>.

5. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>.

7. Закон України «Про регламент Верховної Ради України» від 10.02.2012 р. № 1861-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.

8. Закон України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. № 2790-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>.

9. Конституція України. – Харків: ФОП Стеценко І. І., 2010. – 48 с.

10. Положення про порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України від 30.03.1995 № 270/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/270/95>.

11. Проект Закону України «Про нормативно-правові акти» від 21.01.2008 № 1343-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF11B01A.html.

12. Постанова Верховної Ради України «Про введення в дію Закону України «Про постійні комісії Верховної Ради України» від 04.04.1995 № 117/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/117/95-%D0%B2%D1%80>.

13. Про поліпшення організації законопроектної діяльності: Указ Президента України № 1348/2003 від 26.11.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1348/2003>.

14. Про порядок проведення експертизи і підготовки на підпис Президентіві України законів України: Розпорядження Президента України від 30.05.1997 р. № 221/97-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/221/97-%D1%80%D0%BF>.

15. Проект Закон України «Про закони і законодавчу діяльність» від 22 грудня 2005 року № 3265-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://static.rada.gov.ua/osmir/tables/03_2001/TABL0945002V.html.

16. Указ Президента України від 26.11.2003 № 1348/2003 «Про поліпшення організації законопроектної діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1348/2003>.

Додаткова література

1. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення // Дисертація на здобуття наук. ступ. кандидат. юрид. наук / О. В. Богачова. – К., 2006. – 233.
2. Бойко Ю. Законотворчість: поняття та структура / Ю. Бойко // Право України. – 2002. – № 5.
3. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи : [монографія] / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. – 656 с.
4. Дроботенко І. В. Особливості державного регулювання законотворчої діяльності в Україні [Електронний ресурс] / І. В. Дроботенко. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07/divzdu.htm>.
5. Задирака Н. Ю. Теоретико-правові питання законотворчості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень» / Н. Ю. Задирака. – К., 2005. – 22 с.
6. Заєць А. Законодавча діяльність: деякі питання методології, теорії і практики / А. Заєць // Українське право. – 1995. – № 1 (2).
7. Законодавча діяльність Верховної Ради України IV скликання: пріоритети, досвід парламентської практики, актуальні проблеми / За загальною редакцією В. М. Литвина. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2003. – 272 с.
8. Законотворча діяльність : [словник термінів і понять] / За ред. акад. НАН України В. М. Литвина. – К. : Парламентське вид-во, 2004. – 315 с.
9. Законотворчий процес та якість закону: Як досягти гармонії? / А. Ткачук, С. Науменко. – К. : Ін-т громадян. сусп-ва; ТОВ «ІКЦ Леста», 2005. – 184 с.
10. Законотворчість – основа законодавчого процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1405_100356737/pravo/zakonotvorchist_osnova_zakonodavchogo_protsetsu.
11. Законотворчість Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним та європейським правом (збірник науково-практичних матеріалів) / Випуск 4 / Редакційна рада : Зайчук В. О. (голова), Копиленко О. Л., Йоганнес Пост, Богачова О. В., Муравйов В. І. – К., 2005. – 200 с.
12. Законотворчість. Конституційні засади законотворчої діяльності / Ред. кол.: О. В. Богачова, В. О. Зайчук (голова), О. Л. Копиленко, С. В. Шевчук. – К., 2005. – 162 с.

13. Законотворчість. Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права / Редакційна колегія: Зайчук В. О., Копиленко О. Л., Йоганнес Пост, Зарубінський О. О., Богачова О. В., Муравйов В. І. – К. 2005. – 160 с.

14. Законотворчість: основні аспекти законодавчого процесу. Програма сприяння парламенту України. – К. : Видавництво «Заповіт», 2006. – 82 с.

15. Законотворчість: Участь громадськості у законотворчому процесі. Основні аспекти законодавчого процесу. Програма сприяння парламенту України II / Базілевич Д. С., Валентайн Е., Вінокуров І. М., Гарашенко М. В., Жугай Н. С., Крижанівський В. П., Нечипоренко Л. О., Рахімкулов Е. Р., Руденко М. О., Сусллова О. І., Фулей Т. І., Чередніченко С. Г. – К. : [ФОП Москаленко О. М.]. – К. : Видавництво «Заповіт», 2013. – 232 с.

16. Ковальський В. С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади / В. С. Ковальський, І. П. Козінцев. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 192 с.

17. Конституційне законодавство України: Законодавчі акти, коментар, офіційне тлумачення / С. В. Лінецький, М. І. Мельник, А. М. Ришельюк. – К. : Атика, 2000. – 896 с.

18. Копиленко О. Л. Науково-правові засади законодавчого процесу в Україні: питання теорії і практики: Спільна сесія Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, Академії правових наук України та Інституту законодавства Верховної Ради України з питань розвитку правової системи та наукового забезпечення законотворчого процесу / О. Л. Копиленко. – К. : Парламентське вид-во, 2005. – 175 с.

19. Копиленко О. Л. Наукові засади розвитку законодавства / О. Л. Копиленко // Правова держава. – Вип. 17. – К., 2006. – С. 515.

20. Косинський В. Законодавчий процес та процедура, їх основні стадії і етапи / В. Косинський // Право України. – 1999. – № 6.

21. Лебедь Н. В. Законотворча діяльність як правова категорія / Н. В. Лебедь // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – 2010. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=189>.

22. Лінецький С. Пріоритети законодавчої діяльності на сучасному етапі / С. Лінецький. – Юридичний журнал. – 2002. – № 4.

23. Мазурик К. З. Характеристика законотворчості і визначення факторів, які впливають на неї / К. З. Мазурик // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 2 (1). – С. 3–6.

24. Нагребельний В. П. Законодавча техніка та ефективність законотворення в Україні / В. П. Нагребельний // Парламентаризм в

Україні: теорія і практика : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-й річниці з дня проголошення незалежності України та 5-й річниці з дня прийняття Конституції України. – К., 2001.

25. Наливайко О. І. Співвідношення понять «правотворчість» та «законотворчість» / О. І. Наливайко, Л. С. Мартиросян // Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції 08.10.2013. – Режим доступу : http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=614%3A280913-11&catid=78%3A1.

26. Омельченко Н. Л. До визначення поняття законодавчої функції Верховної Ради України / Н. Л. Омельченко // Правова держава. – Вип. № 21. – С. 176.

27. Опришко В. Законодавчому процесу – наукове забезпечення / В. Опришко // Право України. – 1996. – № 5.

28. Перерва Ю. М. Законодавчий процес в Україні: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.02 – конституційне право / Ю. М. Перерва. – Київ, 2009. – С. 15.

29. Погорілко В. Ф. Проблеми розвитку і вдосконалення законодавчої діяльності Верховної Ради України: Спільна сесія Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, Академії правових наук України та Інституту законодавства Верховної Ради України з питань розвитку правової системи та наукового забезпечення законотворчого процесу / В. Ф. Погорілко. – К. : Парламентське вид-во, 2005. – 175 с.

30. Проблеми законодавчої політики / Заг. ред. В. М. Литвина. Випуск 1. – К. : Парламентське видавництво, 2004. – 800 с.

31. Ришелюк А. М. Законотворчий процес в Україні : [навч. посіб.] / А. М. Ришелюк. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 220 с.

32. Ришелюк А. М. Законотворчий процес в Україні : [навчальний посібник] / А. М. Ришелюк. – К. : Національна академія державного управління при Президентові України, 2004. – 220 с.

33. Ришелюк А. М. Про першочергові завдання національної законотворчості / А. М. Ришелюк // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 7. – С. 3–9.

34. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення : [монографія]. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003.

35. Тацій В. Я. Проблеми наукового забезпечення законотворчості в умовах становлення національної правової системи України: Спільна сесія Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, Академії правових наук України та Інституту законодавства Верховної Ради України з питань розвитку правової системи та наукового забезпечення законотворчого процесу / В. Я. Тацій. – К. : Парламентське вид-во, 2005. – 175 с.

36. Чемсак Ю. В. Завершальна стадія виборчого процесу і місце в ній інституту голосування / Ю. В. Чемсак // Проблеми законності. – 2009. – С. 241 (240–246).

37. Шаповал В. М. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні : [навч. посіб.] / В. М. Шаповал, В. І. Борденюк, Г. С. Журавльова – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 216 с.

38. Швець М. Системна інформатизація законотворчого процесу / М. Швець // Вісник академії правових наук України. – 2000. – № 2 (21).

39. Шемшученко Ю. С. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / Ю. С. Шемшученко (ред.), О. В. Скрипнюк, І. О. Кресіна, В. Ф. Погорілко, М. І. Ставнійчук. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 632 с.

40. Шемшученко Ю. С. Конституційні засади державотворення і правотворення в Україні: проблеми теорії і практики / Ю. С. Шемшученко // Юрид. газ. – 2006. – № 13. – С. 1–3.

41. Ющенко О. Поняття законотворчого процесу в Україні та його основні елементи / О. Ющенко. – Віче. – № 2. – 2010.

42. Ющик О. І. Проблеми законодавчого процесу: Правова держава. Спеціальний випуск / О. І. Ющик. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте зміст понять: законодавчий процес, законодавча ініціатива, законопроект, законотворчість, правотворчість.

Вирішіть ситуації:

1. В умовах надзвичайного стану, що був оголошений Указом Президента України на термін з 1 до 30 липня 2014 року, з метою забезпечення правопорядку та законності у державі, запобігання вчиненню тяжких злочинів, а також швидкого розкриття і розслідування злочинів, Верховна Рада України ухвалила рішення про внесення змін до ст. 29 Конституції України, а саме, надати право правоохоронним органам затримувати особу понад 72 години – до 96 годин. За це рішення 2 липня 2014 року проголосувало 227 депутатів, 13 липня Президент України підписав цей законопроект.

Дайте юридичний аналіз викладеного факту.

Чи відповідають дії Верховної Ради України і Президента України чинному законодавству?

Як вирішити це питання?

2. Громадяни звернулися із заявою до комітету Верховної Ради України, який розробляв проект нового Закону про вибори народних

депутатів України. Вони пропонували передбачити в майбутньому Законі норму, згідно з якою за представниками національних меншин було б заброньовано (установлено квоту) відповідну кількість мандатів у парламенті для цих меншин, їм відмовили у внесенні цієї пропозиції в розроблений проект Закону. Тоді вони звернулися до Конституційного Суду України зі скаргою на голову Комітету за неповагу до їх прохання.

Як вирішити це питання?

Відповідь аргументуйте.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. Закон, ухвалений Верховною Радою України, повинен бути підписаний Президентом України:

- a) протягом 10 днів;
- b) протягом 15 днів;
- c) протягом 20 днів;
- d) відразу.

2. Конституція України набула чинності:

- a) з моменту офіційного оприлюднення;
- b) з дня її ухвалення;
- c) з моменту голосування $\frac{2}{3}$ депутатів від конституційного складу ВРУ;
- d) з моменту підписання Президентом України.

3. Право законодавчої ініціативи за Конституцією України не надано:

- a) Президенту України;
- b) Кабінету Міністрів України;
- c) депутатам Верховної Ради;
- d) Національному банку України.

4. Закон, що ухвалюється в особливому порядку і має найвищу юридичну силу щодо всіх інших законів – це:

- a) юридична конституція;
- b) формальна конституція;
- c) матеріальна конституція;
- d) фактична конституція.

5. Як ухвалюється закон, що встановлює Великий Державний Герб України?

- a) не менш як $\frac{1}{2}$ від конституційного складу Верховної Ради України;
- b) не менш як $\frac{2}{3}$ від конституційного складу Верховної Ради України;
- c) не менш як $\frac{3}{4}$ від конституційного складу Верховної Ради України;

d) не менш як $\frac{2}{3}$ від конституційного складу Верховної Ради України з подальшим затвердженням на всеукраїнському референдумі.

6. Амністія в Україні оголошується:

- a) Указом Президента України;
- b) постановою ВРУ;
- c) рішенням Верховного Суду України;
- d) законом України.

7. Кількість народних депутатів, що має право подати законопроект про внесення змін до Конституції України, становить:

- a) не менше як $\frac{1}{3}$ від конституційного складу;
- b) не менше як $\frac{2}{3}$ від конституційного складу;
- c) не менше як $\frac{3}{4}$ від конституційного складу;
- d) не менше ніж депутати 5 депутатських груп.

8. Державний бюджет України на наступний рік має бути представлений ВРУ не пізніше:

- a) 1 липня;
- b) 5 грудня;
- c) 15 вересня;
- d) 10 жовтня.

9. Кількість народних депутатів, що може подавати законопроект про внесення змін до розділів I, III та XIII Конституції України, становить:

- a) не менше $\frac{1}{2}$ від конституційного складу ВРУ;
- b) не менше $\frac{2}{3}$ від конституційного складу ВРУ;
- c) не менше $\frac{3}{4}$ від конституційного складу ВРУ;
- d) не менше ніж депутати 5 депутатських груп.

10. Закони та інші нормативно-правові акти, що були предметом розгляду Конституційним Судом України та визнані ним неконституційними:

- a) скасовується з моменту набрання чинності рішенням КСУ;
- b) припиняє дію з моменту скасування тим органом, який його ухвалив;
- c) припиняє дію після розгляду ВРУ;
- d) немає правильної відповіді.

11. Промульгація – це:

- a) ухвалення закону;
- b) розробка законопроекту;
- c) опублікування та набуття чинності закону;
- d) підписання та оприлюднення закону.

12. *Письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи – це:*

- a) звернення;
- b) подання;
- c) провадження;
- d) прохання.

13. *Мінімальна кількість депутатів Верховної Ради України, яка має звернутись до Конституційного Суду України, щоб він прийняв до розгляду питання щодо конституційності нормативно-правового акта, становить:*

- a) 45 депутатів;
- b) 225 депутатів;
- c) 150 депутатів;
- d) 100 депутатів.

14. *Підписів громадян України для проведення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою має бути зібрано:*

- a) 1 млн;
- b) 3 млн;
- c) 500 тис.;
- d) 5 млн.

15. *Президент наклав вето на ухвалений Верховною радою України закон. На повторному пленарному засіданні за вказаний закон проголосували знову більшість народних депутатів від конституційного складу ВРУ. Чи повинен президент підписати цей закон?*

- a) повинен у будь-якому разі;
- b) не повинен;
- c) Президент може повторно накласти вето на закон;
- d) повинен після висновку Конституційного Суду України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке закон?
2. Які види законів ви знаєте?
3. Назвіть всі акти, що ухвалює парламент України.
4. Назвіть суб'єктів законодавчої ініціативи.
5. Після яких обов'язкових дій закон набирає чинності?
6. Хто є суб'єктом законодавчої ініціативи на подання законопроекту про внесення змін до Конституції?
7. З яких питань ВРУ не має право ухвалювати закони?
8. Яким нормативно-правовим актом оголошується амністія?

9. Який особливий закон ви знаєте?
10. Назвіть хоча б один тимчасовий закон.
11. Як ви розумієте термін – конституційний закон?
12. Стадії законодавчого процесу.
13. Обговорення законопроекту в комітетах ВРУ.
14. Порядок підписання закону Президентом.
15. Вето Президента?
16. Що таке промульгація?
17. У яких виданнях оприлюднюються ухвалені закони?
18. Набрання чинності закону.
19. Надання згоди ВРУ на обов'язковість міжнародних договорів.
20. Ратифікація міжнародних договорів.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Яка Ваша точка зору з приводу ухваленого Верховною Радою України закону «Про амністію учасників акцій протестів»?
2. Чи відповідає чинному законодавству рішення ВРУ, оформлене в постанові № 764-VII від 23.02.2014 року «Про покладення на Голову Верховної Ради України виконання обов'язків Президента України згідно із статтею 112 Конституції України».
3. Проаналізуйте, до якого виду законів відносяться:
 - Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 року).
 - Акт проголошення незалежності 24 серпня 1991 року, підтверджений Всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 року.
 - Закон «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні», який введено в дію Конституційним договором від 8 червня 1995 року.
 - Основний Закон України (28 червня 1996 року).
 - Закон України № 2222 «Про внесення змін до Конституції (8 грудня 2004 року).

ТЕМА 13

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Конституційний статус Президента України як глави держави. Поняття глави держави та його місце в механізмі державної влади.
2. Порядок обрання Президента України.
3. Функції та повноваження Президента України.
4. Взаємодія Президента із законодавчою, виконавчою та судовою владою.
5. Конституційні підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента.
6. Конституційний статус та повноваження Ради національної безпеки та оборони при Президентові України.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Становлення інституту президента в Україні.
2. Правовий статус Адміністрації Президента.
3. Символи влади Президента України.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Порядок приведення Президента до присяги.
2. Допоміжні органи при Президентові України.
3. Взаємовідносини Президента з органами судової та виконавчої влади.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Конституція України. – Харків : ФОП Стеценко І. І., 2014. – 48 с.
2. Закон України «Про вибори Президента України» від 5.03.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.
3. Закон України «Про всеукраїнський референдум» від 3.07.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1286-12>.

4. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

5. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14/page>.

6. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.

7. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.

8. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.

9. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/183/98>.

10. Указ Президента України від 14.10.2014 № 808/2014 «Про Національну раду з питань антикорупційної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/808/2014>.

11. Закон УРСР «Про Президента Української РСР» від 05.07.1991 р. № 1295-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1295-12>.

12. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

13. Указ Президента України від 3 квітня 2005 року № 593/2005 «Про вдосконалення структури місцевих державних адміністрацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/593/2005>.

14. Указ Президента України від 02.04.2010 № 504/2010 «Про положення про Адміністрацію Президента України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U504.

15. Указ Президента України від 16.09.2010 № 902/2010 «Про Положення про порядок здійснення помилування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/902/2010>.

16. Указ Президента України від 06.12.1999 № 1532/99 «Про Комісію при Президентові України у питаннях помилування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U1532_99.html.

Додаткова література

1. Агафонов С. Історичний розвиток інституту глави держави в Україні / С. Агафонов // Право України. – 2001. – № 7. – С. 103.
2. Белов Д. М. Конституційно-правове регулювання інституту президентства в Україні та Франції : [монографія] / Д. М. Белов, Ю. М. Бисага. – Ужгород : Ліра, 2007. – С. 74–75.
3. Горбатенко О. М. Інститут Президентства у становленні громадянського суспільства в Україні: матеріали наукової конференції Київ, 17 січня 2014 року / О. М. Горбатенко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2014. – С. 21–25.
4. Горбатюк В. В. Інститут президентства в Україні: історико-правовий аспект / В. В. Горбатюк // Часопис Київського університету права, 2011. – С. 325–329.
5. Горбатюк В. В. Інститут президентства в Україні: історико-правовий аспект / В. В. Горбатюк // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 326.
6. Житник О. О. Деякі питання становлення інституту президента в Україні / О. О. Житник // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 371. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10goorvu.pdf>.
7. Зозуля О. І. Секретаріат Президента України та Кабінет Міністрів України: нормативно-правові засади взаємодії / О. І. Зозуля // Форум права. – 2008. – № 1. – С. 187–210.
8. Інститут Президента України в системі державної влади України: Матеріали наукової конференції Київ, 17 січня 2014 року – К. : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2014. – 472 с
9. Кривенко Л. Конституційна відповідальність глави держави / Л. Кривенко // Віче. – 2001. – № 10.
10. Кудряченко А. И. Інститут президентства в Україні: реалії конституційно-правового статусу / А. И. Кудряченко // Государство и право. – М., 1998. – № 3. – С. 100.
11. Малкіна Г. М. Інститут політичної відповідальності Президента України: матеріали наукової конференції. – Київ, 17 січня 2014 року / Г. М. Малкіна. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2014. – С. 69–74.
12. Мельниченко В. Інститут президента в Україні: стан та перспективи розвитку / В. Мельниченко, Н. Плахотнюк // Право України. – 2009. – № 12.
13. Музиченко П. Історія держави і права України : [навч. посібник] / П. Музиченко. – К. : «Т-во Знання», 2000. – С. 318.

14. Пахомова М. М. Формування інституту президентської влади в Україні / М. М. Пахомова // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 33. – Вип. 20: Політичні науки. – 2004. – С. 21.

15. Плахотнюк Н. Г. Інститут президентства в Україні: становлення та розвиток : [монографія] / Н. Г. Плахотнюк, В. І. Мельниченко ; НАДУ при Президентові України. – К. : Вид. дім. Максимус, 2004. – 224 с.

16. Процик І. Суспільно-політичні передумови запровадження інституту президентства в Україні на початку 90-х рр. ХХ ст. [Електронний ресурс] / І. Процик // Заголовок з екрана. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/NZTNPUIst/2009_2/materialy/2009_2/Protsyk.pdf.

17. Рудакевич М. І. Інститут президентства в Україні: проблеми лідерства / М. І. Рудакевич // Матеріали наукової конференції. – Київ, 17 січня 2014 року. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2014. – С. 89–94.

18. Серьогіна С. Г. Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні / С. Г. Серьогіна. – Харків : Ксилон, 2001. – 280 с.

19. Скворець В. О. Життєустрій народу як орієнтир діяльності Президента України / В. О. Скворець // Матеріали наукової конференції. – Київ, 17 січня 2014 року. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2014. – С. 98–103.

20. Старків І. М. Історико-правові витоки інституту президентства в Україні та світі [Електронний ресурс] / І. М. Старків // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 859–864. – Режим доступу : <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12cimutc.pdf>.

21. Сухонос В. Інститут глави держави в Україні 1917–1921 років / В. Сухонос // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 4. – С. 80.

22. Сухонос В. Світовий досвід закріплення статусу глави держави: історико-законодавчий аспект / В. Сухонос // Правова держава. – 2007. – Вип. 18. – С. 209.

23. Сухотеріна Л. Інститут президентства в Україні: деякі підсумки розвитку / Л. Сухотеріна. – С. 255–263.

24. Хмарук Т. Історія становлення інституту Президента України [Електронний ресурс] / Т. Хмарук. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2013/istoriya-stanovlennya-instytutu-prezydenta-ukrajiny/>.

25. Шатіло В. Інститут глави держави: його місце в українському конституціоналізмі ХІХ – поч. ХХ ст. / В. Шатіло // Віче. – 1999. – № 10. – С. 139.

26. Штельмашенко А. Д. Інститут Президентства: історія та сучасність : матеріали наукової конференції. – Київ, 17 січня 2014 року / А. Д. Штельмашенко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2014. – С. 262–271.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Вирішіть ситуації:

1. Під час перебування Президента України за кордоном глава Адміністрації Президента України, здійснюючи моніторинг актів Кабінету Міністрів України, встановив, що постанова Кабінету Міністрів, на його погляд, ухвалена з перевищенням повноважень уряду. У зв'язку з цим він видав розпорядження про зупинення дії постанови Кабінету Міністрів України до розгляду цього питання Президентом України.

Чи відповідають дії глави Адміністрації Президента України вимогам законодавства?

2. 13 березня 2015 року Голова Верховної Ради України підписав ухвалений парламентом закон «Про місцеві вибори». Того ж дня закон було передано на підпис Президенту України. За два дні до закінчення строку, передбаченого Конституцією України, Президент повертає закон зі своїми пропозиціями до Верховної Ради для повторного розгляду. Наступного дня на ранковому засіданні парламенту під час повторного розгляду вказаного закону за його ухвалення проголосувало 398 народних депутатів. Того ж дня закон було передано Президенту України.

Укажіть дату (число і місяць), не пізніше якої Президент України зобов'язаний підписати закон.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. *Укази Президента відносяться до:*

- a) індивідуально-правових актів;
- b) нормативно-правових актів;
- c) актів спеціального призначення;
- d) всі відповіді правильні;
- e) правильні відповіді b і c.

2. *Які з наведених повноважень Президента відносяться до індивідуального захисту і забезпечення прав?*

- a) вирішення питань громадянства;
- b) попередження і нейтралізація зовнішніх і внутрішніх загроз;
- c) витрачання державних коштів;

- d) надання політичного притулку;
- e) звільнення з посади керівника центрального органу виконавчої влади.

3. *Право законодавчої ініціативи Президента реалізується через:*

- a) звернення до Конституційного Суду з питанням про відповідність певного закону Конституції;
- b) внесення проектів законів про зміни і доповнення до Конституції;
- c) підписання проекту закону;
- d) внесення законопроектів на розгляд Верховної Ради України.

4. *Контрасигнація – це:*

- a) скріплення закону підписом Президента України;
- b) скріплення Указу Президента України підписами Прем'єр-міністра та відповідального за його виконання міністра;
- c) дача згоди ВРУ на обов'язкову дію на території України міжнародного договору, підписаного Президентом України;
- d) підписання та оприлюднення закону.

5. *Які акти Президента скріплюються підписом Прем'єр-міністра?*

- a) про звільнення глав дипломатичних представництв;
- b) про скасування актів Кабінету міністрів у разі їх неконституційності;
- c) про припинення повноважень ВРУ;
- d) про нагородження державними нагородами.

6. *Промульгація – це:*

- a) ухвалення закону;
- b) розробка законопроекту;
- c) опублікування та набуття чинності закону;
- d) підписання та оприлюднення закону.

7. *У разі дострокового припинення повноважень Президента України вибори Президента проводяться в період:*

- a) шестидесяти днів з дня припинення повноважень;
- b) тридцяти днів з дня припинення повноважень;
- c) дев'яноста днів з дня припинення повноважень;
- d) цей період визначає Верховна Рада України.

9. *Президент України, обраний на позачергових виборах, складає присягу в:*

- a) п'ятиденний строк після офіційного оголошення результатів виборів;
- b) десятиденний строк після офіційного оголошення результатів виборів;

- c) семиденний строк після офіційного оголошення результатів виборів;
- d) тридцятиденний строк після офіційного оголошення результатів виборів.

10. Президент припиняє повноваження Верховної Ради України, якщо:

- a) протягом тридцяти днів після виборів Верховна Рада не розпочала роботу;
- b) протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися;
- c) протягом тридцяти днів після виборів Верховна Рада не обрала голову парламенту;
- d) протягом тридцяти днів після виборів Верховна Рада не сформувала свої комітети.

11. Президент звертається до ВРУ з поданням про призначення (вибрати найбільш точний варіант):

- a) Прем'єр-міністра, Міністра оборони, Міністра закордонних справ;
- b) Прем'єр-міністра, Міністра внутрішніх справ, Міністра закордонних справ;
- c) Прем'єр-міністра, Міністра оборони, Міністра закордонних справ, Генерального прокурора України;
- d) Прем'єр-міністра, Міністра внутрішніх справ, Міністра закордонних справ, Генерального прокурора України; Голови Служби Безпеки України.

12. Президент призначає голів місцевих державних адміністрацій:

- a) за поданням Прем'єр-міністра України;
- b) за поданням Голови Верховної Ради України;
- c) за поданням Кабінету Міністрів України;
- d) за поданням коаліції депутатських фракцій.

13. Назвіть повноваження Президента України:

- a) проголошення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою;
- b) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики;
- c) призначення половини складу Ради Національного банку України;
- d) утворює суди у визначеному законом порядку;
- e) призначення голови Фонду державного майна України за згодою Верховної Ради.

14. Президент утворює та скасовує суди загальної юрисдикції за поданням:

- a) Вищої Ради юстиції;
- b) Голови Державної судової адміністрації;

- c) Міністра юстиції України;
- d) Верховного Суду України.

15. Президент, якщо прийде до висновку про те, що постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України Ради міністрів АРК суперечать Конституції України та законам України може:

- a) скасовувати їх;
- b) зупинити їх дію;
- c) направити до ВРУ для зміни;
- d) направити до Конституційного Суду України для надання висновку;
- e) правильні відповіді 1 і 4.

16. За якою виборчою системою проводяться вибори Президента України?

- a) мажоритарною системою відносної більшості;
- b) мажоритарною системою абсолютної більшості;
- c) пропорційною системою;
- d) змішаною виборчою системою.

17. Здійснювати помилування відноситься до компетенції:

- a) Верховного Суду України;
- b) Верховної Ради України;
- c) Президента України;
- d) Генерального прокурора України.

18. Неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я має бути встановлена на засіданні:

- a) Верховної Ради України;
- b) Міністерства охорони здоров'я;
- c) Верховного Суду України;
- d) Конституційного Суду України.

19. Питання про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту ініціюється:

- a) $\frac{1}{2}$ від конституційного складу Верховної Ради України;
- b) більшістю від конституційного складу Верховної Ради України;
- c) $\frac{2}{3}$ від конституційного складу Верховної Ради України;
- d) $\frac{1}{3}$ від конституційного складу Верховної Ради України.

20. Рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту ухвалюється Верховною Радою України не менш як:

- a) половиною від конституційного складу ВРУ;
- b) двома третинами від конституційного складу ВРУ;
- c) трьома четвертими від конституційного складу ВРУ;
- d) трьома четвертими від конституційного складу ВРУ з подальшим затвердженням висновком Конституційного Суду України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Визначіть місце Президента України у системі органів державної влади.
2. Президент України – офіційна особа чи посадова особа?
3. Назвіть атрибути Президента України.
4. Які вимоги пред'являються до кандидата у Президенти України?
5. З якого моменту починаються повноваження Президента?
6. Назвіть представницькі повноваження Президента України.
7. Повноваження Президента України як гаранта прав і свобод людини.
8. Які повноваження Президента України у сфері національної безпеки і оборони?
9. Підстави дострокового припинення повноважень Президента України.
10. Взаємовідносини Президента України з Верховною Радою.
11. Взаємовідносини Президента України з Кабінетом Міністрів України.
12. Взаємовідносини Президента України з судовою владою.
13. Чи є Президент України главою виконавчої влади?
14. Підстави усунення Президента з посади в порядку імпічменту.
15. Які повноваження Адміністрації Президента України?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Які противаги передбачені Конституцією України, щоб не допустити узурпацію влади Президентом?
2. Право вето Президента України є абсолютним чи відкладним?
3. Чи може Президент України бути усунений з поста інакше як за процедурою імпічменту?
4. Як ви вважаєте, в чому на думку Верховної Ради України диктаторські повноваження Президента?

ТЕМА 14

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ТА ІНШІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття і сутність виконавчої влади. Система та класифікація органів виконавчої влади.
2. Місце та роль Кабінету Міністрів у механізмі державної влади як уряду України. Склад та порядок формування Кабінету Міністрів України.
3. Компетенція КМУ. Порядок роботи КМУ. Постанови та розпорядження уряду.
4. Відповідальність уряду, порядок припинення його повноваження.
5. Центральні органи виконавчої влади: система, порядок формування, функції.
6. Система місцевих органів виконавчої влади. Статус місцевих державних адміністрацій.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Функції органів виконавчої влади України.
2. Правові засади формування місцевих державних адміністрацій.
3. Конституційно-правовий статус міністерств.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Постанови та розпорядження уряду.
2. Програма діяльності уряду.
3. Порядок формування та функції центральних органів виконавчої влади.
4. Система місцевих органів виконавчої влади.
5. Статус місцевих державних адміністрацій.
6. Акти центральних органів виконавчої влади.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Конституція України. – Харків : ФОП Стеценко І. І. – 48 с.
2. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.

3. Закон України «Про імміграцію» від 7 червня 2001 року № 2491-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2491-14>.

4. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

5. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T101861.html.

6. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року N 2365-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

7. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

8. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 № 1085/2010 // Офіційний вісник Президента від 09.12.2010 р. – 2010. – № 32 / Спеціальний випуск. – С. 3, стаття 1026.

9. Закон України «Про Державний Гімн України» від 6 березня 2003 року № 602-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/602-15>.

10. Закон України «Про державну службу» від 16.12.1993 № 3723-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>.

11. Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23.09.1997 № 539/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80>.

12. Закон України «Про державний бюджет на 2015 рік» від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.

13. Постанова Верховної Ради України «Про державні символи України» від 3 вересня 1996 року №347/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/F960347.html.

14. Постанова Кабінету міністрів України від 23 квітня 2001 р. № 376 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/376-2001-%D0%BF>.

15. Постанова Верховної Ради України «Про Державний прапор України» від 28 січня 1992 року № 2067-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2067-12>.

16. Постанова Верховної Ради України «Про Державний герб України» від 19 лютого 1992 року № 2137-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2137-12>.

17. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/810/98>.

18. Про затвердження порядку спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади через відповідних міністрів : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 черв. 2000 р. № 965 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України Про внесення змін до Конституції України від 8 груд. 2004 р. № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України). м. Київ. Справа № 145/2010 30 верес. 2010 р. № 20рп/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

20. Деякі питання організації роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 24 груд. 2010 р. №1199/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України» від 18 липня 2007 р. № 950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

22. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення урядових комітетів та затвердження їх посадового складу» від 5 грудня 2014 р. № 696 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/696-2014-%D0%BF/paran13#n13>.

23. Типове положення про міністерство в Україні, затвержене Указом Президента України від 24.12.2010 року № 1199/2010 // Офіційний Вісник України. – 2010. – № 100. – Стор. 16. – Ст. 3545.

24. Указ Президента України від 3 квітня 2005 року № 593/2005 «Про вдосконалення структури місцевих державних адміністрацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/593/2005>.

25. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.

26. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 07.10.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2591-17>.

27. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.

28. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.

29. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.

Додаткова література

1. Авер'янов В. Інститут державних секретарів міністерств як новела у реформуванні виконавчої влади в Україні / В. Авер'янов // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 2 (29).

2. Авер'янов В. Система органів виконавчої влади: проблеми реформування у світлі конституційних вимог / В. Авер'янов // Право України. – 2003. – № 9. – С. 24–30.

3. Авер'янов В. Центральні органи виконавчої влади: концептуальний підхід до класифікації в контексті адміністративної реформи в Україні / В. Авер'янов // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1 (16).

4. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи : [монографія] / за ред. Н. Р. Нижник та Н. Т. Гончарук. – К. : Моноліт, 2009. – С. 10.

5. Аналітично-інформаційне забезпечення проблем реформування органів виконавчої влади та підвищення ефективності механізмів державного управління (світовий та вітчизняний досвід): Звіт про другий етап НДР / наук. кер. В. Д. Бакуменко. – К., 2004. – С. 5–10.

6. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / О. Ф. Андрійко. – К., 1999. – 38 с.

7. Битяк Ю. Конституційно-правові засади становлення і розвитку державної служби в Україні / Ю. Битяк // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 2 (13).

8. Битяк Ю. П. Державні секретарі в системі органів виконавчої влади / Ю. П. Битяк, О. В. Петришин // Державне будівництво та місцеве самоврядування : Зб. наук. праць. – Х., 2001. – Вип. 1.

9. Василюк С. Конституційний механізм взаємодії законодавчої і судової влади в Україні / С. Василюк // Право України. – 2003. – № 12. – С. 3–6.

10. Виконавча влада і адміністративне право / [Авер'янов В. Б., Андрійко О., Битяк Ю. П., Кізіма Н. В.]; за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2002. – 668 с.

11. Висновок Головного науково-експертного управління від 14.02.2011 р. на проект Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» № 8055 від 02.02.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39543.

12. Война Ю. Політичні та адміністративні посади в органах виконавчої влади [Електронний ресурс] / Ю. Война // Державна політика. – С. 93–97. – Режим доступу : // <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/2/05.pdf>.

13. Воронов М. П. Децентралізація влади як основа взаємовідносин державних виконавчих органів і органів місцевого самоврядування / М. П. Воронов, В. М. Скрипничук // Державне будівництво та місцеве самоврядування : Зб. наук. праць. – Х., 2001. – Вип. 1.

14. Дахова І. Поняття виконавчої влади та її місце в державному механізмі України (конституційний аспект) / І. Дахова // Право України. – 2002. – № 2.

15. Дробуш І. Розмежування функцій органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади / І. Дробуш // Право України. – 2002. – № 10.

16. Задерей Т. В. Конституційно-правова відповідальність Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] / Т. В. Задерей // Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет конференції 24.04.2014 року «Правовые проблемы современности глазами молодых научных работников». – Режим доступу : <http://www.lex-line.com.ua>.

17. Западнчук О. П. Оптимізація центральних органів виконавчої влади в контексті проведення адміністративної реформи [Електронний ресурс] / О. П. Западнчук. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Zapadynchuk.pdf>.

18. Коваленко А. А. Розвиток виконавчої влади в Україні на сучасному етапі: теорія і практика : [монографія] / А. А. Коваленко – К., 2002.

19. Коліушко І. Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні : [монографія] / Ігор Борисович Коліушко. – К. : Факт, 2002. – 259 с.

20. Конструктивний шлях для реалізації основних компонентів адміністративної реформи / Я. Гонцяж, Н. Гнидюк ; Центр екон. розвитку. – К. : Міленіум, 2002. – С. 92.

21. Концепція реформування публічної адміністрації в Україні: Проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.center.gov.ua/normoproekt_tuvalna-diyalnist/normoproektuvalna-diyalnist.html.

22. Крупчан О. Компетенція центральних органів виконавчої влади / О. Крупчан // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 2 (29).

23. Малиновський В. Я. Оптимізація функцій органів виконавчої влади України: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / В. Я. Малиновський ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2002. – 24 с.

24. Михеєнко Р. Виконавча влада і конституційні статуси Президента України та Кабінету міністрів України / Р. Михеєнко // Право України. – 2000. – № 8.

25. Місцеві органи виконавчої влади: система, порядок формування, повноваження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sites.google.com/site/igroupteamsite/konstitucijne-pravo-ukraieni/miscevi-organi-vikonavcoie-vladi-sistema-poradok-formuvanna-povnovazenna>.

26. Органи державної влади України / За ред. В. Ф. Погорілка. – К., 2002.

27. Ославський М. І. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади : [навчальний посібник] / М. І. Ославський. – Київ : Видавництво «Знання», 2009.

28. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / наук. кер. В. В. Цветков. – К. : Оріяни, 1998. – С. 67.

29. Стан взаємодії органів виконавчої влади та громадськості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archive.zt.ua/files/docs/publications/VikonVladuVsGromad.htm>.

30. Федоренко Т. Поділ та єдність влади: інтеграційні механізми на парламентському рівні / Т. Федоренко // Право України. – 2002. – № 11. – С. 13–15.

31. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukc.gov.ua/info/ovv/central_authorities_with_special_status/.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте зміст понять: виконавча влада, уряд, законодавча ініціатива КМУ, міністерство, служба, агентство, інспекція, місцева державна адміністрація, інтерпеляція.

Вирішіть ситуації:

1. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про порядок митного оформлення вантажів». Верховна Рада України скасувала цю постанову як неконституційну.

Дайте юридичний аналіз викладеного факту.

Який орган має право вирішувати це питання?

2. Рахункова палата за дорученням ВРУ розпочала перевірку кошторису витрат апарату КМУ та використання коштів загальнодержавних цільових фондів.

Прем'єр-міністр України заборонив проведення перевірки, посилаючись на те, що сфера застосування повноважень Рахункової палати не поширюється на КМУ.

Проаналізуйте правомірність дій сторін цього спору.

3. Прем'єр-міністр, перебуваючи з офіційним візитом у Казахстані, проголосив зміну зовнішньополітичного курсу держави. Верховна Рада України, визнавши його дії неконституційними, оголосила Прем'єр-міністру резолюцію недовіри, за що проголосували 150 депутатів. Результатом цього рішення стала відставка Кабінету Міністрів.

Чи правомірні дії Верховної Ради та Прем'єр-міністра?

Якими нормативними актами регулюється це питання?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. Яка кількість депутатів має право вимагати розгляду питання про відповідальність Кабінету Міністрів України:

- a) $\frac{1}{3}$ від конституційного складу ВРУ;
- b) $\frac{2}{3}$ від конституційного складу ВРУ;
- c) $\frac{3}{4}$ від конституційного складу ВРУ;
- d) більшість від конституційного складу ВРУ.

2. Контрасигнація – це:

- a) скріплення закону підписом Президента України;
- b) скріплення Указу Президента України підписами Прем'єр-міністра та відповідального за його виконання міністра;
- c) надання згоди ВРУ на обов'язкову дію на території України міжнародного договору, підписаного Президентом України;
- d) підписання та оприлюднення закону.

3. До чієї компетенції належить призначення голів місцевих державних адміністрацій?

- a) Президента України за поданням КМУ;
- b) Кабінету Міністрів України;
- c) Президента України;
- d) Верховної Ради України.

4. Хто утворює, реорганізовує та ліквідує міністерства та інші центральні органи виконавчої влади?

- a) Президент України за поданням Прем'єр-міністра України;
- b) Верховна Рада України;
- c) Кабінет Міністрів України;
- d) Прем'єр-міністр України.

5. Резолюція недовіри КМУ Верховною Радою України може бути виражена:

- a) більшістю від конституційного складу ВРУ;
- b) $\frac{2}{3}$ від конституційного складу ВРУ;
- c) $\frac{3}{4}$ від конституційного складу ВРУ;
- d) $\frac{1}{3}$ від конституційного складу ВРУ.

6. КМУ, відставка якого прийнята Президентом, за його дорученням продовжує виконувати свої повноваження не більше ніж:

- 1. 30 днів;
- 2. 60 днів;
- 3. 90 днів;
- 4. до формування нового уряду.

7. Кабінет Міністрів України за Конституцією України відповідальний перед:

- a) Президентом України;
- b) Верховною Радою України;
- c) народом;
- d) правильні відповіді а) і b).

8. Хто формує особовий склад Ради національної безпеки України?

- a) Верховна Рада України;
- b) Президент України;
- c) Кабінет Міністрів України;
- d) Президент України за поданням Кабінету Міністрів України.

9. Органом виконавчої влади на місцях є:

- a) місцева державна адміністрація;
- b) місцеве представництво Президента;
- c) місцева рада;
- d) виконавчий комітет місцевої ради.

10. Прем'єр-міністр України зобов'язаний подати заяву про відставку КМУ:

- a) у зв'язку з рішенням Президента України;
- b) у зв'язку з винесенням резолюції недовіри ВРУ;
- c) у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України;
- d) у зв'язку з обранням нової Верховної Ради України.

11. Верховна Рада України за поданням Президента призначає:
- a) Голову Рахункової палати;
 - b) Голову Антимонопольного комітету України;
 - c) Прем'єр-міністра України;
 - d) Голову Держкомітету з телебачення і радіомовлення.
12. ВРУ може розглядати питання про відповідальність КМУ:
- a) не більше одного разу протягом однієї чергової сесії;
 - b) не частіше, ніж раз у півроку;
 - c) немає жодних обмежень;
 - d) не більше, ніж раз протягом повноважень ВРУ.
13. Державний бюджет України на наступний рік має бути представлений Верховній Раді України не пізніше:
- a) 1 липня;
 - b) 5 грудня;
 - c) 15 вересня;
 - d) 10 жовтня.
14. Право законодавчої ініціативи за Конституцією України не надано:
- a) Президенту України;
 - b) Кабінету Міністрів України;
 - c) Народним депутатам;
 - d) Національному банку України.
15. Хто призначає керівників центральних органів виконавчої влади, що не входять до Кабінету Міністрів України?
- a) Прем'єр-міністр України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Президент України;
 - d) Верховна Рада України.
16. Хто призначає на посади голів Антимонопольного комітету, Фонду державного майна, Державного комітету з питань телебачення та радіомовлення?
- a) Президент України за поданням Прем'єр-міністра;
 - b) Кабінет Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра;
 - c) Верховна Рада України за поданням Прем'єр-міністра;
 - d) Президент України за згодою Верховної Ради України.
17. Ким призначаються на посади Міністр оборони та Міністр закордонних справ України?
- a) Верховною Радою України;
 - b) Кабінетом Міністрів України;
 - c) Верховною Радою України за поданням Президента України;
 - d) Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України.

18. Ким формується Кабінет Міністрів України:

- a) Президентом України;
- b) Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України;
- c) Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України, крім Міністра оборони і Міністра закордонних справ України;
- d) Прем'єр-міністром України.

19. До чийої компетенції належить призначення голів місцевих державних адміністрацій?

- a) Президента України за пропозицією КМУ;
- b) Кабінету Міністрів України;
- c) Президента України;
- d) Верховної Ради України.

20. Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування» районна, обласна рада може шляхом таємного голосування висловити недовіру главі відповідної місцевої адміністрації, на підставі чого Президент України:

- a) одразу ухвалює рішення про відставку глави місцевої адміністрації;
- b) ухвалює рішення і дає відповідній раді обгрунтовану відповідь;
- c) консультується з головою ВРУ і виносить рішення;
- d) у 10-денний строк ухвалює рішення щодо цього питання.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що розуміють під термінами «підзвітність» та «під контрольність» уряду Верховній Раді України?
2. У яких випадках припиняються повноваження КМУ?
3. Чи передбачено Конституцією України процедуру інтерпеляції?
4. Якщо рішення глави районної державної адміністрації суперечить законодавству, хто має право його скасувати?
5. Назвіть принципи діяльності КМУ
6. Які вимоги висуваються до членів КМУ?
7. У якому порядку призначається на посаду член КМУ, якщо він є народним депутатом?
8. У якому порядку призначається на посаду Прем'єр-міністр?
9. Чи діють зараз урядові комітети?
10. У чому полягає бюджетна функція Уряду?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чи правильно на вашу думку те, що місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними чи обласними радами?

2. Оцініть норму Конституції про те, що відставка Прем'єр-міністр України має наслідком відставку усього складу Кабінету Міністрів України.

3. У чому на вашу думку особливості здійснення виконавчої влади у містах Київ та Севастополь?

ТЕМА 15

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ОРГАНІВ ПРАВОСУДДЯ ТА ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття, завдання, ознаки та основні засади правосуддя.
2. Система судів України.
3. Призначення суддів на посади.
4. Поняття та система органів прокуратури.
5. Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Здійснення правосуддя в Україні.
2. Верховний Суд України як найвищий судовий орган України.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Вимоги до кандидатів у судді.
2. Спеціалізовані суди в Україні.
3. Завдання прокуратури.
4. Повноваження Генерального прокурора із керівництва органами прокуратури.
5. Вимоги до прокурора. Порядок призначення прокурора на посаду.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України. – Харків : ФОП Стеценко І. І., 2010. – 48 с.
2. Закон України «Про міліцію» від 20 груд. 1990 р. № 565-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.
3. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 30, Ст. 260.

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 року № 7 «Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-97>.

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 року № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>.

6. Постанова Пленуму Верховного суду України від 12 квітня 1996 року № 4 «Про застосування законодавства, що забезпечує незалежність суддів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-96>.

7. Наказ Генеральної прокуратури від 12 квітня 2013 року № 7 «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-organizaciyu-prokurorskogo-nagljadu-zadoderzhannjam-zak-doc140072.html>.

8. Наказ Генеральної прокуратури України від 28 жовтня 2002 року № 4 «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять дізнання та досудове слідство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_7q/pg_ihnlws.htm.

9. Постанова Верховної Ради України «Про затвердження структури Генеральної прокуратури України» від 06.11.1991 № 1797-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1797-12>.

10. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене наказом Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/pd.html?_m=publications&_t=rec&id=110522.

11. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 груд. 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

12. Конвенція про захист прав і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права людини: прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 груд. 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

14. Закон України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 № 1789-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>.

15. Постанова Верховної Ради України від 06.11.1991 р. 1797-ХІІ «Про затвердження структури Генеральної прокуратури України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1797-12>.

16. Наказ Генерального прокурора № 3 від 4.04.1992 р. «Про організацію роботи із заявами і скаргами в органах прокуратури» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://docs.dtkr.ua/ua/doc/1041.5833.0>.

17. Указ Президента України від 16.11.2004 року № 1417/2004 «Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1417/2004>.

18. Наказ Генерального прокурора України від 24.01.2006 р. №1/4гн «Про затвердження Положення про організацію співпраці Генеральної прокуратури України з Верховною Радою України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prokuratura.in.ua/2014/03/14.html>.

19. Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.

20. Указ Президента України від 12.08.2010 р. № 811/2010 «Питання мережі господарських судів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/811/2010>.

21. Наказ МВС України від 19.11.2012 р. № 1050 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2095-12>.

22. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-vii>.

Додаткова література

1. Бандурка О. М. Судові і правоохоронні органи України : [навчальний посібник] / О. М. Бандурка. – Харківський університет ВС, 1999.

2. Ганшин О. Належне правове забезпечення – запорука прокурорського нагляду / О. Ганшин // «Право України». – 1999. – № 9. – Ст. 76.
3. Зеленецький В. С. Державне обвинувачення в системі кримінально-процесуальних стадій / В. С. Зеленецький // Вісник Академії правових наук України. – Харків, 1995. – Вип. 4.
4. Корж В. Актуальні питання подальшого реформування органів прокуратури / В. Корж // Право України. – 1998. – № 5. – Ст. 37.
5. Лавринович О. Місце суду у правовій інфраструктурі виборчих кампаній / О. Лавринович // Право України. – 2000. – № 1.
6. Легеца Л. А. Проблеми порушення державного обвинувачення / Л. А. Легеца // Теорія і практика застосування чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах. – У 2-х част. Частина 1. – К., 2002. – С. 207–208.
7. Маляренко В. Актуальні проблеми становлення судової влади в Україні / В. Маляренко // Право України. – 1996. – № 1.
8. Мельник М. І. Суд та інший правоохоронний орган. Правоохоронна діяльність» : [навчальний посібник] / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – Київ : «Атіка», 2001.
9. Молдаван В. В. Судоустрій в Україні. Опорні конспекти : [навчальний посібник] / В. В. Молдаван. – К. : «Юмана», 1998.
10. Омеляненко Г. Прокурор як суб'єкт перевірки законності та обґрунтованості судової постанови в кримінальному судочинстві України / Г. Омеляненко // Право України. – 1999. – № 4. – С. 56.
11. Організація судової влади в Україні / За наук. ред. проф. А. О. Селіванова. – К., 2002.
12. Серета Г. Прокурорський нагляд за додержанням законів при прийнятті, реєстрації та вирішенні заяв і повідомлень про злочини: деякі проблеми правового регулювання / Г. Серета // Право України. – 2009. – № 3.
13. Стефанюк В. Проблеми конституційного та адміністративного правосуддя при застосуванні норм Конституції України та інших законів / В. Стефанюк // Право України. – 2001. – № 2.
14. Тацій В. Прокуратура в системі поділу влади / В. Тацій, Ю. Грошевий // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1(16).
15. Тодика Ю. М. Конституційний Суд України і прокуратура в конституційно-правовому механізмі забезпечення основних прав громадян / Ю. М. Тодика, О. В. Марцеляк. – Х., 1998.
16. Чубар Л. Гармонізація законодавства України в галузі правосуддя з вимогами Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини / Л. Чубар // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 6.

17. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук. – Вид. 2-е, випр., доп. – К. : Реферат, 2007. – 848 с.

18. Шумський П. Завдання органів прокуратури, що впливають з положень нової Конституції України / П. Шумський // Право України. – 1997. – № 1. – Ст. 53.

19. Шумський П. Роль прокуратури у захисті прав людини / П. Шумський // Право України. – 1997. – № 3. – Ст. 36.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Порівняйте поняття «правосуддя» та «судочинство»; «суд» та «суддя».

Вирішіть ситуації:

1. Гаврилов у 2010 році закінчив вищий навчальний заклад, його було призначено прокурором Центрального району м. Миколаїв. У 2013 році за високі показники в роботі йому запропонували посаду прокурора Баштанського району. Він погодився із запропонованою посадою, проте наказ відносно нього не було підписано з посиланням на те, що ще молодий вік та відсутність життєвого досвіду не дозволяють йому обіймати посаду такого рівня.

Оцініть цю ситуацію з точки зору законності.

2. Котова, який мав на території України статус апатрида було притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення тяжкого злочину. В підготовчому провадженні він заявив клопотання про те, що бажає, щоб у розгляді його справи взяв безпосередню участь народ.

Що мав на увазі громадянин Котов?

Як повинно бути вирішено його клопотання?

3. Президент України видає указ про призначення членів Вищої ради юстиції.

Чи правомірно вчинив Президент?

Скільки у складі Вищої ради юстиції суддів?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. Продовжіть речення: «Прокурорський нагляд – це...»:

- a) самостійний специфічний вид діяльності юридичної особи;
- b) залежний від КМУ вид державної діяльності;
- c) самостійний, специфічний вид державної діяльності;
- d) залежний від Президента вид державної діяльності.

2. Судді судів загальної юрисдикції обираються безстроково:

- a) головою місцевої адміністрації;
- b) Верховною Радою України;

- с) Президентом;
 - д) народом.
3. Систему судів загальної юрисдикції складають:
- а) місцеві суди, апеляційні, арбітражні суди та Верховний Суд;
 - б) місцеві суди, касаційні, спеціальні суди та Верховний Суд України;
 - с) місцеві суди, апеляційні, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України;
 - д) районні суди, апеляційні, касаційні суди та Конституційний Суд.
4. Строк повноважень Генерального прокурора складає:
- а) 3 роки;
 - б) 4 роки;
 - с) 5 років;
 - д) 7 років.
5. Акти правосуддя – це ...:
- а) рішення суду;
 - б) ухвалені закони;
 - с) здійснення покарання;
 - д) рішення відповідно до норм моралі.
6. Принцип незалежності суддів забезпечується:
- а) процедурою обрання суддів;
 - б) безстроковістю повноважень;
 - с) принципом недоторканості;
 - д) правильно а, б та с.
7. Хто призначає Генерального прокурора України?
- а) Президент України;
 - б) ВРУ;
 - с) КМУ;
 - д) Конституційний Суд України
8. У яких справах прокурор зобов'язаний підтримувати державне обвинувачення в суді?
- а) цивільних;
 - б) кримінальних;
 - с) як у цивільних, так і в кримінальних;
 - д) така функція не передбачена законодавством.
9. Суди загальної юрисдикції утворюються:
- а) Президентом України;
 - б) Головою Верховного Суду України;
 - с) Прем'єр-міністром України;
 - д) Верховною Радою України.
10. Верховний Суд України складається з суддів, які:
- а) призначаються Пленумом Верховного Суду України;
 - б) обираються Верховною Радою України;

- с) обираються Всеукраїнським з'їздом суддів;
- д) Вищою радою юстиції.

11. Ким можуть бути скасовані накази та інші акти Генерального прокурора нормативного характеру в разі невідповідності їх Конституції або іншим законам?

- а) ВРУ;
- б) ВСУ;
- с) самим Генеральним прокурором;
- д) усі відповіді є правильними.

12. Назвіть функції, що не належать прокуратурі:

- а) ведення досудового слідства;
- б) підтримання державного обвинувачення в суді;
- с) нагляд за дотриманням законів під час виконання судових рішень у кримінальному провадженні;
- д) нагляд за дотриманням законів у всіх установах, підприємствах, організаціях.

13. Суддя не може бути затриманий або заарештований до винесення обвинувального вироку судом без згоди:

- а) Генерального прокурора України;
- б) Президента України;
- с) Верховної ради України;
- д) з'їзду суддів України.

14. До відання Вищої Ради юстиції належить:

- а) внесення подання про призначення суддів на посаду або їх звільнення;
- б) призначення суддів Конституційного Суду України;
- с) нагляд за процесом втілення рішень Верховного Суду України;
- д) ухвалення рішень стосовно особливих справ на вищому апеляційному рівні.

15. Законність затримання чи арешту особи має бути перевірена протягом:

- а) 12 годин;
- б) 24 годин;
- с) 36 годин;
- д) 72 годин.

16. Система судів загальної юрисдикції будується за принципами:

- а) територіальності, інстанційності, субординації;
- б) територіальності, спеціалізації, інстанційності;
- с) територіальності, спеціалізації, координації;
- д) субординації, координації, централізації.

17. Здійснювана у процесуальному порядку діяльність судів щодо розгляду справ у судових засіданнях – це ...:

- a) законність;
- b) правосуддя;
- c) регламент;
- d) слухання.

18. Рішення апеляційного суду необхідне для:

- a) проведення огляду й обшуку;
- b) прослуховування телефонних розмов;
- c) перегляду кореспонденції;
- d) арешту чи утримання під вартою;
- e) усіх зазначених дій.

19. Вища рада юстиції складається з:

- a) вісімнадцяти членів;
- b) двадцяти членів;
- c) дванадцяти членів;
- d) сорока восьми членів.

20. За посадою до складу Вищої ради юстиції входять:

- a) Голова Верховного Суду України;
- b) Президент України;
- c) Прем'єр-міністр України;
- d) Міністр юстиції України;
- e) Генеральний прокурор України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1. Поняття правосуддя, його співвідношення з судочинством.
- 2. Завдання правосуддя.
- 3. Ознаки правосуддя.
- 4. Основні засади судочинства України.
- 5. Система судів України.
- 6. Верховний Суд України – найвищий судовий орган України.
- 7. Вимоги до кандидата в судді.
- 8. Призначення суддів на посади.
- 9. Підстави звільнення з посади судді.
- 10. Поняття прокуратури.
- 11. Поняття прокурора та вимоги до нього.
- 12. Система органів прокуратури.
- 13. Функції прокуратури.
- 14. Порядок призначення на посаду прокурорів.
- 15. Усунення з посади Генерального прокурора України.
- 16. Гарантії незалежності прокуратури у здійсненні повноважень.

17. Принципи організації і діяльності прокуратури.
18. Обов'язковість виконання вимог прокурора.
19. Прокурорський нагляд за дотриманням закону.
20. Акти реагування прокурора на порушення закону.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чи рівнозначні поняття правосуддя та судочинство?
2. Чи можна оскаржити рішення Верховного Суду України?
3. Чи входить Європейський суд з прав людини в систему судів України?

ТЕМА 16

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ – ЄДИНИЙ ОРГАН КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття Конституційного Суду України та порядок його формування.
2. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
3. Організація діяльності Конституційного Суду України.
4. Суб'єкти звернення до Конституційного Суду України, стадії конституційного судочинства.
5. Рішення Конституційного Суду України.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Історія створення Конституційного Суду України.
2. Роль і місце Конституційного Суду України в механізмі захисту прав людини в Україні.
3. Розгляд справ Конституційним Судом України.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Поняття, значення та види конституційного контролю.
2. Структура Конституційного Суду України.
3. Форми звернення до Конституційного Суду України.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Конституція України. – Харків : ФОП Стеценко І. І., 2010. – 48 с.
2. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16.10.1996 р. № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/422/96-вр>.
3. Регламент Конституційного Суду України від 05.03.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v001z710-97>.
4. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012р. № 5029-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.

5. Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2009 № 23-рп/2009 у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа № 1-23/2009 про право на правову допомогу) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09>.

6. Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000 у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа № 1-17/2000 про право вільного вибору захисника) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-00>.

7. Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2010 № 20-рп/2010 у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа № 1-45/2010 про додержання процедури внесення змін до Конституції України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10>.

Додаткова література

1. Барабаш Ю. Питання демократії в правових позиціях Конституційного Суду України / Ю. Барабаш // Вісник Конституційного Суду України. – № 4–5/2011. – С. 82–88.

2. Головін А. А. Конституційне правосуддя: вчора, сьогодні, завтра / А. А. Головін // Вісник Конституційного Суду України. – № 4-5/2011. – С. 5–14.

3. Грошевий Ю. М. Органи судової влади в Україні / Ю. М. Грошевий, І. Є. Марочкін – К., 1997. – 20 с.

4. Домбровський І. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі аспекти / І. Домбровський, В. Гергелійник // Вісник Конституційного Суду України. – № 4-5/2011. – С. 140–147.

5. Кампо В. Європейська конвенція 1950 року та проблеми захисту прав громадян у діяльності Конституційного Суду України // В. Кампо / Вісник Конституційного Суду України– № 4–5/2011. – С. 104–114.

6. Колодій А. Принципи статусу та діяльності Конституційного Суду України / А. Колодій // Вісник Конституційного Суду України. – № 4–5/2011. – С. 98–104.

7. Конституційний Суд України в судовій системі держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/5901/93/>.

8. Конституційний Суд України і його повноваження. Звернення до Конституційного Суду України та порядок їх розгляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnuk.info/posibnuk/advokatyura/470-dovidnuk/8265-45.html>.

9. Конституційний Суд як орган конституційного контролю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/5901/93/>.

10. Лилак Д. Інститут окремої думки в конституційному судочинстві (порівняльний аналіз) / Д. Лилак // Вісник Конституційного Суду України. – № 4–5/2011. – С. 131–140.

11. Лукашев Е. А. Права человека : [учебник для вузов] / Е. А. Лукашев. – М. : Издательство «Норма», 2001. – 571 с.

12. Маркуш М. Повноваження Конституційного Суду України: практичні проблеми та шляхи їх вирішення / М. Маркуш // Вісник Конституційного Суду України. – № 4-5/2011. – С. 88–97.

13. Питання політики і права в діяльності Конституційного Суду України (в контексті принципу поділу влади) // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2004. – Випуск 24. – С. 36–41.

14. Полянський А. Правові аспекти взаємозв'язку принципу незалежності суду з реалізацією функції правосуддя / А. Полянський // Держава і право: Збірник наукових праць. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2002. – Випуск 15. – С. 144.

15. Рабінович П. Перегляд Конституційним Судом України власних правових позицій як засіб охорони функцій Основного Закону / П. Рабінович, В. Гончаров // Вісник Конституційного Суду України. – № 4–5/2011. – С. 147–154.

16. Роль та місце Конституційного Суду України в системі органів державної влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnuk.info/posibnuk/advokatyura/470-dovidnuk/8265-45.html>.

17. Савенко М. Конституційний контроль змін до Конституції України / М. Савенко // Вісник Конституційного Суду України. – № 4–5/2011. – С. 179–184.

18. Савенко М. Конституційний Суд України і омбудсмен у державному механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина / М. Савенко // Вісник Конституційного суду України. – 2000. – № 1.

19. Савенко М. Незалежність судді Конституційного Суду України / М. Савенко // Вісник Конституційного Суду України. – 2001. – № 1.

20. Савенко М. Статус судді Конституційного Суду України / М. Савенко // Вісник Конституційного Суду України. – 1998. – № 2.

21. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства / А. Селіванов // Право України. – 1999. – № 10.

22. Скомороха В. Вплив конституційної юстиції на розвиток українського конституціоналізму / В. Скомороха // Право України. – 2000. – № 12. – С. 7.

23. Скомороха В. Конституційне правосуддя – веління часу / В. Скомороха // Право України. – 2001. – № 10. – С. 7.

24. Стецюк П. Роль Конституційного Суду України у процесі формування та реалізації національної доктрини конституційної держави / П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України. – № о 4-5/2011. – С. 64–73.

25. Стрижак А. Деякі проблемні питання у діяльності Конституційного Суду України щодо забезпечення конституційного ладу в Україні / А. Стрижак // Вісник Конституційного Суду України. – № 4 // Вісник Конституційного Суду України. – №о 4-5/2011. – С. 42–50.

26. Тацій В. Питання меж тлумачення Конституційним судом України Конституції та законів України / В. Тацій, Ю. Тодика // Вісник академії правових наук України. – 2001. – № 4 (27).

27. Тацій В. Межі тлумачення Конституційним Судом України Конституції та законів України / В. Тацій, Ю. Тодика // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 2. – С. 61.

28. Тихий В. Правотлумачення Конституційним судом України та правова природа його рішень / В. Тихий // Вісник академії правових наук України. – 2001. – № 1.

29. Тихий В. П. Конституційний Суд України / В. П. Тихий. – К., 2007. – 64 с.

30. Ткаченко Ю. Підстави і критерії визнання конституційності нормативно-правових актів / Ю. Ткаченко // Право України. – 2000. – № 9.

31. Ткачук П. Питання доступу громадян до конституційного правосуддя в Україні // Вісник Конституційного Суду України / П. Ткачук. – №о 4-5/2011. – С. 74–81.

32. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів Конституційним Судом / Ю. Тодика // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 2 (25).

33. Тодика Ю. М. Конституційний Суд України і прокуратура в конституційно-правовому механізмі забезпечення основних прав громадян / Ю. М. Тодика, О. В. Марцеляк. – Х., 1998.

34. Тодика Ю. Питання меж тлумачення Конституційним Судом Конституції та законів України / Ю. Тодика // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4 (27). – С. 33.

35. Тодика Ю. Н. Толкование Конституции и законов Украины: теория и практика / Ю. Н. Тодика. – Х., 2002.

36. Шаповал В. Офіційне тлумачення як функція Конституційного Суду України (проблеми теорії) / В. Шаповал // Вісник Конституційного Суду України. – 1999. – № 3.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Вирішіть ситуації:

1. 12 листопада 2012 року Конституційний Суд України було сформовано у складі 17 суддів. 1 листопада 2015 року його троє суддів припинили свої повноваження у зв'язку з досягненням 65-річного віку. Нові члени Конституційного Суду не обиралися. На засіданні Конституційного Суду України при розгляді питання про бібліотеку Конституційного Суду один суддя був відсутнім з причин хвороби.

Скільки суддів повинно бути на засіданні? Яка найменша кількість голосів суддів Конституційного Суду України є необхідною для ухвалення цього рішення? Як відповісти на це питання, якщо б на засіданні розглядалося питання щодо неконституційності Закону України?

2. Верховна Рада України ухвалила закон про внесення змін до ст. 93 Конституції України: «Законопроекти, визначені Президентом України як невідкладні, розглядаються Верховною Радою України протягом 15 днів з моменту надання їм статусу невідкладних». Президент України звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України про неконституційність цього закону.

Від імені Конституційного Суду України винесіть обґрунтоване рішення.

Розкрийте механізм внесення змін до Конституції України.

3. Громадянин України Светленко звернувся до Конституційного Суду України з конституційним зверненням про порушення його конституційних прав, зокрема передбаченого ст. 36 Конституції України, яке проявилось в тому що його неправомірно звільнили з військової служби через членства у партії «Демократична Україна».

Проаналізуйте цю ситуацію.

4. Народний депутат України звернувся з депутатським запитом до Голови Конституційного Суду України. У запиті він вимагав

відповіді на запитання, чому Конституційний Суд не реагує на випадки порушення законів у державі?

Аргументуйте відповідь із посиланням на чинне законодавство.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Виберіть одну правильну відповідь

1. Письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи – це:

- a) Конституційне звернення;
- b) Конституційне подання;
- c) Конституційне провадження;
- d) Конституційне клопотання.

2. Хто з представлених суб'єктів не уповноважений призначати суддів Конституційного Суду України?

- a) Президент;
- b) ВРУ;
- c) Кабінет Міністрів України;
- d) з'їзд суддів.

3. Кількість суддів Конституційного Суду України:

- a) 6;
- b) 9;
- c) 12;
- d) 18.

4. Яка вимога не стосується судді Конституційного Суду України?

- a) стаж роботи за фахом не менш як 15 років;
- b) проживання;
- c) володіння державною мовою;
- d) досягнення 40 років.

5. До повноважень Конституційного Суду України не належить:

- a) вирішення питань про конституційність законів та інших правових актів;
- b) офіційне тлумачення конституції та законів;
- c) вирішення спорів між вищими органами державної влади;
- d) надання висновку щодо додержання процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент.

6. Якщо правовий акт визнано неконституційним, то він:

- a) скасовується органом, який його ухвалив;
- b) скасовується Президентом України;

- c) втрачає чинність з дня ухвалення рішення про його неконституційність;
- d) скасовується ВРУ.

7. Рішення Конституційного Суду України мають назву:

- a) висновки;
- b) рішення;
- c) постанови;
- d) ухвали;
- e) правильні відповіді а і b.

8. Суб'єктом звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо вирішення питання про відповідність Конституції законам України не може бути:

- a) Президент України;
- b) Кабінет Міністрів України;
- c) Уповноважений Верховної Ради з прав людини;
- d) Верховна Рада АРК.

9. Суб'єктом звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням для вирішення питання про відповідність Конституції міжнародним договорам не може бути:

- a) Президент України;
- b) Кабінет Міністрів;
- c) Верховна Рада України;
- d) Верховний Суд України.

10. Хто має право звернутися до Конституційного Суду України щодо вирішення питання про додержання конституційної процедури імпичменту Президента України?

- a) ВРУ;
- b) Кабінет Міністрів України;
- c) Верховний Суд України;
- d) Генеральний прокурор України.

11. Суддя Конституційного Суду України призначається на термін:

- a) 7 років;
- b) 9 років;
- c) 11 років;
- d) 8 років.

12. Голова Конституційного Суду України призначається строком на:

- a) 4 роки;
- b) 3 роки;
- c) 5 років;
- d) 7 років.

13. Вкажіть хибну тезу: *Верховна Рада України може звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням з приводу:*

- a) конституційності правових актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- b) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту;
- c) відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;
- d) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що розуміють під термінами конституційний контроль та конституційний нагляд?
2. Що означає термін конституційна юрисдикція?
3. Які основні повноваження Конституційного Суду України?
4. У яких випадках припиняються повноваження судді Конституційного Суду України?
5. Які вимоги закон встановлює щодо обмеження діяльності суддів Конституційного Суду України?
6. Назвіть підстави звернення до Конституційного Суду.
7. Який порядок звернення до Конституційного Суду України?
8. Що таке конституційне подання та конституційне звернення?
9. Хто є суб'єктами звернення до Конституційного Суду України?
10. Хто є суб'єктами конституційного подання до Конституційного Суду України?
11. Назвіть гарантії діяльності суддів Конституційного Суду України.
12. Які ідстави для відмови у відкритті конституційного провадження передбачено законом?
13. Який порядок провадження у Конституційному Суді України.
14. Рішення і висновки Конституційного Суду України.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Як, на Вашу думку, повинен формуватися Конституційний Суд України?
2. Яке основне призначення Конституційного Суду України?

ТЕМА 17

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття територіального устрою та його принципи.
2. Конституційне закріплення форми державного устрою України як відносно децентралізованої унітарної держави.
3. Конституційний статус Автономної Республіки Крим (АРК).
4. Адміністративно-територіальний устрій України.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Автономна Республіка Крим як суб'єкт конституційних правовідносин в Україні.
2. Правовий статус Автономної Республіки Крим.
3. Проблеми приналежності Криму.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Історія Автономної Республіки Крим.
2. Адміністративно-територіальний поділ Криму.
3. Повноваження органів влади АРК.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Конституція Автономної Республіки Крим, прийнята на другій сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституція від 21.10.1998 № 239к-2/98 // Збірник нормативно-правових актів Автономної Республіки Крим від 12.1998 р. – 1998 р., № 12, стор. 2389, стаття 1008.
4. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>.

5. Закон України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року № 1543-XII // *Голос України* від 24.09.1991.

6. Закон України «Про державний кордон України» від 04.11.1991 № 1777-XII // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 2, Ст. 5.

7. Закон України «Про автономну республіку Крим» від 17.03.1995р. № 95/95-ВР // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1995, № 11, Ст. 69.

8. Закон України 10.07.2010 р. № 2487-VI «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010, № 35-36, Ст. 491.

9. Закон України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» від 10.02.1998 р. № 90/98-ВР // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1998, № 29, Ст. 191.

10. Закон України «Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим» від 02.03.2000 № 1524-III // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2000, № 21, Ст. 158.

11. Закон України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим» від 23.12.1998 р. № 350-XIV // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1999, № 5-6, Ст. 43.

12. Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. № 2494-XII // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 36, Ст. 529.

13. Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16.05.1995 № 162/95-ВР // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1995, № 21, Ст. 152.

14. Закон України Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України від 15.04.2014 № 1207-VII [Електронний ресурс]. – Офіційний портал ВРУ. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.

15. Закон України «Про столицю України – місто-герой Київ» від 15.01.1999 № 401-XIV // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1999, № 11, Ст. 79.

16. Проект Закону України «Про місто – герой Севастополь» від 06.11.2013 р. № від 3552 [Електронний ресурс]. – Офіційний портал ВРУ. – Режим доступу : // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48952.

17. Конвенція про континентальний шельф, прийнята ООН 29.04.1958 р., ратифікована Україною 10.06.1964 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/995_179.

18. Конвенція ООН з морського права 1982 р, ратифікована Україною Законом № 728-XIV від 03.06.99 // ВВР, 1999, № 31, Ст. 254.

19. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 05.11.1992 р., ратифікована Україною 01.01.2006 р. // Офіційний вісник України від 25.12.2006 р. – 2006 р., № 50, стор. 379, стаття 3381, код акту 38101/2006.

Додаткова література

1. Кушниренко А. Г. Проблемы административно-территориального устройства в условиях формирования правового государства / А. Г. Кушниренко // Проблемы законности : Респ. міжвід. наук. зб. / Відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х., 1999. – Вип. 28.

2. Телешун С. Конституційні засади територіального устрою України. Альтернативи і перспективи / С. Телешун // Віче. – 2000. – № 5.

3. Ткачук П. М. Адміністративно-територіальний устрій України: досвід і уроки / П. М. Ткачук // Місцеве самоврядування. – 1998. – № 9.

4. Ткачук П. М. Район: актуальні питання історії, теорії і практики територіального устрою / П. М. Ткачук // Право України. – 1998. – № 9.

5. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія) : [монографія] / [Бабаєв В. М., Товажнянський Л. Л., Годлевський М. Д. та ін.] – Х. : НТУ ХПІ, 2008. – 316 с.

6. Шаповал В. Питання форми державного устрою в українській політико-правовій думці (друга половина XIX – поч. XX ст.) / В. Шаповал, В. Баранчик // Вісник Академії правових наук України. – К., 2001. – С. 54–70.

7. Корявець М. А. Роль децентралізації для регіонального розвитку в Україні [Електронний ресурс] / М. А. Корявець. – Режим доступу : <http://pfirs.org/?p=1678& language=en>.

8. Сорока М. П. Створення сприятливих умов для максимальної інтенсифікації збалансованого розвитку регіону / М. П. Сорока // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.du.nauka.com.ua/?op=1&z=343>.

9. Шаповал В. Форма держави в конституційному праві / В. Шаповал // Вісник Конституційного суду України. – 2003. – № 2. – С. 47–58.

10. Евсеенко Т. П. О понятии «простого» государства в юридической науке / Т. П. Евсеенко // Правоведение. – 2004. – № 1. – С. 196–202.

11. Князев Г. А. Конституционные основы конфедерации : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.02. / Г. А. Князев ; Российская

академия государственной службы при Президенте Российской Федерации. – СПб., 2000. – 26 с.

12. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) [та ін.]. – К.: Наук. думка, 1983 – (Словники України). – Т. 6: У–Я / Уклад. Г. П. Півторак [та ін.]. – 2012. – 568 с. (с. 36).

13. Новик В. П. Поняття адміністративно-територіального устрою в Україні / В. П. Новик // Теоретичні та прикладні питання державотворення. Електронне наукове фахове видання. – 2008, Вип. 2

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте зміст понять: унітарна держава, форма держави, форма державного устрою, форма правління, політичний режим, територіальний устрій, адміністративно-територіальний устрій, автономія, децентралізація, централізація, державний кордон, відносно-децентралізована унітарна держава, територіальна автономія, національна автономія, адміністративно-територіальна одиниця, регіон, сепаратизм.

2. Системно протлумачте статті 2, 132, 133, 134 Конституції України.

Вирішіть ситуації:

1. Голова районної ради на сесії виконавчого комітету з урахуванням думки територіальної громади щодо історії населеного пункту, ухвалив рішення про зміну назви районного центру.

Чи правомірне рішення голови районної ради?

Відповідь обґрунтуйте.

2. Мер міста районного підпорядкування на засіданні виконавчого комітету ухвалив рішення про надання місту обласного значення.

Чи правомірне рішення голови районної ради?

Відповідь обґрунтуйте.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Вибрати одну правильну відповідь

1. Якого елемента форми держави не існує?

- a) державний устрій;
- b) політичний режим;
- c) адміністративно-територіальний устрій;
- d) форма правління.

2. Якої адміністративно-територіальної одиниці України не існує?

- a) територіальної громади;
- b) району;
- c) області;
- d) селища.

3. Що з перерахованого не є адміністративно-територіальною одиницею?

- a) район у місті;
- b) місто;
- c) територіальна громада;
- d) область.

4. За формою правління Україна є:

- a) унітарна;
- b) федерація;
- c) конфедерація;
- d) республіка.

5. За формою державного устрою Україна є:

- a) унітарна;
- b) федерація;
- c) конфедерація.
- d) республіка.

6. Носієм суверенітету в Україні є:

- a) система органів державної влади;
- b) Верховна Рада України;
- c) народ;
- d) Президент.

7. Визначальними ознаками України як держави за Конституцією є:

- a) суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава;
- b) суверенна і незалежна, демократична, правова держава із соціально орієнтованою економікою;
- c) суверенна і незалежна, демократична, унітарна, правова держава;
- d) суверенна і незалежна, демократична, унітарна, правова держава із соціально орієнтованою економікою.

8. Правова держава – це:

- a) демократична, соціальна, суверенна та незалежна держава, межі влади якої, а також формування, повноваження, функціонування, суворо засновані на праві, вище призначення якого – визнання, дотримання і захист прав та свобод людини і громадянина;
- b) демократична, цивілізована держава, межі влади якої, а також формування, повноваження, функціонування, суворо засновані на праві, вище призначення якого – визнання, дотримання і захист прав та свобод людини і громадянина;
- c) демократична, соціальна, суверенна та незалежна держава, межі влади якої, а також формування, повноваження, функціонування суворо засновані на праві.

9. Місто обласного значення є одиницею адміністративно-територіального устрою України:

- a) вищого рівня;
- b) середнього рівня;
- c) низового рівня.

10. Автономна Республіка Крим це:

- a) територіальна автономія;
- b) національно-культурна автономія;
- c) персональна автономія;
- d) етнічна автономія.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте конституційні принципи територіального устрою України.

2. Назвіть ознаки унітарної держави.

3. У чому полягає відмінність між унітарною державою, федерацією, конфедерацією?

4. Чи може мати унітарна держава у своєму складі автономні утворення?

5. Які види автономії Ви знаєте?

6. Що Ви розумієте під «поєднанням централізації і децентралізації в здійсненні державної влади»?

7. Склад території України.

8. Які ознаки суверенітету (державності) має АРК?

9. Проаналізуйте адміністративно-територіальний устрій України.

10. Які особливості конституційно-правового статусу АРК?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чи потрібна Україні реформа адміністративно-територіального устрою?

2. Якщо так, то якою вона повинна бути?

3. Чи потрібна Україні децентралізація влади?

ТЕМА 18

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття місцевого самоврядування, його правова природа.
2. Система місцевого самоврядування в Україні.
3. Органи та посадові особи місцевого самоврядування. Їх повноваження (охарактеризувати кожен орган та посадову особу).
4. Правовий статус депутата місцевих рад, гарантії його діяльності.
5. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Місцеве самоврядування: Європейська Хартія і українські реалії.
2. Фінансово-матеріальна основа місцевого самоврядування в Україні.
3. Повноваження органів самоорганізації населення.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Міжнародно-правова регламентація з питань організації місцевого самоврядування.
2. Порядок проведення місцевих виборів.
3. Конституційно-правовий статус сільського, селищного, міського голови.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990р. № 55-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>.

4. Закон України від 21.05.1997р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

5. Закон України 10.07.2010 р. № 2487-VI «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2487-17>.

6. Закон України «Про автономну республіку Крим» від 17.03.1995р. № 95/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/95/95-%D0%B2%D1%80>.

7. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001р. № 2235-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

8. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 р. № 3773-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.

9. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р. № 3671-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.

10. Закон України «Про імміграцію» від 07.06.2001 р. № 2491-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2491-14>.

11. Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. № 2494-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2494-12>.

12. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

13. Закон України від 15.07.1997 р. № 452/97 ВР «Про ратифікацію Європейської Хартії місцевого самоврядування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80>.

14. Європейська Хартія місцевого самоврядування, прийняття XXVII Конгресом Міжнародної Спільки місцевої влади (МСМ В) 26 вересня 1985 р. у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/15931106/pravo/vsesvitnya_deklaratsiya_mistseвого_samov_gyaduvannya.

15. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 № ETS № 163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

16 Декларація про принципи місцевого самоврядування у державах-учасниках співдружності від 29.10.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_323.

17. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування (23–26 вересня 1985 року, Ріо-де-Жанейро): Міжнародне об'єднання органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/igroupteamsite/municipalne-pravo-ukraieni/vsesvitna-deklaracia-miscevogo-samovrad>.

18. Всесвітня Федерація споріднених міст (ВФСМ): Міжнародне об'єднання органів місцевого самоврядування, 1957 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dptnzmptu.at.ua/news/vsesvitnijfederacijasporidnenik-hmist56-rokiv>.

19. Міжнародний Союз місцевих влад (IULA): Міжнародне об'єднання органів місцевого самоврядування, 1913 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://readbookz.com/book/166/5004.html>.

Додаткова література

1. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія): [монографія] / [Бабаєв В. М., Товажнянський Л. Л., Годлевський М. Д. та ін.]. – Х. : НТУ ХП, 2008. – 316 с.

2. Алексєєв В. М. Власність територіальних громад в Україні: шляхи розвитку : [монографія] / Валерій Марленович Алексєєв. – Чернівці : Технодрук, 2007. – 335 с.

3. Батанов О. Функції територіальних громад як специфічних суб'єктів конституційного права / О. Батанов // Право України. – 1998. – № 8. – С. 21–25.

4. Бодрова І. І. Правова інституціалізація асоціацій місцевих рад України // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / І. І. Бодрова ; Відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х., 2001. – Вип. 46.

5. Вісник Асоціації міст України та громад / видання Асоціації міст України та громад. – К., 2006. – №№ 20-25.

6. Воронкова Г. В. Муніципальний менеджмент / Г. В. Воронкова. – К., 2004.

7. Гезвиус В. Політика местного самоуправления в ФРГ / В. Гезвиус ; Пер. з нем. ; Фонд Фридриха Еберта.

8. Гірняк М. Європейська Хартія місцевого самоврядування в правовому полі України: Аналіз ситуації / М. Гірняк // Людина і політика. – 2001. – № 3.

9. Делія Ю. Місцеве самоврядування як суб'єкт конституційних правовідносин / Ю. Делія // Право України. – 1999. – № 11.

10. Демченко І. С. Система гарантій місцевого самоврядування в Україні // Актуальні питання права в контексті законодавчих реформ. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція [Електронний ресурс] / І. С. Демченко. – Режим доступу : http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=328.
11. Дробуш І. Розмежування функцій органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади / І. Дробуш // Право України. – 2001. – № 10.
12. Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади. – К., 1992.
13. Кампо В. М. Місцеве самоврядування в Україні / В. М. Кампо. – К. : Ін Юре, 1997. – 36 с.
14. Колісник В. Про визначення поняття правового статусу національних меншин та його головних елементів / В. Колісник // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 2 (29).
15. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К., 2000.
16. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування : [навч. посіб.] / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 304 с.
17. Корнієнко М. Проблеми місцевого самоврядування в юрисдикції Конституційного Суду України / М. Корнієнко // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 4. – С. 7–10.
18. Кравченко В. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні / В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. – К., 2001.
19. Кравченко В. В. Муніципальне право України / В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. – К., 2003
20. Кутафін О. Е. Муніципальное право Российской Федерации : [учебник для вузов] / О. Е. Кутафін, В. И. Фадеев. – М. : «Юрист», 1997.
21. Кушниренко А. Г. Проблемы административно-территориального устройства в условиях формирования правового государства // Проблемы законности : Респ. міжвід. наук зб. / А. Г. Кушниренко ; Відпов. ред. В. Я. Тацій. – Х., 1999. – Вип. 28.
22. Мороз С. Питання місцевого самоврядування в політико-правовій думці України кінця XVII – поч. XX ст. / С. Мороз // Управління великим містом: адміністрування та безпосередня демократія. – Львів, 2004. – С. 50–60.
23. Муніципальне право України : [підручник за редакцією докторів юридичних наук, професорів Погорілко В. Ф., Фріцького О. Ф. – К. : «Юрінком», 2001. – 352 с.

24. Основи демократії : [навчальний посібник] / За ред. А. Колодій. – К., 2002. – С. 281–320.

25. Принципи Європейської Хартії місцевого самоврядування : [навчальний посібник] / М. В. Пітцик, В. В. Кравченко, Е. С. Моньйо, Б. Черніковта ін. – К., 2000. – 136 с.

26. Серьогіна С. Г. Структурні та компетенційні проблеми організації місцевого самоврядування / С. Г. Серьогіна // Державне будівництво та місцеве самоврядування : 36 наук. праць. – Х., 2001. – № 1.

27. Телешун С. Конституційні засади територіального устрою України. Альтернативи і перспективи / С. Телешун // Віче. – 2000. – № 5.

28. Ткачук П. М. Адміністративно-територіальний устрій України: досвід і уроки / П. М. Ткачук // Місцеве самоврядування. – 1998. – № 9.

29. Ткачук П. М. Район: актуальні питання історії, теорії і практики територіального устрою / П. М. Ткачук // Право України. – 1998. – № 9.

30. Тодыка Ю. Н. Выборы органов местного самоуправления: конституционно-правовой аспект / Ю. Н. Тодыка, В. Д. Яворский. – Х, 1998.

31. Шаповал В. Сутнісні характеристики місцевого самоврядування / В. Шаповал // Право України. – 2002. – № 6.

32. Шаповал В. Питання форми державного устрою в українській політико-правовій думці (друга половина XIX – поч. XX ст.) / В. Шаповал, В. Баранчик // Вісник Академії правових наук України. – К., 2001. – С. 54–70.

33. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін. – 2002.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

14. Розкрийте зміст понять: місцеве самоврядування, територіальна громада, представницькі органи місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення, службова особа місцевого самоврядування, місцевий голова, виконавчий орган, обласна рада, міська рада.

Вирішіть ситуації:

1. Сільська рада ухвалила рішення про призначення місцевого референдуму з питання перейменування села (з Ленінки на Петрівку). Частина територіальної громади не погодилися з цим. Із цією метою вони закликали мешканців села не приходити на голосування, використовуючи плакати, листівки, гучномовці. Усна агітація велась також і в день проведення референдуму, члени дільничної комісії робили спроби припинити дії противників референдуму. Прихильники

перейменування виступили по місцевому радіо із закликом до перейменування села.

Проаналізуйте ситуацію. Дайте оцінку діям учасників процесу проведення місцевого референдуму.

15. Вуличний комітет (орган самоорганізації населення) звернувся до міської ради з ініціативою провести громадські слухання з питань екологічних проблем міста. Секретар міської ради відмовив у зверненні, аргументуючи тим, що подібний захід проводиться на вимогу не менш як 300 мешканців. Крім того, проведення слухання слід попередньо узгодити з виконкомом міської ради.

Надайте оцінку діям вуличного комітету і секретаря міської ради.

Який порядок організації громадських слухань у місцевій раді (наведіть приклади, керуючись статутом територіальної громади та регламентом місцевої ради).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Вибрати одну правильну відповідь

1. Органом виконавчої влади в адміністративно-територіальних одиницях є:

- a) місцева державна адміністрація;
- b) представництво Президента;
- c) місцева рада;
- d) правильно а та с.

2. Не належить до системи місцевого самоврядування в Україні:

- a) територіальна громада;
- b) міська рада;
- c) міська адміністрація;
- d) органи самоорганізації населення.

3. Представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста – це:

- a) загальні збори;
- b) органи самоорганізації населення;
- c) територіальні громади;
- d) районні ради.

4. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування є:

- a) загальні збори;
- b) територіальна громада;
- c) міська рада;
- d) обласна державна адміністрація.

5. У якому державному органі підлягає реєстрації статут територіальної громади:

- a) в органі Міністерства Юстиції України;
- b) в органі реєстрації статутів територіальних громад;
- c) в місцевій раді;
- d) в обласній державній адміністрації.

6. Загальні збори – це:

- a) форма ухвалення територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування;
- b) орган місцевого самоврядування;
- c) жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста;
- d) зібрання всіх чи частини жителів села, селища, міста для вирішення питань місцевого самоврядування.

7. У якому порядку голови сільських, селищних і міських рад обіймають свою посаду?

- a) їх обирають депутати місцевих органів самоврядування;
- b) їх призначає глава місцевої державної адміністрації;
- c) їх обирає територіальна громада;
- d) немає правильної відповіді.

8. Право на місцеве самоврядування має:

- a) народ України;
- b) жителі села, селища, міста;
- c) територіальна громада;
- d) корінні жителі певної місцевості.

9. Звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб із заявами, скаргами, колективними зверненнями мають право:

- a) громадяни України;
- b) усі люди;
- c) особи, які не є громадянами України, можуть звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування тощо, якщо інше не передбачено міжнародними договорами;
- d) громадяни України, іноземці, біженці.

10. Районна, обласна рада може висловити недовіру главі відповідної місцевої адміністрації, на підставі чого Президент України:

- a) одразу ухвалює рішення про відставку глави місцевої адміністрації;
- b) ухвалює рішення і дає відповідній раді обґрунтовану відповідь;
- c) консультується з головою ВРУ і виносить рішення;
- d) у 10-денний строк приймає рішення щодо цього питання.

11. Депутати сільської та селищної ради обираються за:

- a) пропорційною виборчою системою;
- b) мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості;
- c) мажоритарною виборчою системою відносної більшості;
- d) змішаною виборчою системою.

12. Міський голова з населенням міста більше, ніж 90 тис., обирається:

- a) за мажоритарною системою абсолютної більшості;
- b) за мажоритарною системою відносної більшості;
- c) за пропорційною виборчою системою;
- d) за змішаною виборчою системою.

13. Депутати міських, районних, обласних рад обираються:

- a) за мажоритарною системою абсолютної більшості;
- b) за мажоритарною системою відносної більшості;
- c) за пропорційною виборчою системою;
- d) за змішаною виборчою системою.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1. Поняття місцевого самоврядування та його природа.
- 2. Теорії місцевого самоврядування.
- 3. Сутність і зміст місцевого самоврядування.
- 4. Принципи місцевого самоврядування.
- 5. Органи місцевого самоврядування.
- 6. Хто може бути депутатом місцевої ради?
- 7. Хто може бути сільським, селищним, міським головою?
- 8. За якою виборчою системою проводяться місцеві вибори?
- 9. Органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст.
- 10. Правовий статус сільських, селищних, міських рад.
- 11. Поняття виконавчих органів місцевих рад.
- 12. Правовий статус районних та обласних рад.
- 13. Будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення.
- 14. Сільський, селищний, міський голова та його повноваження.
- 15. Організаційно-правові форми місцевого самоврядування в Україні.
- 16. Місцевий референдум.
- 17. Загальні збори громадян, їх рішення.
- 18. Місцеві ініціативи та громадські слухання.
- 19. Правова основа діяльності органів місцевого самоврядування.
- 20. Статути територіальних громад.

21. Повноваження органів самоорганізації населення.
22. Сесії рад: пленарні засідання рад та засідання їх постійних комісій.
23. Тимчасові контрольні комісії.
24. Нормативні та інші акти у формі рішень рад та їх виконавчих комітетів.
25. Асоціації органів місцевого самоврядування.
26. Правовий статус депутата місцевої ради.
27. Припинення повноважень депутата місцевих рад.
28. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
29. Фінансова основа місцевого самоврядування в Україні.
30. Що таке дотації та субвенції?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Які напрями реформи місцевого самоврядування в Україні?
2. Як Ви вважаєте, чи відповідає законодавство України про місцеве самоврядування європейським стандартам?
3. Яку роль повинні відігравати політичні партії у формуванні органів місцевого самоврядування?

ТЕМА 19

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ України

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття та сутність національної безпеки України.
2. Система забезпечення національної безпеки і оборони.
3. Повноваження основних суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Національні інтереси і загрози національній безпеці України.
2. Рада національної безпеки і оборони: конституційно-правовий статус.
3. Збройні Сили як гарант національної безпеки і оборони.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Основні напрями державної політики у сфері національної безпеки України.
2. Законодавчі основи забезпечення національної безпеки України.
3. Гарантування прав, свобод і обов'язків громадян України при забезпеченні національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

Нормативно-правові джерела

1. Про державний кордон України: Закон України України від 4 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.
2. Про Державну прикордонну службу України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 27. – Ст. 208.
3. Про загальний військовий обов'язок і військову службу: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 15. – Ст. 188.
4. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.
5. Про Збройні Сили України: Закон України від 6.12.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 108.

6. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – Ст. 1433.
7. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 6 квітня 2000 р. // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
8. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, Ст. 250.
9. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 237.
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України». Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015.

Додаткова література

1. Горбулін В. П. Засади національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 272 с.
2. Дзьобань О. П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: методологія дослідження та забезпечення : [монографія] / О. П. Дзьобань. – Х. : Константа, 2006. – 440 с.
3. Ліпкан В. А. Національна безпека та національні інтереси України / В. А. Ліпкан. – К. : КНТ, 2006. – 68 с.
4. Ліпкан В. А. Національна безпека України : [навч. посіб.] / В. А. Ліпкан. – К. : Кондор, 2008. – 552 с.
5. Ліпкан В. А. Теорія національної безпеки / В. А. Ліпкан. – К. : КНТ, 2009. – 631 с.
6. Настюк В. Я. Адміністративно-правові режими у сфері національної безпеки та протидії тероризму : [монографія] / В. Я. Настюк. – К. : НКЦ «Ін-т операт. діяльн. та держ. безпеки», 2008. – 245 с.
7. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) / Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник, В. Т. Білоус. – Ірпінь : Акад. ДПС України, 2000. – 304 с.
8. Нормативно-правова база у галузі безпеки і оборони України / заг. ред.: А. Гриценко, А. Єрмолаєв, Ф. Флурі. – К. : Центр дослідж. армії, коверсії та роззброєння, 2012. – 800 с.
9. Пилипчук В. Г. Правові основи діяльності державних органів та військових формувань у сфері національної безпеки України / В. Г. Пилипчук. – Х. : Право, 2008. – 150 с.
10. Пилипчук В. Г. Система і компетенція державних органів зі спеціальним статусом у сфері національної безпеки України : [монографія] / В. Г. Пилипчук, О. П. Дзьобань, В. Я. Настюк. – Х. : Право, 2009. – 200 с.

11. Пономаренко Г. О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно-правові засади : [монографія] / Г. О. Пономаренко. – Х. : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. – 448 с.
12. Правові основи військового будівництва та військово-цивільних відносин : зб. законодав. актів з питань нац. безпеки і оборони. – К. : Парлам. вид-во, 2005. – 827 с.
13. Ситник Г. П. Національна безпека України: теорія і практика / Г. П. Ситник, В. М. Олуйко, М. П. Вавринчук. – К. : Кондор, 2007. – 616 с.
14. Стратегія і тактика національної безпеки: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи України / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : Нац. центр з питань євроатлант. інтеграції, 2006. – 304 с.
15. Фурашев В. М. Національна безпека України: шляхи забезпечення, роль і місце суспільства. Євроатлантичний курс : [монографія] / В. М. Фурашев, С. Ф. Джердж. – К. : Синопис, 2009. – 176 с.
16. Антонов В. О. Національна безпека як складовий елемент національного суверенітету / В. О. Антонов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2011. – Вип. 51. – С. 210–214.
17. Антонов В. О. Об'єкти національної безпеки та їх особливості / В. О. Антонов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2013. – Вип. 59. – С. 65–71.
18. Антонов В. О. Поняття та зміст системи національної безпеки / В. О. Антонов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2010. – Вип. 48. – С. 137–144.
19. Антонов В. О. Суспільство як об'єкт національної безпеки Української держави / В. О. Антонов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2013. – Вип. 60. – С. 79–84.
20. Беззубов Д. О. Правова структура та принципи побудови системи національної безпеки в Україні / Д. О. Беззубов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2011. – Вип. 51. – С. 231–236.
21. Дзьобань О. Національні інтереси як основа національної безпеки: світоглядно-методологічні аспекти / О. Дзьобань // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. – Х., 2010. – № 3. – С. 124–136.
22. Завидняк І. І. Поняття та структура національної безпеки України / І. І. Завидняк // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2010. – Вип. 48. – С. 183–189.
23. Лихачов С. Національна безпека України як об'єкт державного управління / С. Лихачов // Право України. – 2009. – № 10. – С. 182–189.

24. Ліпкан В. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України у сфері національної безпеки України / В. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 12. – С. 4–8.

25. Мельник О. В. Розуміння категорії «національна безпека» у вітчизняному та зарубіжному правознавстві / О. В. Мельник // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2007. – Вип. 38. – С. 147–153.

26. Співак В. М. Національна безпека України в контексті стратегії глобалізаційного розвитку / В. М. Співак // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2009. – Вип. 45. – С. 604–612.

27. Шахов В. Національний інтерес і національна безпека в геостратегії України / В. Шахов, В. Мадіссон // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2013. – № 2. – С. 44–56.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Законспекуйте в зошиті основні положення Воєнної доктрини України.

2. У вигляді схеми опишіть заходи, що можуть бути вжито у зв'язку з оголошенням воєнного стану, права та обов'язки громадян під час воєнного стану.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Надайте поняття національній безпеці України.
2. Визначте об'єкти національної безпеки України.
3. Назвіть суб'єктів забезпечення національної безпеки України.
4. Назвіть елементи системи забезпечення національної безпеки і оборони.
5. Назвіть принципи національної безпеки.
6. Які загрози національній безпеці існують?
7. Назвіть напрями забезпечення національної безпеки.
8. Що включають у себе сили забезпечення національної безпеки?
9. Назвіть склад РНБО.
10. Які основні повноваження РНБО?
11. Що являє собою Воєнна доктрина України?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Як Ви вважаєте, чи є виправданими заходи обмеження прав і свобод людини і громадянина у період режиму воєнного стану?
2. Чи можуть бути винятки у сфері правосуддя в умовах воєнного стану?

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА ДО ВСІХ ТЕМ КУРСУ

1. Актуальні проблеми конституційного права України : [підручник] / за заг. ред. проф. Олійника А. Ю. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 554 с.
2. Алебастрова И. А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : [учебное пособие] / И. А. Алебастрова. – М. : Юриспруденция, 1996.
3. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации : [учебник] / М. В. Баглай. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2006. – 784 с.
4. Байрачна Л. К. Конституційне право України : [підручник для студ. юрид. спец. вищ. закладів] / Л. К. Байрачна, Ю. Г. Барабаш, Ф. В. Веніславський, В. І. Кичун, В. П. Колісник Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / В. П. Колісник (ред.), Ю. Г. Барабаш (ред.). – Х. : Право, 2008. – 416 с.
5. Байрачна Л. К. Конституційне право України : [підруч.] / Л. К. Байрачна, В. С. Журавський, В. П. Колісник ; За ред. Ю. М. Тодика, В. С. Журавський. – К. : Ін Юре, 2002. – 542 с.
6. Балакірева Р. С. Конституційне право України : [навч. посібник] / Р. С. Балакірева. – К. : Центр навч. літератури, 2003.
7. Бесчастний В. М. Конституційне (державне) право зарубіжних країн : [навч. посіб.] / В. М. Бесчастний, О. В. Філонов ; За ред. В. М. Бесчастного. – К. : Знання, 2007.
8. Гарчева Л. П. Конституционное право Украины : [учеб. пос.] / Л. П. Гарчева, А. Н. Ярьмыш. – Симферополь : Доля, 2000. – 336 с.
9. Годованець В. Ф. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В. Ф. Годованець. – К. : ИМАУП, 2005. – 360 с.
10. Годованець В. Ф. Конституційне право України : [конспект лекцій] / В. Ф. Годованець. – 2-ге вид. – К. : МАУП, 2001. – 216 с.
11. Годованець В. Ф. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. – К. : ДП Видавничий дім «Персонал», 2011. – 384 с.
12. Годованець В. Ф. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. – 384 с. – Бібліогр.: С. 365–381.

13. Гусарев С. Д. Загальна теорія держави і права (терміни, визначення, елементи змісту) : [навчальний посібник] / С. Д. Гусарев, А. Ю. Олійник, О. Л. Слюсарето. – К. : НАВСУ, 2000.

14. Демиденко В. О. Загальна характеристика конституційного права України (у схемах) : [посібник] / В. О. Демиденко. – К., 2011. – 100 с.

15. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. / Васильченко Оксана Петрівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 19 с.

16. Джерела конституційного права України / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Пархоменко, О. В. Скрипнюк [та ін.]. – К. : Наук. думка, 2010. – 710 с.

17. Довбиш В. А. Основи конституційного права України : [навч. посіб. для студ. всіх спец.] / за ред. В. А. Довбиш, І. Д. Похило. – Вінниця : ВДГУ, 2001. – 124 с.

18. Загальна теорія держави і права / За ред. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 2000.

19. Загальна теорія держави і права : [навч. посіб.] / за ред. В. В. Копейчикова. – К., 1997.

20. Історія держави та права України : [підручник у 2-х томах під редакцією академіка Рогожина А. Й.]. – К. : «Юрінком», 1996.

21. Козлова Е. И. Конституционное право России : [учебник] / Е. И. Козлова, О. Е. Кутафин. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект Велби, 2007. – 608 с.

22. Комаров С. А. Теория государства и права : [учебно-методическое пособие. Краткий учебник для вузов] / С. А. Комаров, А. В. Малько. – М. : Издательство НОРМА, 2001. – 448 с.

23. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : В 4 т.; Тома 1–2. Часть общая / Отв. ред. Б. А. Страшун. – М. : БЕК, 2000.

24. Конституционное право Украины / Сост. В. Д. Волков, Р. Ф. Гринюк, И. С. Щebetун. – Донецк, 2000.

25. Конституционное право Украины : [учебное пособие (для иностранных студентов)] / М. Н. Воронов, А. В. Зубенко, Т. Е. Кагановская и др. ; под ред. М. Н. Воронова. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. – 404 с.

26. Конституційне право України : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [Бисага Ю. М., Бисага Ю. Ю., Белов Д. М. та ін.] ; М-во освіти і науки України [та ін.]. – Ужгород : Ліра, 2007. – 370 с.: іл., табл.

27. Конституційне право України : темат. слов. / М-во внутр. справ України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Херсон. юрид. ін-т ; [упоряд. : Галуцько В. В. та ін.; за ред. В. В. Галуцька]. – Херсон : Херсон. міська друк., 2010. – 131 с.

28. Конституційне право України в схемах і дефініціях : [навч. посібник для студентів юрид. вузів та факультетів]. – Х. : Торнадо, 2003. – 328 с.

29. Конституційне право України. Академічний курс: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: у 2 т. / В. О. Антонов, О. В. Батанов, Н. В. Воротіна [та ін.] ; заг. ред. Ю. С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Юрид. думка, 2008. – 800 с.

30. Конституційне право України : [підручник] / За ред. О. Ф. Фрицького. – К. : Юрінком, 2002.

31. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. – К. : ДП Видавничий дім «Персонал», 2011. – 384 с. – Бібліогр.: С. 365–381.

32. Конституційне право України : [підруч.для студ. вищ. навч. закл.] / За ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. – Х. : Право, 2010. – 416 с.

33. Конституційне право України : [підручник] / За ред. В. Ф. Погорілка. – 2-е вид. – К. : Наукова думка, 2000. – 732 с.

34. Конституційне право України : [підручник для студентів ВНЗ] / За ред. академіка АПРН України, доктора юридичних наук, професора Ю. М. Тодики, доктора юридичних і політичних наук, професора В. С. Журавського. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 544 с.

35. Конституція незалежної України : [навч. посіб.] / Кол. авт. ; за ред. В. Ф. Погорілка, Ю. С. Шемшученка, В. О. Євдокимова. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Спілка юристів України. 2000. – 428 с.

36. Конституція України у судових рішеннях / М. П. Орзіх, А. А. Єзєров, Д. С. Терлецький. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 432 с.

37. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол. : В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. : Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2011. – 1128 с.

38. Копейчиков В. В. Основи конституційного права України : [посібник] / В. В. Копейчиков. – К. : «Юрінком», 2000.

39. Копейчиков В. В. Правознавство : [підручник] / В. В. Копейчиков. – К. : Юрінком Інтер, 2003.

40. Кравченко В. В. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В. В. Кравченко. – Вид. 6-те, випр. та доповн. – К. : Атіка, 2009. – 608 с.

41. Кравченко В. В. Конституційне право України у визначеннях та схемах / В. В. Кравченко. – К. : Атіка, 2002.
42. Кравченко В. В. Муніципальне право України : [навч. посібник] / В. В. Кравченко, М. В. Пітнік. – К. : Атіка, 2003. – 672 с.
43. Кравченко В. В. Конституційне право України : [тематичний словник термінів і визначень] / В. В. Кравченко, Ф. І. Сербан. – К., 1996.
44. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : [навчальний посібник] / М. В. Кравчук. – 3-тє вид., змін. і доп. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 247с.
45. Краснов М. А. Толковый словарь конституционных терминов и понятий / М. А. Краснов, В. А. Кряжков. – СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 418 с.
46. Курс конституционного права Украины. Том 1. Общая часть: Основы теории конституционного права : [учебник] / Под ред. М. А. Баймуратова и А. В. Батанова. – Х. : Одиссей, 2008. – 672 с.
47. Кушніренко О. Г. Конституційне право України в схемах і дефініціях : [навч. посібник для студентів юрид. вузів та факультетів] / О. Г. Кушніренко, Т. М. Слинко, В. Ф. Веніславський. – Х. : Торнадо, 2003. – 328 с.
48. Майданник О. О. Конституційне право України : [навч. посіб.] / О. О. Майданник. – К. : Алерта, 2011. – 380 с.
49. Мишин А. А. Конституция США. Политико-правовой комментарий / А. А. Мишин, В. А. Власикин. – М. : Международные отношения, 1985.
50. Муніципальне право України : [підручник] за редакцією докторів юридичних наук, професорів Погорілка В. Ф., Фріцького О. Ф. – К. : Юрінком. – 2001.
51. Никулин В. В. Конституционное право России : [учебное пособие] / В. В. Никулин. – Тамбов, 2003. – 96 с.
52. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : [підруч.] / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко ; За заг. ред. проф. В. Л. Федоренка. – К. : КНТ, Вид-во Ліра К, 2011. – 532 с.
53. Правознавство : [підручник] / За відп. ред. О. В. Дзери. – 10-те вид. перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 848 с.
54. Сergyгін В. О. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В. О. Сergyгін ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : [ХНУВС], 2010. – 368 с.
55. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс) : [підручник] / О. Ф. Скакун. – Х. : Еспада, 2006. – 776 с.

56. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : [підручник] / / О. Ф. Скакун ; Пер. з рос. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
57. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : [підручник] / О. Ф. Скакун. – 3-тє видання. – К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. – 524 с.
58. Скрипнюк О. В. Курс сучасного конституційного права України : [академ. вид.] / О. В. Скрипнюк. – Харків : Право, 2009. – 468 с.
59. Смоленский М. Б. Конституционное право Российской Федерации : [учебник] / М. Б. Смоленский, М. В. Мархгейм. – М. : Феникс, 2007. – 445 с.
60. Совгиря О. В. Конституційне право України : [навчальний посібник] / О. В. Совгиря. Повний курс. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 544 с.
61. Совгиря О. В. Конституційне право України. Повний курс : [навч. посіб.] / О. В. Совгиря, Н. Г. Шукліна. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 544 с.
62. Сташків Б. І. Конституційне право України : [навч. посібник] / Б. І. Сташків. – Чернігів, 1999.
63. Теліпко В. Е. Конституційне та конституційно-процесуальне право України : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Е. Теліпко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 568 с.
64. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права / укладачі : Л. Р. Наливайко, М. В. Беляєва. – К. : «Хай-Тек Пресс», 2013. – 342 с.
65. Тодика Ю. М. Конституційне право України як галузь права / Ю. М. Тодика. – Х., 1995.
66. Тодика Ю. М. Наука конституційного права України на сучасному етапі. – Х., 1996.
65. Тодыка Ю. Н. Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина : [учебное пособие]. – Харьков : Фолио – Райдер, – 1998. – 292 с.
66. Тодыка Ю. Н. Конституционное право Украины: отрасль права и наука : [уч. пособие] / Ю. Н. Тодыка, Е. В. Супрунюк. – Симферополь : Таврида, 1997.
67. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : [підручник] / О. Ф. Фрицький. – Вид. 3-є, перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.
68. Чушенко В. І. Конституційне право України : [підруч.] / В. І. Чушенко І. Я. Заяць. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 488 с.
69. Чушенко В. І. Конституційне право України : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / В. І. Чушенко, І. Я. Заяць; за заг. ред. В. І. Чу-

шенка; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Вид. 2-ге, допов. і переробл. – К. : Ін Юре, 2009. – 547 с.

70. Чушкенко В. Основи конституційного права України. Правознавство / В. Чушкенко, І. Заяць. – Львів : «Новий світ», 2003.

71. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн / В. М. Шаповал. – К. : Артек, 2000.

72. Шаптала Н. К. Конституційне право України / Н. К. Шаптала, Г. В. Задорожня. – Дніпропетровськ : ТОВ «ЛізуновПрес», 2012. – 472 с.

73. Шаптала Н. К. Конституційне право України : [навч. посіб.] / Н. К. Шаптала, Г. В. Задорожня. – Запоріжжя : Дике Поле, 2012. – 479 с.

74. Шляхтун П. П. Конституційне право України : [підруч.] / П. П. Шляхтун. – К. : Освіта України, 2008. – 592 с.

СЛОВНИК

Абсентеїзм – ухиляння від участі в голосуванні (неявка виборців на вибори).

Автономія (грец. *αυτος* – «сам» і грец. *νομος* – «закон») – це право самостійного здійснення державної влади чи управління, надане якійсь частині держави, що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавним законом або конституцією.

Автономія (грец. грец. *αυτος* – «сам» і грец. *νομος* – «закон») – право самостійного здійснення державної влади чи управління, надане якійсь частині держави, що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавним законом або конституцією. Автономія означає право якогонебудь національно-територіального утворення (наприклад, області) самостійно здійснювати внутрішнє управління.

Агентство – центральний орган виконавчої влади більшість функцій якого складають функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління.

Адміністративно-територіальна одиниця – область, район, місто, район у місті, селище, село.

Адміністрація Президента України – постійно діючий орган, утворений Президентом України для здійснення його повноважень.

Акти Кабінету Міністрів – це постанови, що мають нормативний характер та розпорядження з оперативних, організаційно-розпорядчих та інших питань, які не мають нормативного характеру.

Активне виборче право (об'єктивне виборче право) – система правових норм, що регулюють виборчу систему в широкому значенні. Зазвичай, предметом виборчого права вважаються пов'язані з виборами суспільні відносини, в яких прямо або опосередковано беруть участь громадяни.

Активне виборче право України – одна з юридичних гарантій права громадян України на участь в управлінні державними і громадськими справами, проголошеного Конституцією України.

Альтернативна (невійськова) служба – служба, яка запроваджується замість проходження строкової військової служби і має на меті виконання обов'язку перед суспільством.

Апарат Верховної Ради України – допоміжний орган, що складається з державних службовців (посадових і службових осіб) та тех-

нічного персоналу і здійснює організаційне, правове, наукове, документальне, інформаційне, експертно-аналітичне, матеріально-технічне та фінансове забезпечення діяльності Верховної Ради, її органів, народних депутатів, депутатських фракцій та депутатських груп у Верховній Раді.

Апатрид – особа без громадянства, тобто особа, що не має громадянства будь-якої держави, її правове становище визначається законодавством держави перебування і, за деякими винятками, прирівнюється до правового статусу власних громадян.

Апатризм – правове становище особи, при якому вона не перебуває в громадянстві іншої будь-якої державі.

Асиміляція (лат. *assimilatio*) – дія за значенням робити когось, щонебудь подібним до себе, перетворювати на свій лад.

Асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання – це добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав та інтересів територіальних громад, сприяння місцевому та регіональному розвитку.

Асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання – добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав та інтересів територіальних громад, сприяння місцевому та регіональному розвитку.

Атрибути державності – включають у себе герб, гімн, прапор, офіційну назву держави, столицю, конституцію, парламент, уряд, законодавство, святкові церемонії, державну мову, державну печатку, національні пісні, почесні значки, державні штандарти.

Безпосередня демократія (пряма демократія, пряме народовладдя) – сукупність форм організації державної влади, за якої основні рішення щодо управління справами суспільства й держави схвалюються безпосередньо всіма громадянами на референдумах, зборах, звітах депутатів і виконавчих органів перед населенням. До безпосередньої демократії також відносяться дорадчі опитування, народні обговорення.

Біпатрид – особа, яка одночасно належить до громадянства двох або більше держав. Подвійне громадянство – результат колізії законів про громадянство різних держав. Воно може виникнути, наприклад,

при народженні дітей від батьків, що мають різне громадянство, при натуралізації та ін.

Бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

Верховна Рада України (парламент) – єдиний законодавчий орган України. Один із вищих державних органів.

Вето – заборона, яка накладається трибуном (головою держави) на рішення іншого державного органу. В сучасних державах право вето, як правило, надається главі держави щодо законів, які ухвалює парламент.

Вибори – передбачена конституцією та законами форма прямого народовладдя, за якою шляхом голосування формуються представницькі органи державної влади та місцевого управління (самоврядування).

Виборча дільниця – територіальна виборча одиниця для проведення голосування і підрахунку голосів на виборах.

Виборча система – це сукупність юридичних норм, що забезпечують певний тип організації влади, участь суспільства у формуванні державних, представницьких, законодавчих, судових і виконавчих органів, принципи, на основі яких здійснюються вибори, права громадян обирати й бути обраними, вираження волі тієї частини населення, яка за законодавством вважається достатньою для визначення результатів виборів легітимними.

Виборче право – це сукупність юридичних норм, що закріплюють права громадян обирати й бути обраними в органи державної влади, а також право відкликання виборцями обраних осіб, які не виправдали їхньої довіри. Термін «виборче право» має два значення: об'єктивне (активне) і суб'єктивне (пасивне).

Виборчий корпус – усі громадяни держави, які користуються виборчим правом.

Виборчий процес – це діяльність уповноважених органів і громадян, спрямована на формування органів державної влади та місцевого самоврядування.

Виборчий процес – це здійснення суб'єктами виборів виборчих процедур, передбачених Законом.

Виборчий цenz (лат. *Census* від лат. *censeo* – роблю перепис, опис) – встановлені в конституції або законах умови, що обмежують коло осіб, які мають право брати участь у виборах.

Виборчі комісії – передбачені Конституцією і законами України органи для організації та проведення виборів, а саме: Центральна виборча комісія, виборча комісія Автономної Республіки Крим, окружні, дільничні виборчі комісії. Крім того, для проведення виборів у місцеві ради утворюються територіальні виборчі комісії.

Видворення іноземця за межі України – специфічний вид адміністративного стягнення, який полягає у пропозиції іноземцю або особі без громадянства добровільно залишити країну перебування і застосовується у випадках вчинення вказаними особами адміністративних правопорушень, які злісно порушують порядок.

Виключна (морська) економічна зона – це акваторії Чорного моря зі всіма природними ресурсами, прилеглі до України, які лежать за межами державної території України (її територіальних вод, хоча самі територіальні води теж можна вважати продовженням економічної зони) і по праву вважаються водами відкритого моря.

Виконавчі органи рад – органи, які відповідно до Конституції України та Закону «Про місцеве самоврядування» створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування в межах, визначених законами. Виконавчими органами є виконавчий комітет, відділи й управління, інші виконавчі органи галузевої та функціональної компетенції сільських, селищних, міських рад.

Висновки Конституційного Суду України – це вид рішення суду, за результатами розгляду справ з питань про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту; щодо відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України; щодо порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

Відносно децентралізована унітарна держава – це держава, яка характеризується поєднанням прямого державного управління на місцях із місцевим самоврядуванням: на вищому (область) та середньому (район) субнаціональних територіальних рівнях одночасно функціонують органи виконавчої влади загальної компетенції та органи місцевого самоврядування.

Військова служба – державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язаній із захистом Вітчизни.

Військовий обов'язок – встановлений у деяких державах законом обов'язок населення нести військову службу у збройних силах своєї країни.

Віковий ценз – це встановлена законом вимога, відповідно до якої право брати участь у виборах надається лише після досягнення певного віку.

Вільні вибори – громадянам України забезпечуються умови для вільного формування своєї волі та її вільного виявлення при голосуванні; застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному виявленню волі виборця, забороняється; для забезпечення умов для вільного волевиявлення військовослужбовцям строкової служби в день голосування надається відпустка для участі в голосуванні не менш як на чотири години.

Вірча грамота (фр. *lettre de créance*, лат. *litterae credentiales* або *l. fidei*) – документ, за допомогою якого здійснюється акредитація дипломатичного представника. Назва походить від слова «вірити», оскільки основний сенс грамоти – прохання до глави приймаючої держави «вірити всьому тому, що буде говорити» глава дипломатичного представництва.

Власність – це суспільна форма володіння матеріальними і нематеріальними благами, яка виражає соціальні та виробничі відносини між людьми у процесі суспільного виробництва, розподілу, обміну та споживання.

Власність українського народу – це такі об'єкти права власності як земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони.

Восний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і

законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Гарантії прав і свобод особи – це юридичні засоби забезпечення повного, неухильного і безперешкодного здійснення кожним своїх прав і свобод, охорони прав і свобод від можливих протиправних посягань і їх захисту від будь-яких незаконних порушень.

Геноцид (від грец. *γένος* – род, плем'я та лат. *caedo* – убиваю) – цілеспрямовані дії з метою знищення повністю або частково окремих груп населення чи цілих народів за національними, етнічними, расовими або релігійними мотивами.

Гідність – це поняття моральної свідомості, яке виражає уявлення про цінність всякої людини, як моральної особистості, а також категорія етики, що означає особливе моральне ставлення людини до самої себе і ставлення до неї з боку суспільства, в якому визнається цінність особистості.

Гіпотеза – це структурний елемент норми права, який вказує на певні життєві обставини, наявність чи відсутність яких надає можливість реалізувати закріплені в нормі права та обов'язки. Отже, це елемент норми права, який вказує на умови, за яких ця норма підлягає застосуванню.

Господарські товариства – об'єднання юридичних або фізичних осіб, господарська діяльність яких спрямована на отримання прибутку, статутний (складений) капітал яких поділений на частки між учасниками.

Громадська спілка – це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи.

Громадські організації – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів.

Громадянин країни – це людина, яка належить до певної країни, де вона має відповідний юридичний статус, або співвідносить себе з нею. Громадянин має певні права, а також відповідні обов'язки. Поняття громадянин визначає місце людини в державі.

Громадянство (від лат. *civis* – житель міста (звідси – цивілізація) – юридичний зв'язок особи (людини) з певною державою, який передбачає наявність в особи і держави взаємних нормативно закріплених прав, обов'язків, відповідальності.

Громадянське суспільство – це спільність вільних, незалежних, рівноправних людей, кожному з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником, користуватися економічною свободою та надійним соціальним захистом, іншими правами та свободами, брати активну участь у політичному житті та в інших сферах життєдіяльності людини і громадянина.

Двопалатний парламент (Бікамералізм або Двопалатна система) – структура парламенту (а іноді й інших представницьких органів), при якій він складається з двох палат.

Декларація (від лат. – заява, вислів) – це нормативно-правовий акт, що регламентує урегулювання найбільш загальних суспільних відносин; це назва окремих політико-правових актів, яким властива відповідна урочистість та особлива значущість для розвитку суспільства і держави загалом. Декларації становлять переважно принципи, а не конкретні норми права, тому їх положення потребують додаткового законодавчого врегулювання.

Деліктоздатність – здатність особи нести юридичну відповідальність за шкоду, заподіяну її протиправними діями.

Демократична держава – це держава, в якій створюються найсприятливіші умови для широкої і реальної участі її громадян в управлінні справами держави й суспільства, забезпечується багатоманітність політичного та культурного життя, в якій народ сам обирає главу держави, парламент, органи місцевого самоврядування.

Демократія – політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ.

Денонсація (фр. *denoncer* – розривати) – припинення дії міжнародного договору шляхом повідомлення однієї держави іншій про припинення дії укладеного між ними міжнародного договору, здійснене в порядку і в термін, обумовлені цим договором.

Депутат місцевої ради – представник інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад, який відповідно до Конституції України і Закону України «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Він є повноважним і рівноправним членом відповідної ради представницького органу місцевого самоврядування.

Депутатська недоторканість (імунітет) – це неможливість притягнення депутата до юридичної відповідальності за діяння, які містять ознаки злочинів та/або правопорушень, без попереднього санкціону-

вання парламентом (в деяких випадках – після прямої заборони при-тягнення депутата до відповідальності).

Депутатський індемнітет (лат. *indemnitas (indemnitas)*) – це передбачена національним законодавством нагорода депутатів за їх діяльність, яка включає в себе заробітну плату, компенсацію за оплату проїзду, користування послугами зв'язку, покриття витрат на резиденцію, поїздки.

Держава – суверенне політичне утворення, країна з певною територією, господарством і політичною владою в ній. Держава є основним носієм прав і обов'язків у міжнародних відносинах.

Державна власність – привласнення державою (як суб'єктом власності) засобів виробництва, робочої сили, частки національного доходу та інших об'єктів власності у різних сферах суспільного відтворення.

Державна символіка – це зовнішня атрибутика сучасної держави у формі знаків, символів, кольорів тощо, яка репрезентує національно-державницьку ідею, складова її конституційного ладу, частина національної символіки, яка містить насамперед герб, прапор і гімн. Вона концентровано виражає провідну роль нації у становленні власної держави.

Державне правління – спосіб організації вищої державної влади.

Державний Герб – це закріплений у законодавстві офіційний умовний знак, який через графічне чи кольорове зображення окремих фігур виражає коло певних ідей політичного характеру та символізує суверенітет держави.

Державний герб України – складається із великого і малого гербів України. Сьогодні використовується тільки малий герб України; щодо великого герба України, то наразі жоден законопроект не набув статусу закону.

Державний Гімн – це закріплена в законодавстві країни музично-поетична емблема держави, яка через систему (набір) музично-поетичних образів виражає певне коло ідей політичного характеру та символізує суверенну державу, в музичному вираженні юридично уособлює державу.

Державний Гімн України – це національний гімн на слова П. Чубинського, музику М. Вербицького. Державний Гімн як офіційний символ держави виконують під час підняття Державного Прапора, відкриття урочистих засідань, на початку офіційних зустрічей на найвищому рівні, прийняття військової присяги, відкритті спортивних

змагань тощо. Слова Гімну затверджуються законом, що ухвалюється не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Державний обвинувач – сторона у кримінальному провадженні, що відповідає за виклад доказів проти особи, обвинуваченої у здійсненні кримінального правопорушення, в ході судового розгляду в кримінальному судочинстві.

Державний Прапор – це закріплене в законодавстві офіційне полотнище держави, в якому шляхом добору певних кольорів (іноді з використанням малюнків чи написів) виражено ідеї політичного характеру.

Державний Прапор України – стяг з двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів: верхня смуга – синього кольору, нижня – жовтого. Співвідношення ширини прапора до його довжини – 2:3. Державний Прапор піднімається на будинках органів державної влади і управління, органів місцевого самоврядування, дипломатичних і консульських представництв України, на прикордонних заставах та митницях, на засобах пересування перших осіб та дипломатичних представників і консулів України, як кормовий прапор на морських суднах України, під час офіційних зустрічей на найвищому рівні, на відкритті спортивних змагань тощо.

Державний режим – порядок здійснення державної влади певними методами і способами.

Державний суверенітет означає можливість держави самостійно і незалежно від влади інших держав виконувати функції на своїй території та за її межами. Він характеризується верховенством, єдністю та незалежністю державної влади.

Державний устрій – спосіб поділу держави на певні складові частини та розподілу влади між державою та її частинами.

Державні символи – це визначені і закріплені на конституційно-правовому рівні офіційні знаки держави, які в лаконічній формі відображають її суверенітет та ідеологію і, як правило, мають етнічно-національне походження.

Децентралізована унітарна держава – це держава, в якій місцеві органи формуються незалежно від центральних органів влади (обираються населенням і т. п.) та користуються значними повноваженнями у вирішенні місцевих питань.

Джерела конституційного права України права – це нормативний акт, у якому містяться конституційно-правові норми.

Дисидент (лат. *dissidens* – відступник) – людина, політичні погляди якої істотно розходяться з офіційно встановленими в країні, де вона живе; політичний інакодумець. Часто це призводить до гонінь, репресій і переслідувань його з боку влади.

Диспозиція – елемент правової норми, в якій зазначаються права або обов'язки суб'єктів. Диспозиція вказує, описує дозволена (можливу), обов'язкову (необхідну) або заборонену (неприпустиму) поведінку суб'єкта. Диспозиція є центральним елементом правової норми.

Дитячі громадські організації – об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства.

Дієздатність – це здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Дорадчі опитування (всеукраїнські та місцеві) – спосіб виявлення волі громадян при вирішенні важливих питань загальнодержавного та місцевого значення (консультативні референдуми), результати яких розглядаються і враховуються при ухваленні рішень відповідними державними органами.

Екстрадиція (видача затриманої особи) – форма міжнародної співпраці держав у боротьбі зі злочинністю. Полягає в арешті і передачі однією державою іншій (за запитом) особи, що підозрюється або обвинувачується в скоєнні злочину, або ж засудженого злочинця.

Етнічні об'єднання – це злиття близьких по мові і культурі груп у більшу етнічну спільність, злиття раніше самостійних, але споріднених по мові і культурі народів у єдиний новий, більший етнос (консолідація, етнічна асиміляція, міжетнічна інтеграція тощо).

Етногенез – процес формування і розвитку етносу.

Етнос – всі етнічні спільності.

Європейська інтеграція – це процес політичної, юридичної, економічної (а в деяких випадках – соціальної та культурної) інтеграції європейських держав, у тому числі й частково розташованих у Європі.

Жорстка конституція (за порядком внесення змін) – це конституція, зміни до якої вносяться в ускладненому порядку, тобто з дотриманням законодавчо визначених спеціальних процедур. Зазвичай, такий порядок закріплюється в тексті конституції, а сама жорсткість покликана забезпечити авторитет та стабільність основного закону.

Загальна середня освіта – цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності.

Загальне виборче право – право голосу на виборах депутатів мають громадяни України, яким на день голосування виповнилося вісімнадцять років. Громадяни України, які мають право голосу, є виборцями.

Закон (англ. *law*, англ. *principle*, нім. *Gesetz n*) – нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що регулює найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил (норм); ухвалений в особливому порядку законодавчим органом (парламентом), або безпосередньо народом.

Законодавча ініціатива – внесення проекту закону в офіційному порядку до законодавчого органу певними органами й особами.

Законодавчий процес – це процедура ухвалення закону, яка складається з певних стадій – самостійних, логічно завершених етапів і організаційно-технічних дій.

Законотворчість – це процес творення закону від законодавчого замислу, прогнозування, розроблення законопроекту до введення його в дію, тлумачення та можливого подальшого коригування (зміни, доповнення).

Засоби масової інформації (ЗМІ), мас-медіа (*mass media* – преса (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, інтернет, кінематограф, звукозаписи та відеозаписи, відеотекст, телетекст, рекламні щити та панелі, домашні відеоцентри, що поєднують телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку. Всім цим засобам притаманні якості, що їх об'єднують – звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний зміст виробництва і розповсюдження інформації.

Захист Вітчизни – це його оборона в разі нападу на нього або на його союзників, оголошення війни або загальної мобілізації. Захист Вітчизни означає охорону незалежності країни, її території, населення, матеріальних і духовних цінностей.

Заяви ВРУ – це офіційне звернення Верховної Ради України, яке за своєю сутністю відповідає зверненню. Заяви є ненормативним актом ВРУ, адресовані до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, а також парламентів інших держав чи міжнародних органів з відповідною інформацією чи обставинами, які мають юридичне значення.

Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Звернення ВРУ – це завжди індивідуально-владні акти, які адресуються конкретним суб'єктам з приводу особливих подій.

Звернення до суду – це акт реагування прокурора при виявленні порушень закону в межах і в порядку, передбачених законом випадках.

Звичайний закон – це закон, що ухвалюється Верховною Радою України в порядку законодавчої процедури, встановленої Регламентом Верховної Ради України, з усіх питань законодавчого регулювання, за винятком тих питань, які регулюються безпосередньо Конституцією України.

Зміст конституційно-правових відносин – це соціальна поведінка (діяльність) суб'єктів конституційного права, що забезпечується і спрямовується державою шляхом визначення їх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

Імміграція (лат. *immigro* – вселяюся, в'їжджаю) – в'їзд громадян інших держав у країну на довгострокове перебування або постійне проживання. Як правило, зумовлена економічними або політичними причинами, рідше релігійними чи родинними міркуваннями.

Імпічмент (англ. *impeachment*) – у конституціях деяких держав процедура притягнення до суду парламенту вищих посадових осіб держави.

Імпічмент Президента – це процедура усунення президента з поста за вчинення ним державної зради або іншого злочину, яка здійснюється Верховною Радою України.

Імпічмент Президента України – це процедура усунення його з поста за підставами, визначеними Конституцією.

Індемнітет – (від лат. *indemnitas* – відшкодування збитків) – у міжнародному праві – відшкодування втрат, компенсація.

Індивід – людина (людська істота), як окремий представник біологічного роду (*homo sapiens*), що володіє тільки їй властивими природними психічними і фізичними якостями, відрізняється від іншої такої самої істоти.

Іноземець – громадянин, підданий іншої держави, країни; чужоземець, чужинець. Дослівно – «особа з інших земель».

Інспекція – центральний орган виконавчої влади, більшість функцій якого складають контрольно-наглядові функції за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадо-

вими особами, юридичними та фізичними особами актів законодавства.

Інститут конституційного права (від лат. *institutum* – настанова, установа) – сукупність норм права, які регулюють певне коло однорідних, однопорядкових суспільних відносин і утворюють однорідну групу.

Інтеграція (від лат. *integrum* – ціле, лат. *integratio* – відновлення) – це процес об'єднання (зближення) частин в цілому.

Інтерпеляція – звернення депутата парламенту до уряду або його представника з певним питанням, після обговорення якого приймається відповідна ухвала.

Керівництво Верховної Ради України – посадові особи, що організують роботу парламенту, координують роботу його структурних підрозділів, здійснюють представницькі функції.

Коаліція – (від фр. *coalition* – англ. *coalition* – новолат. *coalitio* – союз, об'єднання – лат. *coalescere* – рости разом) – об'єднання держав або партій для досягнення спільної мети.

Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді – це добровільне об'єднання депутатських фракцій, яке формується у Верховній Раді за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій.

Кодифікована (писана) конституція (за способом зовнішнього виразу) – це конституція, яка викладена у вигляді одного нормативно-правового акта та містить нормативний матеріал у систематизованій формі. Переважна більшість конституцій ухвалюються у вигляді кодифікованого акта.

Колегіальний розгляд справи – це принцип процесуального права відповідно до якого справи в різних судових інстанціях розглядаються колегіально у відповідному складі (трьох професійних суддів; двох професійних суддів і трьох присяжних засідателів).

Колегія міністерства – консультативно-дорадчий орган, що утворюється для підготовки рекомендацій щодо виконання завдань міністерства.

Комітет Верховної Ради України – орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій

Компетенція (лат. – відповідність, узгодженість) – сукупність повноважень будь-якого органу чи посадової особи, які визначають

можливості цього органу або посадової особи ухвалювати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи легального примусу, тобто це сукупність прав і обов'язків, установлених в офіційній формі.

Комунальна власність – одна із форм власності (поряд із державною, приватною, власністю українського народу). Поряд із державною власністю це є одна з двох форм публічної власності, за своєю суттю комунальна власність є колективною. Поняття «комунальна власність» і «муніципальна власність» є синонімами.

Комунальна власність – це власність територіальних громад первинного рівня (тобто жителі сіл; добровільних об'єднань у сільську громаду жителів кількох сіл; селищ; міст), територіальні громади вторинного рівня (жителі районів, областей), а також органів місцевого самоврядування та їх виконавчі органи.

Конституційна юрисдикція – (лат. *jurisdictio* – судочинство, від *jus (juris)* – право і *dictio* – проголошення) – 1) діяльність судових і так званих квазісудових органів, спрямована насамперед на визначення відповідності певного кола правових актів конституції, а також на реалізацію деяких інших повноважень. Конституційна юрисдикція здійснюється в порядку конституційного провадження. Відповідна діяльність спеціалізованих судових органів відбувається у формі конституційного судочинства; 2) сфера компетенції судових і так званих квазісудових органів, що зумовлює зміст їх вищевказаної діяльності.

Конституційна юрисдикція (лат. *jurisdictio* – судочинство, від *jus (juris)* – право і *dictio* – проголошення) – це конституційне правосуддя, одним із завдань якого є офіційне тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи.

Конституційне звернення – це письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи.

Конституційне подання – це письмове клопотання до Конституційного Суду України про визнання правового акта (його окремих положень) неконституційним, про визначення відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України, конституційності міжнародного договору або про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та

законів України, надання висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту, порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

Конституційне провадження – провадження у справах у Конституційному Суді України.

Конституційне судочинство – це порядок розгляду і вирішення справ у конституційних судах; процесуальна діяльність уповноважених судових органів з розгляду конституційно-правових конфліктів.

Конституційний Договір – це політико-правова угода між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до ухвалення нової Конституції України.

Конституційний закон – це закон, яким вносяться зміни до тексту Конституції України або припиняється чинність окремих її положень. Він ухвалюється в порядку, передбаченому розділом XIII Конституції України. Текст змін до Конституції, викладений у конституційному законі, що набрав чинності, є невід’ємною частиною Конституції України.

Конституційний контроль – будь-яка форма перевірки на відповідність конституції актів та дій органів публічної влади, а так само громадських об’єднань, що здійснюють публічні функції або створені (формально і/або фактично) для участі у здійсненні публічної влади. У випадку, якщо конституційний контроль здійснюється судовим органом, він – за своєю формою – є конституційним судочинством.

Конституційний лад – основоположні принципи організації та діяльності держави, що визначають форму і засоби організації Української держави, забезпечують людині та громадянину права і свободи та характеризують її як конституційну державу.

Конституційний Суд України – єдиний колегіальний орган конституційної юрисдикції в Україні, що вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Конституційні обов’язки людини і громадянина – це встановлена державою в інтересах суспільства і людини й закріплена в Конституції необхідність, що визначає кожному громадянину відповідний вид і міру належної поведінки.

Конституційно-правовий статус особи – загальні, основоположні засади, за допомогою яких у Конституції визначаються основні права, свободи і обов’язки людини і громадянина, а також гарантії їх здійснення, тобто можливість мати, володіти, користуватися і розпоряджатися економічними, політичними, культурними та іншими соціальними цінностями, благами; користуватися свободою дій і поведінки.

Конституційно-правові відносини – нормативно визначені суспільно-політичні відносини, що виникають, змінюються або припиняються внаслідок діяльності чи поведінки суб’єктів конституційно-правових відносин і породжують конституційні права й обов’язки учасників цих відносин.

Конституціоналізм – наукова концепція (про конституційну державу, конституційне правління), згідно з якою конституція встановлює процедуру здійснення владних функцій, обмежує функції державної влади.

Конституція – від лат. *constitutio* – установа, устрій.

Конституція України – основний закон держави, що ухвалюється, змінюється і скасовується в особливому порядку, який визначає державний устрій, порядок і принципи функціонування представницьких, виконавчих та судових органів влади, виборчу систему, права й обов’язки держави, суспільства та громадян. Конституція – основа всього законодавства держави.

Конституція України є основним (основоположним) законом України, який визначає загальні засади конституційного ладу, закріплює суверенітет Українського народу, основні права, свободи та обов’язки людини і громадянина, встановлює форми народного волевиявлення, статус, організацію та порядок діяльності органів державної влади, порядок відносин між ними, визначає територіальний устрій України, засади місцевого самоврядування, встановлює державні символи, а також регулює інші найбільш важливі суспільні відносини. Має найвищу юридичну силу.

Консультативна рада з питань інформатизації при Верховній Раді України – дорадчо-консультативний орган, створений для сприяння Верховній Раді України у виробленні політики у сфері інформатизації, при підготовці та затвердженні завдань Національної програми інформатизації з урахуванням найновіших досягнень і технологічних рішень.

Континентальний шельф – частина континенту занурена нижче рівня моря. Континентальний шельф поступово знижується від берегової лінії до перегину на глибині бл. 200 м, від якого починається континентальний схил.

Контрасигнація – скріплення актів Президента України підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

Конфедерація (англ. *confederation*, нім. *konföderation*, лат. *confœderatio*) – союз держав, кожний член якого зберігає незалежність, має власні органи державної влади та управління, але водночас створює спеціальні органи для координації діяльності в певних, чітко визначених сферах (насамперед військовій, рідше зовнішньополітичній, економічній та інших сферах).

Конфесійні об'єднання – релігійна організація, утворена для спільного сповідання і поширення релігійного вчення.

Конфесія (лат. *confessio* – визнання) – особливість віросповідання в межах певного релігійного вчення, а також об'єднання віруючих, послідовників цього релігійного віросповідання. Термін конфесія часто вживається для опису різних християнських церков, наприклад, Православ'я, Католицизму і багатьох варіантів Протестантизму. Цей термін також використовується і для опису гілок Юдаїзму (ортодоксали, консерватори, реформатори та реконструктори), та зрідка для гілок Ісламу (суніти та шіїти).

Корінні народності – народи, які проживають у багатоетнічних суспільствах незалежних країн і є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є ця країна споконвіку, у період її завоювання або колонізації або в період встановлення наявних державних кордонів.

Корпорація – це юридична особа, що створена суб'єктами господарювання з метою регулювання своєї діяльності.

Країна – територія з визначеними кордонами і населенням, що в політико-географічному відношенні може мати державний суверенітет (незалежність) або бути залежною.

Культурна спадщина – сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини.

Людина – біосоціальна істота, продукт біологічної еволюції живих організмів.

Людина в юридичному значенні – суб'єкт права, який наділений сукупністю різноманітних прав і обов'язків.

Мажоритарна виборча система – порядок визначення результатів голосування, коли обраним вважається кандидат, який одержав на виборах більшість (абсолютну чи відносну) голосів виборців.

Мажоритарна система абсолютної більшості – це система, відповідно до якої для обрання особи потрібна абсолютна більшість поданих за округом голосів (50 % + 1).

Мажоритарна система відносної більшості – це система, відповідно до якої обраним вважається той кандидат (або список кандидатів), який набрав голосів більше, ніж кожний із його супротивників окремо, навіть якщо він набрав менше половини.

Мандат – (лат. *mandatum* – доручення) – юридичне відношення представництва, а також документ, що засвідчує законність цього представництва.

Мандат депутата (депутатський мандат) – це строкове уповноваження особи (мандатарія) на здійснення представницької влади в об'ємі, делегованому сувереном влади – народом (мандатором), підтверджений фактом обрання депутата на відповідну посаду.

Метод правового регулювання конституційного права – сукупність способів і засобів правового впливу на суспільні відносини, які регулюються нормами конституційного права.

Механізм держави – це система нормативно визначених, взаємодіючих органів та організацій держави, створених для реалізації її завдань і функцій та наділених спеціальними повноваженнями у відповідній сфері діяльності.

Міністерства – центральні органи виконавчої влади, які забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах, проведення якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією та законами України.

Місцеве самоврядування – право територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах закону.

Міська рада – орган місцевого самоврядування у містах України, що представляє міську територіальну громаду та здійснює від її імені і в її інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування, визначені законодавством України.

Надзвичайна екологічна ситуація – надзвичайна ситуація, за якої на окремій місцевості сталися негативні зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави.

Надзвичайна ситуація (НС) – порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті або території, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією,

великою пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат.

Надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства.

Надзвичайні режими – це спеціальні правові режими життєдіяльності населення, здійснення господарської діяльності та функціонування органів влади на території, де виникла надзвичайна ситуація. Головним у їх змісті є те, що вони суттєво змінюють правовий статус суб'єктів цієї території, у деяких випадках – систему органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, встановлюють заходи, які застосовуються для врегулювання ситуації.

Народ (грецькою – *ἔθνος* (етнос) – багатопланове поняття, яке може мати такі значення: населення держави, мешканці країни; громадсько-політична сила, на яку опирається офіційна влада в країні; форма національної та етнічної єдності (нація, народність, іноді плем'я); взагалі люди, переважно у великій кількості.

Народна конституція – це конституція, ухвалена представницьким органом або шляхом референдуму, тобто, ухвалена певними суб'єктами (парламентом, установчими зборами, безпосередньо народом на референдумі).

Народний суверенітет – це повновладдя народу як джерела влади, у справі організації соціально-економічного, політичного і культурного життя. Народний суверенітет є неподільним, має тільки одного суб'єкта – народ.

Народні засідателі – громадяни, які у випадках, визначених законом, вирішують судові справи спільно з професійним суддею. Призначення інституту народних засідателів – допомога суддям у їх професійній діяльності, контроль суспільства над судочинством, забезпечення безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя.

Народні обговорення – форма безпосередньої демократії, що носить дорадчий, консультативний характер і проявляється в обговоренні проектів законів, резолюції зборів, мітингів тощо.

Народовладдя – це влада народу в державі й над самою державою. Народовладдя в Україні реалізується на основі Конституції через

інститути безпосередньої (прямої) чи представницької (виборної) демократії.

Населення – це сукупність людей, які проживають на певній території.

Національний режим – вид правового режиму, за яким громадянину або юридичній особі однієї держави надаються на території іншої держави ті самі права, пільги, що їх надає ця держава своїм громадянам або юридичним особам.

Національний суверенітет – це повновладдя нації та її реальна можливість самостійно вирішувати власні питання, можливість реалізації своїх прав, у т. ч. право утворювати національну державу. Національний суверенітет окреслює рівень самостійності кожної національності у збереженні власної ідентичності, він стосується конкретної національності, яка реалізовує своє право на самовизначення.

Національні меншини – групи громадян певної держави, які не є представниками титульного етносу (наприклад, не є українцями за національністю), виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою.

Нація – це високорозвинена, найзріліша форма етносу.

Нація (від лат. (латинський) *natio* – плем'я, народ) – історична спільність людей, що складається в ході формування спільності їх території, економічних зв'язків, літературної мови, деяких особливостей культури і характеру, які складають її ознаки.

Незалежність і самостійність державної влади – по-перше, те, що вона сама, без впливу інших сил, правоспроможна ухвалювати нормативні акти та забезпечувати їх виконання за допомогою засобів державного примусу; по-друге, відсутність залежності (політичної, фінансової, організаційної) органів державної влади.

Ненормативний правовий акт – це акт, що містить лише індивідуально-конкретні або індивідуально-правозастосовчі приписи.

Непряме (багатоступеневе) виборче право – означає, що виборець обирає лише членів колегії, яка потім уже обирає виборний орган.

Норма конституційного права (від лат. *norma* – керівний початок, правило, зразок) – це формально визначене, встановлене чи санкціоноване Українським народом або державою чи суб'єктами місцевого самоврядування правило поведінки чи діяльності, що регулює суспільні відносини, які є предметом конституційного права і забезпечується системою конституційних гарантій.

Нормативно-правовий акт – офіційний правовий документ, ухвалений уповноваженим на це суб'єктом у визначеній формі і за встановленою процедурою, який регулює суспільні відносини і містить норми права.

Об'єкти конституційно-правових відносин – це предмети або явища, з якими норми конституційного права пов'язують поведінку учасників конституційно-правових відносин.

Обласний бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання.

Обов'язок – це об'єктивно зумовлена вимога держави до особи діяти чітко визначеним у законі чином або утриматися від здійснення певних дій.

Одноособовий розгляд справи – розглядає справи суддею (посадова особою на професійній основі) одноособово.

Однопалатний парламент – структура парламенту, за якої він складається з однієї палати.

Октройована конституція (дарована «згори») – це конституція, що подарована монархом народу країни, тобто розроблена без участі представницького органу.

Октроювання – це односторонній акт, унаслідок якого суверен односторонньо встановлює або змінює державний лад, умови здійснення політичної влади.

Омбудсмен – рідко Омбудсман (від швед. ombudsman «представник») – посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян у діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб. Офіційні назви посади в різних країнах розрізняються. На сучасному етапі посада омбудсмена існує в понад 100 країнах світу.

Омбудсмен в Україні (уповноважений Верховної Ради з прав людини) – посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням прав та законних інтересів громадян у діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб.

Опозиція (від лат. *oppositio* «протиставлення, заперечення») – протиставлення одних поглядів чи дій у політиці іншим, партія або група, що виступає врозрід із думкою більшості або з панівною думкою і висуває альтернативну політику, інший спосіб вирішення проблем.

Оприлюднення закону (лат. *promulgatio* – публічне оголошення) – це дія, що надає закону загальнообов’язкової сили. Вона може вчинятися в різний спосіб, залежно від політичної системи: обнародування, опублікування; офіційне проголошення. Ця процедура носить назву – промуніципація.

Оптація – добровільний вибір одного громадянства із двох у випадку переходу території за договором від однієї до іншої держави (збереження свого колишнього громадянства чи перехід у громадянство іншої держави шляхом подачі індивідуальних заяв).

Органи виконавчої влади в Україні – це система центральних і місцевих, одноособових і колегіальних, органів виконавчої влади загальної та спеціальної компетенції на чолі з Кабінетом Міністрів України, що відповідно до Конституції та законів України забезпечують виконання Конституції України, законів України, постанов Верховної Ради України, указів Президента України в найважливіших сферах суспільного і державного життя України.

Органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські, районні та обласні ради і їх виконавчі органи.

Органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси сіл, селищ та міст – районні та обласні ради.

Органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста.

Особа – це людина як суб’єкт суспільних відносин і свідомої діяльності (в широкому розумінні слова), котра розвинулася в суспільстві, пройшла етапи соціалізації в усіх аспектах (економічному, політичному, ідеологічному, правовому) та набула здатності чинити свідому, вольову діяльність.

Офіційне тлумачення права – тлумачення, яке здійснюється спеціально уповноваженим компетентним органом, державним службовцем чи посадовою особою на підставі службового обов’язку, а результати роз’яснення набувають офіційного значення (часто мають обов’язковий характер, тобто суб’єкти право-застосовної діяльності та інші суб’єкти права повинні використовувати зміст норми права в точному його розумінні, так, як викладений він в офіційному інтерпретаційному акті).

Офіційні друковані видання – періодичне друковане видання, в якому здійснюється офіційне оприлюднення документів держави чи певної установи (законів, рішень, офіційних оголошень, об’яв тощо).

Охорона довкілля – система заходів щодо раціонального використання природних ресурсів, збереження особливо цінних та унікальних природних комплексів і забезпечення екологічної безпеки.

Парламент (від лат. *parlare* – говорити, англ. – *parliament*, фр. – *parlement*) або легіслатура (від лат. *lex* – закон, *latus* – внесений, встановлений) – це загальнонаціональний представницький орган державної влади (його члени є представниками народу), якому делеговано функції, визначені Основним законом держави.

Парламентська більшість – це політичне утворення, що складається з парламентських фракцій чи окремих (позафракційних) членів парламенту, які разом складають звичайну більшість у парламенті.

Парламентські слухання – це одна з традиційних форм діяльності парламенту, сутність якої полягає в публічному обговоренні найбільш складних питань суспільного життя із залученням максимально широкого загалу: представників органів державної влади, місцевого самоврядування, наукових установ, об'єднань громадян, громадськості.

Пасивне виборче право (суб'єктивне) – це можливість громадянина висунути свою кандидатуру на виборну посаду.

Підданство – правовий зв'язок між фізичною особою і певною державою з монархічною формою правління.

Піклування про дітей – влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України, які перебувають переважно в сімейних, родинних відносинах із цими дітьми з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку, захисту їх прав та інтересів.

Плебіцит (лат. *plebiscitum*, буквально – рішення народу) – це всенародне голосування з питання державної приналежності певної території або політичної долі держави.

Пленарні засідання – основна форма діяльності Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади під час її сесій. Це – регулярні зібрання народних депутатів України у визначений час і у визначеному місці, що проводяться за встановленою процедурою.

Плюралізм (від лат. *pluralis* – множинний) – позиція, відповідно до якої існує не одна (монізм), не дві (дуалізм), але багато сутностей, субстанцій, існувань і т. п.

Погоджувальна рада фракцій і депутатських груп – консультативно-дорадчий орган для попередньої підготовки і розгляду організаційних питань роботи Верховної Ради.

Подання прокурора – це акт реагування прокурора на виявлені порушення закону з вимогою (вимогами) щодо усунення порушень закону, причин та умов, що їм сприяли; притягнення осіб до передбаченої законом відповідальності; відшкодування шкоди; скасування нормативно-правового акта, окремих його частин або приведення його у відповідність із законом; припинення незаконних дій чи бездіяльності посадових і службових осіб.

Політична партія – це зареєстроване згідно із законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Поновлення громадянства – це набуття громадянства, яке було припинено на законних підставах.

Посадова особа місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Послання президента – звернення глави держави до народу або до парламенту, в якому викладено його позицію з основних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики або інформацію про важливі рішення, ухвалені ним відповідно до його конституційних повноважень.

Посол – дипломатичний представник держави вищого рангу в іноземній державі (в декількох державах за сумісництвом) і в міжнародній організації. Посли призначаються главами держав і акредитуються при главі тієї держави, куди вони призначені.

Постанова прокурора – це акт реагування прокурора на виявлене адміністративне правопорушення про ініціювання притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Права громадянина – це права члена державно-організованого громадянського суспільства, це можливість брати участь в управлінні суспільними і державними справами.

Права людини – це природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, людську гідність і свободу діяльності у всіх сферах суспільного життя.

Правило «вільних списків» – це правило, що дає можливість виборцеві, що проголосував за весь список у цілому, висловити своє ставлення до кандидатів, проставивши проти їхніх імен цифрами або іншим способом свої переваги.

Правило «жорстких списків» – це правило, за яким порядок розташування кандидатів у списку визначається самою партією. Виборець голосує за весь список.

Право власності – це сукупність узаконених державою прав та норм економічних взаємовідносин фізичних і юридичних осіб, які складаються між ними з приводу привласнення й використання об'єктів власності.

Право законодавчої ініціативи – право вносити до Верховної Ради України законопроекти або пропозиції щодо ухвалення законів.

Право комунальної власності – право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і у своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Право притулку – право держави дозволити в'їзд і проживання на своїй території іноземцю, який зазнає утисків на батьківщині за політичну, наукову або релігійну діяльність.

Право судового захисту – це гарантована можливість людини і громадянина звернутися до суду для захисту порушених прав, та свобод.

Правова держава – це держава, в якій забезпечено верховенство права, а діяльність держави, її органів і посадових осіб реалізується на основі й у межах, визначених правом, у якій не тільки особа відповідає перед державою за свої дії, а й держава реально відповідальна перед особою за свою діяльність та її наслідки.

Правова охорона Конституції – становить сукупність заходів (юридичного, освітнього, виховного, економічного та політичного характеру) забезпечення її дії (в широкому розумінні); сукупність правових засобів забезпечення юридичної дії основного закону (у вузькому, власне юридичному значенні).

Правова охорона Конституції України – це сукупність юридичних засобів, за допомогою яких досягається виконання всіх встановлених в Основному Законі норм, неухильне забезпечення в усіх сферах життя режиму конституційної законності.

Правовий статус особи – юридично закріплене становище людини в суспільстві, відповідно до якого фізична особа як суб'єкт права вступає у правовідносини, координує свою діяльність і поведінку в суспільстві.

Правовий статус – встановлене нормами права становище того чи іншого суб'єкта права, сукупність його прав, обов'язків та законних інтересів.

Правовий статус особи – це юридично закріплене становище особи в державі і суспільстві.

Правоздатність – це передбачена нормами права здатність (можливість) індивіда мати суб'єктивні юридичні права і виконувати суб'єктивні юридичні обов'язки. Правоздатність виникає з моменту народження і припиняється зі смертю особи.

Правосуб'єктність – це передбачена нормами права здатність виступати учасником правовідносин.

Правосуддя – особлива функція державної влади, самостійна галузь державної діяльності, що здійснюється через розгляд і вирішення в судових засіданнях цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення.

Преамбула (від лат. praeebulare – «те, що передує» та серендольат. praeebulum – «введення») – передмова, вступна частина як правило важливого нормативного акта: конституції, закону, декларації, міжнародного договору, постанов та інших важливих актів, у яких роз'яснюється предмет, викладаються обставини та мотиви, що були приводом для видання чи укладення цього документа, його цілі й завдання, а також інші дані загального характеру.

Предмет правового регулювання – те коло відносин, яке регулюється відповідною галуззю права. Предмет правового регулювання конституційного права – є особливе коло суспільних відносин, що виникають у процесі організації та здійснення публічної влади в Україні.

Представницька демократія – засіб реалізації волі народу через обраних ним представників в органи влади – насамперед, народних депутатів, Президента, інколи суддів.

Представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і ухвалювати від її імені рішення.

Приватна власність – одна з форм власності, що означає абсолютне, захищене законом право громадянина чи юридичної особи на конкретне майно (землю, нерухомість, засоби виробництва, гроші і цінні папери, товари, інтелектуальний продукт), яка полягає в тому, що ці об'єкти власності належать приватним особам, сім'ям, групі осіб. Приватна власність на засоби виробництва є базисним елементом ринкової економіки.

Призив – вимога уповноваженого органу країни розпочати військову службу.

Принцип територіальності – означає розбудову судової системи судів загальної юрисдикції відповідно до адміністративно-територіального устрою, закріпленого у ст. 133 Конституції України.

Принцип альтернативності – полягає в тому, що на виборну посаду висувається як мінімум два кандидати або участь у виборчому процесі бере як мінімум дві політичні партії.

Принцип інстанційності – це організація судів відповідно до необхідності забезпечити право на перегляд судового рішення судом вищого рівня. Існують наступні судові інстанції – перша, апеляційна, касаційна, найвища.

Принцип права ґрунту (jus soli) – громадянство у цій державі надається будь-якій особі, яка народилася на її території, незалежно від громадянства батьків.

Принцип права крові (jus sanguinis) – полягає в тому, що дитина, народжена від осіб, котрі є громадянами певної держави. Вибір державою того чи іншого принципу набуття громадянства головним чином зумовлюється її політикою у демографічній сфері.

Принцип спеціалізації – це розподіл функціональних повноважень між судами залежно від галузевих відносин.

Принципи виборчого права – це ті умови його визнання та реалізації, дотримання яких на виборах робить їх справді народним волевиявленням.

Принципи громадянства України – це вихідні засади, керівні ідеї, що знайшли своє закріплення в законодавстві та у відносинах між державою та особою.

Присяжні засідателі – це громадяни України, які у випадках, визначених процесуальним законом, залучаються до здійснення правосуддя, забезпечуючи згідно з Конституцією України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя.

Притулок – місце, де можна укритись або врятуватись.

Прокуратура України – єдина централізована система органів державної влади, які відповідно до Конституції та законів України здійснюють обвинувальну, представницьку, контрольно-наглядову функції в державі.

Прокурор (лат. *procurator* – «розпоряджатися, піклуватися, забезпечувати, управляти») – службова особа в системі прокуратури, яка виконує функції, покладені на прокуратуру законодавством України (прокурорський нагляд за дотриманням законів, підтримання державного обвинувачення тощо).

Промульгація (лат. promulgatio – публічне оголошення) – дія, що надає закону загальнообов’язкової сили. Вона може вчинятися у різний спосіб, залежно від політичної системи: обнародування, опублікування; офіційне проголошення (оприлюднення).

Пропорційна виборча система (від лат. proportionalis – той, що має правильне співвідношення частин із цілим) – виборча система, при якій голосування за кандидатів проводиться за партійними списками. Розподіл мандатів між партіями здійснюється відповідно (пропорційно) до кількості голосів виборців, поданих за кожний партійний список.

Професійний суддя – це посадова особа державного органу судової влади, яка наділена повноваженнями здійснювати правосуддя і виконувати свої обов’язки на професійній основі.

Професійні об’єднання – це об’єднання, покликані захищати інтереси головним чином найманих працівників.

Процес денатуралізації – це втрата громадянства, що було набуто шляхом натуралізації або виходом із громадянства.

Процес натуралізації – процес надання іноземцю громадянства певної країни уповноваженими на те органами. Розрізняють два види натуралізації: за законом та за заявою.

Пряме виборче право – громадяни України обирають депутатів безпосередньо шляхом голосування за кандидатів у депутати, включених до виборчого списку партії, та за кандидатів у депутати в одномандатних округах.

Публічна власність (лат. publicus – суспільний) – власність, суб’єктом якої є держава, автономія, місто, громада, політична партія.

Публічне право – це сукупність правових норм різних галузей права, предметом регулювання яких є відносини у сфері реалізації публічних (державних, суспільних) інтересів за допомогою переважно імперативного методу регулювання.

Районний бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання.

Ратифікація (лат. ratificatio від ratus – вирішене, затверджений + facere – робити) – процес надання юридичної сили документу (наприклад, договору) шляхом затвердження його відповідним органом кожної зі сторін.

Ратифікація в Україні – затвердження Верховною Радою міжнародного договору, який з цього моменту набирає юридичної сили для держави.

Рахункова палата – орган Верховної Ради України зі спеціальним статусом, постійно діючий орган контролю, який утворюється Верховною Радою України, підпорядкований і підзвітний їй.

Резолюція (від лат. *resolutio* – розв’язання, дозвіл) – документ, що фіксує рішення, постанову.

Резолюція недовіри – це один із засобів забезпечення відповідальності Кабінету Міністрів перед Верховною Радою України.

Республіка (від лат. *respublica* – справа громади) – форма державного правління, за якої верховні органи державної влади обираються на певний термін, з окресленими законами повноваженнями; існує поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову.

Референдум – голосування населення всієї держави (загальнодержавний референдум) або певної частини її населення (місцевий референдум) з метою вирішення найважливіших питань державного і суспільного життя.

Рівне виборче право – громадяни України беруть участь у виборах депутатів на рівних засадах. Кожний виборець має в одномандатному та загальнодержавному округах по одному голосу. Виборець може використати право голосу тільки на одній виборчій дільниці, де він включений до списку виборців.

Рішення Конституційного Суду України – це вид рішення суду, за результатами розгляду справ щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України ухвалює рішення.

Санкція – елемент правової норми, в якій зазначаються заходи державного примусу в разі невиконання, порушення її диспозиції. Завдання санкції – забезпечувати здійснення диспозиції правової норми.

Свобода – це моральна, матеріальна й фізична незалежність всього сутнісного на цій землі. У кожної живої істоти є право на свободу.

Свобода людини – можливість чинити вибір відповідно до своїх бажань, інтересів і цілей на основі знання об’єктивної дійсності.

Секретаріат Кабінету Міністрів України – є постійно діючим органом, що забезпечує діяльність Кабінету Міністрів України.

Селищна рада – орган місцевого самоврядування, що представляє територіальну громаду селища та здійснює від її імені і в її інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені законодавством України.

Сепаратизм (від лат. *separatus* – окремий) – прагнення до відокремлення, відособлення. У багатонаціональних державах – прагнення національних меншин до відокремлення, створення самостійної держави.

Сесії парламенту – організаційні форми роботи Верховної Ради України, на яких під час засідань ухвалюються остаточні рішення з питань, віднесених до компетенції парламенту.

Сецесія (лат. *secessio* – відірвання, відокремлення, вихід частини з цілості, залишення певної установи групою її членів). Поняття сецесії найчастіше вживається щодо територіальної чи національної одиниці, що намагається відокремитися від певної держави з метою утворення власної чи приєднання до іншої. Сецесія, як правовий принцип, подекуди прийнята в міждержавних спільнотах, конференціях, союзах тощо.

Система судів загальної юрисдикції – це суди міські, апеляційні, вищі спеціалізовані та Верховний Суд України.

Сільська рада – орган місцевого самоврядування в сільській місцевості України, що представляє сільську територіальну громаду та здійснює від її імені і в її інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування, визначені законодавством України. Сільрада є юридичною особою.

Сільський (селищний, міський) голова – головна посадова особа територіальної громади села чи жителів кількох сіл (селища, міста). Він обирається територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на 5 років. Голова сільради (селищної, міської ради) очолює її виконавчий комітет, головує на її засіданнях.

Сім'я – це об'єднання людей, зв'язаних спільністю побуту та взаємною відповідальністю, об'єднання, що ґрунтується на шлюбі або кровній спорідненості.

Служба – це центральний орган виконавчої влади, більшість функцій якого складають функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам.

Соціальна держава – це держава діяльність якої орієнтована на здійснення широкомасштабної та ефективної соціальної політики, спрямованої на реальне забезпечення прав людини і громадянина, охорони праці та здоров'я людей, встановлення гарантованого мінімаль-

ного розміру оплати праці, надання державної підтримки сім'ї, материнству, батьківству, дитинству, інвалідам і людям похилого віку, розвиток системи соціальних служб, встановлення державних пенсій і допомоги.

Соціальна істота – людина, яка живе в суспільстві, пов'язана з громадським життям, усвідомлює свою роль у ньому.

Спеціальні процедури в законотворчості – це особливий порядок ухвалення законів та інших нормативних актів Верховною Радою України.

Спільність – сукупність людей, що об'єднується стійкими соціальними зв'язками і відносинами і володіє рядом загальних ознак, які надають їй неповторної своєрідності.

Сплата податків і зборів – сукупність дій платника податків щодо фактичного внесення сум податку, які підлягають сплаті, до відповідного бюджету або цільового фонду.

Спортивні об'єднання – організація, що здійснює діяльність у галузі спорту, метою якої є підготовка спортсменів, проведення спортивних заходів, освіта або інший вид діяльності, пов'язаної зі спортом.

Статус (від лат. *status*) – положення, стан.

Суб'єкти конституційно-правових відносин – це їх учасники, які в конкретному правовідношенні здійснюють свої права та несуть відповідні юридичні обов'язки або своєю правоздатністю породжують певні правові стани.

Субінститут конституційного права – це впорядкована сукупність конституційних норм, що регулюють конкретний різновид конституційних відносин, які перебувають у рамках певного інституту.

Суд – державний орган, що здійснює правосуддя у формі розгляду і вирішення цивільних, кримінальних, адміністративних та інших категорій справ у встановленому законом конкретної держави процесуальному порядку.

Суддівський імунітет – неможливість притягнення судді до відповідальності без згоди на те Верховної Ради України.

Суддівський індемнітет – судді не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Конституційному Суді України та в його колегіях, за винятком відповідальності за образу чи наклеп під час розгляду справ, ухвалення рішень та надання висновків Конституційним Судом України.

Судова система України – сукупність усіх судів держави, заснованих на єдиних засадах організації і діяльності, що здійснюють судову

владу. Судову систему України складають суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України, який є єдиним органом конституційної юрисдикції. Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів, яка складається із загальних і спеціалізованих судів. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Судочинство – встановлений законом або звичаєм порядок і форма вчинення судових дій у межах завдань судів у здійсненні правосуддя.

Тасмне голосування – полягає у виключенні зовнішнього спостереження й контролю за волевиявленням виборця. Сенс його – в гарантії повної свободи волевиявлення. Відповідно до цього принципу членам виборчих комісій, іншим особам забороняється вчиняти будь-які дії чи розголошувати відомості, які дають можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця; контроль за волевиявленням виборців забороняється.

Творчі об'єднання (творча спілка) – добровільне об'єднання професійних творчих працівників відповідного фахового напрямку в галузі культури та мистецтва, яке має фіксоване членство і діє на підставі статуту.

Територіальна громада – жителі села, селища, міста або добровільне об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Територіальні громади України – спільнота мешканців, жителів населених пунктів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста, районів у містах, що наділені правом самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Територія – частина поверхні суходолу на Землі з природними і створеними людською діяльністю ресурсами, що має певні просторові межі та географічне положення.

Територія держави (від лат. *terra* – земля) – простір, зафіксований державним кордоном, на який поширюється суверенітет держави.

Термін осілості – вимога постійного проживання на території держави протягом встановленого законом терміну.

Тимчасові (спеціальні та слідчі) комісії Верховної Ради України – допоміжні органи парламенту, що складаються з народних депутатів і створюються «ad hoc» з конкретного питання, на визначений термін.

Тлумачення права – діяльність, спрямована на з'ясування, осмислення дійсного змісту з метою сприяння їх практичній реалізації, а також результат такої діяльності, що переважно виражається в інтер-

претаційно-правовому акті. Залежно від суб'єктів права тлумачення норм права може бути офіційним або неофіційним, може певним чином зобов'язувати чи не зобов'язувати інших суб'єктів права до певної поведінки через зроблені висновки.

Український народ – громадини України всіх національностей.

Унітарна держава (від лат. *imitas* – єдність) – це єдина держава, що поділена на адміністративно-територіальні одиниці (області, воєводства, графства та ін.), що не мають статусу державних утворень і не володіють суверенними правами.

Унітарний (фр. *unitaire*) – єдиний, єдине ціле; (лат. *Unitas*) – єдність, єдине ціле.

Уряд (Кабінет Міністрів України) – орган влади, який очолює систему органів виконавчої влади, здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства й інші центральні органи виконавчої влади, Раду Міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів.

Фактична конституція – це реальний порядок здійснення державної влади. Під час застосування її приписів на практиці може скластися дещо інший порядок здійснення державної влади, ніж запропонований юридичною конституцією. Іншими словами, це реально існуючий суспільний устрій (конституційний лад), основу якого складають ті об'єктивні відносини, які визначають найбільш суттєві економічні, політичні, соціальні та інші характеристики суспільства.

Федерація (від лат. – союз, об'єднання) – складна союзна держава, частинами якої є державні утворення, що володіють суверенними правами.

Філіація (франц. *filiation*, лат. *fdiatio* – родова спадкоємність, від *filius* – син) – набуття громадянства за народженням. Філіація може здійснюватися на основі двох основних принципів: «права крові» та «права ґрунту».

Форми роботи Конституційного Суду України – це засідання і пленарні засідання Конституційного Суду України.

Фракція (в усіх випадках від лат. *fractio* «розламування, подрібнення») – зазвичай стосується частини чогось цілого, що поділяється на власне фракції.

Фракція (нім. *fraktion*) у політиці – група членів якоїсь політичної партії в складі парламенту або іншого державного органу чи громадсько-політичної організації.

Функції прокуратури України – основні напрями і види діяльності цього органу.

Ценз осілості – це встановлювана державою вимога, відповідно до якої виборче право надається лише тим громадянам, які проживають у тій або іншій місцевості протягом певного часу.

Централізована унітарна держава – це держава, в якій управління на всіх субнаціональних (нижчих загальнодержавного) територіальних рівнях здійснюється адміністрацією, що призначається вищим органом виконавчої влади.

Честь – поняття моральної свідомості й категорія етики, що включає в себе моменти усвідомлення індивідом свого суспільного значення й визнання цього значення з боку суспільства.

Юридична конституція – це основний закон держави, який пропонує те, що повинно бути, це система правових норм, які закріплюють основи конституційного ладу, політичної системи, правовий статус особи тощо. Це документ, що має найвищу силу, який ухвалюється і змінюється в особливому порядку.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

Алла Анатоліївна КОВАЛЬ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**Методичні рекомендації
для підготовки до семінарських занять**

Випуск 239

Редактор, технічний редактор *О. Супрун*.
Комп'ютерна верстка *Н. Андрєєва*.
Друк, фальцювально-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 01.03.2016 р.
Формат 60x84^{1/16}. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Умовн. друк. арк. 9,26. Обл.-вид. арк. 12,09.
Тираж 50 пр. Зам. № 4760.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.